

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI'NIN
OSMANLI DEVLETİ TOPRAKLARINDAKİ
FAALİYETLERİ
(1900-1918)

UĞUR BELEN

2501171020

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ALİ FUAT ÖRENÇ

İSTANBUL, 2021

ÖZ

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti Topraklarındaki Faaliyetleri (1900-1918)

Uğur BELEN

20. yüzyıl başlarında denizlerdeki silahlanma yarışı ve kitlelerin donanma cemiyetleri aracılığıyla seferber edilip bu yarışa ortak edilmesi sadece İngiltere ve Almanya arasında yaşanmamaktaydı. Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında Ege Denizi üzerinde yaşanan mücadele İngiltere ve Almanya örneğinde olduğu gibi küresel ölçekte olmasa da bölgesel olarak Ege Denizi'nin iki yakasında etkisi açıkça hissedilen bir yarıştı. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki bu yarışın toplumlara nüfuz etmesinde etkili olan kurum ise Yunan Milli Donanma Sandığı'dır.

Bu çalışmada, Yunan Donanması'nı teçhiz etmek için 1900 yılında Atina'da kurulmuş olan Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetleri incelenmiştir. Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti'ndeki faaliyetinin boyutu, araçları ve etkisi üzerine yoğunlaşan çalışmada ayrıca Yunan Milliyetçiliği'nin donanma sembolizmi üzerinden Osmanlı Rumlarına nasıl nüfuz ettirilmeye çalışıldığının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Donanma, Deniz Stratejisi, Ege Denizi, Donanma Sembolizmi, Yunan Milliyetçiliği, Donanma Cemiyetleri, Megali İdea, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

Greek National Fleet Fund's Activities in The Ottoman State (1900-1918)

Uğur BELEN

Armament race in the seas and mobilization of masses by the way of using fleet funds was not peculiar to Great Britain and Germany in the early 20th century. Ottoman State and Greece also competed on the Aegean Sea. Greek National Fleet Fund was an important factor spreading this race to the common people. Greek National Fleet Fund was founded in Athens to help to build a better navy for Greece. In this study the focus is on the Fund's activities in the Ottoman State. Thus, spreading Greek nationalism via fleet symbolism among the Ottoman Rums also examined.

Key Words: Navy, Naval Strategy, Aegean Sea, Navalism, Greek Nationalism, Fleet Funds, Megali Idea, Ottoman State.

ÖNSÖZ

Türkiye ve Yunanistan hem genel olarak Akdeniz’de hem de bilhassa Adalar Denizi’nde (Ege Denizi) geçmişten günümüze sorunlar yaşayan iki komşu devlettir. Adeta bir kördüğümüne benzetilebilecek bu sorunlar nedeniyle iki devlet arasındaki silahlanma yarışı yüzyılı aşkın bir süredir hız kesmeden devam etmektedir. Yunanistan, Avrupalı büyük devletlerin desteği ile 1830’da Osmanlı’dan bağımsız olduktan sonra bu uzun silahlanma yarışında halkın katılımını sağladığı, Yunan Milli Donanma Sandığı’ndan faydalanmıştır. Yunanistan, günümüzde de bu uygulamayı sürdürmektedir. Bu çalışmaya başladığımız günlerde Yunan medyasında üst düzey yetkililer Yunan ulusunu Yunan Milli Donanma Sandığı aracılığıyla donanmaya katkı yapmaya davet etmekteydi. Yunan Donanması’nın resmi internet sitesinde Yunan Milli Donanma Sandığı’na ait hesap numaraları paylaşılmakta ve Yunanlılar, geçmişte olduğu gibi donanmaya katkı sağlamaya teşvik edilmektedir.

Yunan Milli Donanma Sandığı’nın faaliyetleri bugün sadece haberlerin dış politika ile ilgili sayfalarında yer alsa da 20. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin iç ve dış politikasının tam merkezinde olan bir meseleydi. Özellikle bağımsızlık sonrası irredentist, yayılmacı politikalar güden ve Osmanlı vatandaşı Rumlar üzerinde etki kurmaya çalışan Yunanistan’ın Yunan Milli Donanma Sandığı kapsamındaki faaliyetlerinin takibi ve önlenmesi Osmanlı Devleti için ciddi bir uğraş haline dönüşmüştür. Yunanistan’ın özellikle 20. yüzyılda hız kazanan irredentist politikaları çerçevesinde Osmanlı Devleti ile girdiği donanma yarışı ise sorunun derinleşmesine sebep olmuştur. Yunan Milli Donanma Sandığı’nın Osmanlı topraklarındaki faaliyetleri zamanla hem siyasi, hem askeri hem de diplomatik yönü olan karmaşık bir ilişkiler ağına dönüşmüştür.

20. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı topraklarında Yunan Donanması için yardım toplandığı bilinmektedir ve literatürde de ele alınmıştır. Bizim Yüksek Lisans çalışmamızda ise bahsi geçen yardım faaliyetlerinin boyutları, dinamikleri, araçları, her iki tarafa etkisi ve sonuçları detaylı olarak ele alınmıştır. Dönemin Osmanlı arşiv belgeleri ve diğer birincil kaynaklarından hareketle hazırlanan çalışmamız üç

bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yardım sandığının kuruluşu, yapısı ve sandığın kurulduğu dönemdeki iç ve dış konjonktür ele alınmıştır. İkinci bölümde sandığın Osmanlı topraklarındaki faaliyet araçları ve propaganda yöntemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Osmanlı Devleti tarafından sürecin nasıl ele alındığı ve Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetlerinin önlenmesine yönelik politikalar irdelenmiştir.

Çalışmamızda yardım sandığının faaliyetleri, ideoloji-pratik-donanma sembolizmi üçgeninde açıklanmaya çalışılmıştır. İdeolojilerin kitleleri semboller ve pratikler aracılığıyla eylemde bulunmaya davet etmesi olarak açıklanabilecek bu yapı, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetlerinin açıklanması açısından çalışmamızda cevabı aranan temel konulardan biri olmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinden itibaren gerek araştırma gerekse de yazım sürecinde birçok ismin çalışmamızda katkısı büyüktür. Bilhassa; lisans dönemimin ilk yıllarından itibaren denizcilik tarihi alanına yönelmemi sağlayan, desteğini ve emeğini üzerimden eksik etmeyen, araştırma, okuma ve yazma süreçlerinde rehberlik ederek çalışmamızın ortaya çıkmasına vesile olan kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Ali Fuat Örenç hocama teşekkür etmek isterim. Ayrıca; bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkıları olan sayın Doç. Dr. Neriman Ersoy Hacısalihoğlu hocama, tezle ilgili bütün sorularımı sabırla dinleyip cevap veren, bilgi ve birikimiyle bizlere yol gösteren sayın Prof. Dr. Zekai Mete hocama, İngilizce kaynaklar konusunda yardımlarını ve desteğini gördüğüm sayın Dr. Dilara Dal hocama ve Antik Yunan tarihi ile ilgili konularda özellikle de Yunan tarihine ait görsellerin tespit edilmesinde kıymetli yardımlarını esirgemeyen sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Türk hocama bu çalışma vesilesiyle sonsuz şükranlarımı sunarım. Çalışma kapsamında yardımlarını esirgemeyen, başım her sıkıştığında yanımda olan ve sürecin başından sonuna kadar çok kıymetli görüş, öneri ve fikirleriyle desteklerini ve yardımlarını gördüğüm İsa Elbinsoy'a, Ali Erbaş'a, Bilal Küçükkaya'ya, Uğur Güney'e, Safa Furkan Karacakaya'ya ve değerli ağabeylerim Vedat Yurt ve Kadir Purde'ye teşekkürü ödenmesi keyifli bir borç bilirim.

Son olarak üzerimdeki hakları hiçbir şekilde ödenmez ancak kıymetli eşim ve değerli aileme de hayatımın her anında bana destek ve yardımcı oldukları için minnettarım.

İstanbul/Harbiye – 2021

Uğur BELEN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİ VE YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI

1.1. Kitlelerin Gönüllü Seferberliği: Donanma Cemiyetleri	5
1.2. Bir Emperyalist Hayal Olarak Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Kuruluşu	22
1.3. Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Yapısı ve Gelirleri	34
1.4. Hey Sen, Oradaki! : Milliyetçi Propaganda Aracı Olarak Yunan Milli Donanma Sandığı	37

İKİNCİ BÖLÜM

YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI'NIN OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

2.1. Osmanlı'da Faaliyet Gösteren Yunan Konsoloslukları Aracılığıyla Toplanan Yardımlar	48
2.2. Yardım Toplamada Dinin Propaganda Malzemesi Yapılması: Kiliseler ve Metropolitlikler Aracılığıyla Toplanan Yardımlar	51
2.3. Yunan Milli Donanma Piyangosu	54
2.4. Kurumlar ve Cemiyetler Aracılığıyla Toplanan Yardımlar	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI'NIN FAALİYETLERİNİ ÖNLEMELİK İÇİN ALDIĞI TEDBİRLER VE VERİLEN CEZALAR

3.1. Osmanlı Devleti Bakış Açısından Yunan Milli Donanma Sandığı .	76
3.2. Yunan Milli Donanma Sandığı Menfaatine Yapılan Yardımları Önlemek İçin Osmanlı Hükümeti Tarafından Alınan Tedbirler.....	78
3.2.1. Yunan Milli Donanma Piyangosu Aracılığıyla Toplanan Yardımları Önlemek İçin Alınan Tedbirler	79
3.2.2. Nakdi Yardımlar İçin Alınan Tedbirler	86
3.3. Verilen Cezalar.....	98
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	121

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
BOA Osmanlı Arşivi	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
y.y.	: Yüzyıl
A.}MKT.MHM	: Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi
A.}MTZ.SM	: Sadâret Eyâlât-ı Mümtâze Kalemi Belgeler Sisam
BEO	: Bâb-ı Âlî Evrak Odası
DH.İ.UM.EK	: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye
DH.İD	: Dahiliye Nezareti İdare
DH.TMIK.M	: Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu
DH.EUM.3.ŞB	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 3. Şube
DH.EUM.THR	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri Tahrirat Kalemi
DH.KMS	: Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti

DH.MKT	: Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH.MUİ	: Dahiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi
DH.ŞFR	: Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi
HR.HMŞ.İŞO	: Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası
HR.SYS	: Hariciye Nezareti Siyasî Kısım
HR.TH	: Hariciye Nezareti Tahrirat
İ.HUS	: İrade Hususi
MV	: Meclis-i Vükelâ Mazbataları
ŞD	: Şûrâ-yı Devlet Defterleri
TFR.IAS	: Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlığı
TFR.I.MN	: Rumeli Müfettişliği Manastır
TFR.I.SL	: Rumeli Müfettişliği Selânik
Y.A.HUS	: Yıldız Sadâret Hususi Maruzat
Y.PRK.EŞA	: Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik Maruzât
Y.PRK.UM	: Yıldız Perakende Umum Vilayetler Tahriratı
Y.EE.KP	: Yıldız Sadrazam Kamil Paşa
Y.PRK.BŞK	: Yıldız Perakende Baş Kitabet
Y.PRK.TKM	: Yıldız Perakende Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği
ZB	: Zaptiye Nezareti

GİRİŞ

20. yüzyıl başlarında dünya genelinde kitlelerin, ulusun geleceği için seferber edilmesi yaygın bir pratikti. Bahsi geçen dönemde denizcilik alanında yaşanan teknolojik gelişmeler, ulus devlet düşüncesi ve milliyetçilik akımı Donanma Cemiyetleri'nin ortaya çıkmasındaki etkenlerdir. Donanmalar sağladıkları güç avantajı sayesinde milletlerin varlığının ve bütünlüğünün simgesi haline gelmiş, donanma cemiyetleri de bu simge aracılığıyla hem donanmaların getirdiği mali yükü karşılayan hem de ulusun manevi birliğine hizmet eden aracı kurumlar olarak var olmuşlardır. Çalışmamızın konusu olan Yunan Milli Donanma Sandığı makro ölçekte tam da bu özellikleri taşıyan, ancak mikro ölçekte faaliyet gösterdiği coğrafya nedeniyle hikâyesi farklı olan bir kurumdur. Kurulduğu dinamikler ve Adalar Denizi'nin (Ege Denizi) iki tarafında yürüttüğü faaliyetler Yunan Milli Donanma Sandığını diğer donanma cemiyetlerinden farklı kılan özelliğidir. Sandık Yunanistan ve Osmanlı Devleti arasında yaşanan Ege Sorunu'nun tam ortasında yer almasıyla da önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra Yunan Milli Donanma Sandığı, donanma sembolizminin Ege'nin iki yakasındaki etkisinin incelenmesine fırsat vermesiyle de önem taşıyan bir kurumdur.

Çalışmamız kapsamında Yunan Milli Donanma Sandığı, nitel araştırma yöntemleriyle ele alınarak incelenmiştir. Böylelikle Yunan Milli Donanma Sandığı hakkında açıklayıcı bir şekilde detaylı bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Çalışmamızda Yunan Milli Donanma Sandığı bir pratik olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni sandığın faaliyetlerinin toplumsallaştırma ve dönüştürme özelliğine sahip olmasıdır. Pratiklerin bu toplumsallaştırma ve dönüştürme faaliyetlerini bir ideoloji etrafında gerçekleştirmeleri, sandığın faaliyet gösterdiği dönemde Yunanistan'ın hem Rumlarla bağ kurma hem de Osmanlı Devleti karşısındaki yayılmacı politikaları ve ayrıca sandığın gelirlerinin donanma teçhiz etmek için sarf edildiğinin bilinmesi, sandığın faaliyetlerinin Yunan Milliyetçiliği adı altında ele alınmasını gerekli kılan nedenlerdir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Yunan Milli Donanma Sandığını kuran hem iç hem de dış etkenler açıklanmıştır. Bu çerçevede ilk olarak donanma Yunanistan için

ne anlam ifade etmekteydi ve Yunan Donanması'nın akıbeti bireylerin katkısına mı bağlıydı soruları sorulmuştur. Kuruluşundaki etkenlerin ardından sandığın Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetlerini anlamlandırabilmek için sandığın amacı, yapısı ve gelir kaynaklarının tanıtılması amaçlanmıştır. Birinci bölümde ayrıca dış etkenler olarak donanma kurmanın neden gerekli ve maliyetli bir süreç olduğu ile donanmaların sembolleştirilmesi de 20. yüzyılın konjonktürü ve getirdiği teknolojik yeniliklerle açıklanmaya çalışılmış ve bu durumun Ege Denizi ve karşılıklı iki yakadaki etkisinin ortaya konulması da amaçlanmıştır.

İkinci bölümde ise Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetleri mercek altına alınmıştır. Sandığın hem gelir elde etme hem de propaganda için hangi araçları kullandığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tespit edilen araçlar ve yöntemler ise hem Yunan Milli Donanma Sandığı bağlamında değerlendirilmiş hem de müstakil olarak ve ifade ettikleri başka olgularla birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti toprakları içerisinde hangi bölgelerden ve hangi kesimden insanlar tarafından sandığın destek gördüğü sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise ilk olarak Osmanlı Devleti'nin meseleyi ele alış biçimi açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun nedeni kendi tebaası olarak görülen bir milletin başka bir devlet tarafından organize edilen bir pratiğin öznesi olmasının Osmanlı Devleti nezdindeki durumunun ortaya çıkarılmasıdır. Kısacası, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Rumlar ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiyi etkileyip etkilemediği, etkilediyse de bunun derecesinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu noktada ilk olarak Yunan Milli Donanma Sandığı'nın ve sandığın organizasyonuna dahil olanların Osmanlı Devleti tarafından kayda geçirilen arşiv belgelerinde nasıl tanımlandığından hareket edilmiştir. İkinci olarak Osmanlı Devleti'nin sandığın hem faaliyetlerini engellemek hem de Rumların bu yolla Yunan milliyetçi propagandasının etkisi altında kalmalarını önlemek için hangi tedbirleri aldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ardından Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım ettiği tespit edilen kişilere hangi cezaların verildiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ana kaynak grubunu ise Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri'nde konu kapsamında bilgi bulunan; Sadâret Hususi Maruzat evrakı, Bâb-ı Âlî Evrak Odası Defterleri, Yıldız Perakende Baş Kitabet Dairesi evrakı, Umum Vilayetler evrakı, Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik Maruzat evrakı, Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği evrakı, Hususi İradeler, Şûrâ-yı Devlet Defterleri, Meclis-i Vükelâ Mazbataları, Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlığı evrakı, Yıldız Sadrazam Kamil Paşa evrakı, Zaptiye Nezareti evrakı, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti evrakı, Tahrirat Kalemî evrakı, Emniyet-i Umumiye Üçüncü Şube evrakı, Sadâret Eyâlât-ı Mümtâze Kalemî Belgeleri Sisam evrakı, Rumeli Müfettişliği Selânik Evrakı, Rumeli Müfettişliği Manastır evrakı, Sadâret Mektubî Kalemî Mühimme Kalemî evrakı ile Dahiliye Nezareti'ne ait; İdare evrakı, Mektubî Kalemî evrakı, Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu evrakı, Muhaberât-ı Umumiye İdaresi evrakı, İdare-i Umumiye evrakı, Şifre Kalemî evrakı, Kalem-i Mahsus Müdüriyeti evrakı ve Hariciye Nezareti; Siyasi kısım evrakı ile Hukuk Müşavirliği İstişare Odası evrakı incelenmiştir. Cumhurbaşkanlığı arşiv belgelerinin yanı sıra Ceride-i Mehakim-i Adliye, Donanma Mecmuası, Tanin, Hikmet, Takvim-i Vekayi ve New York Times gazetelerinden de kaynak olarak istifade edilmiştir. Ayrıca konu çerçevesinde kanun, nizamname ve talimatnamelerin tespiti için Düsturlar kullanılmıştır. Arşiv malzemesinin yanı sıra çalışmamızda konuyla ilgili olarak literatür taranarak; tez, makale ve telif eserler de incelenmiştir.

Yunan Milli Donanma Sandığı ile ilgili yukarıda sayılan kaynak grubunda külliyatlı miktarda veri bulunsa da elde edilen verilerin hem mukayese edilebilmesi için hem de özellikle arşiv belgelerinde malumat bulunmayan konular hakkında bilgi edinmek için George N. Tzogopoulos'un 2009 tarihli *A History of the National Fleet Fund* adlı çalışmasından istifade edilmiştir.¹ Yunan Milli Donanma Sandığı'nın günümüzdeki kendi arşivlerinden faydalanılarak hazırlanan çalışma sandığın kuruluşu, gelişimi ve yakın dönemdeki faaliyetleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Ancak sandığın Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetleri hakkında

¹ George N. Tzogopoulos, "A History of the National Fleet Fund", 4th Hellenic Studies Symposium of the Hellenic Observatory, London School of Economics, Athens 25-26 June 2009.

herhangi bir bilgi verilmemektedir. Hem sandık hakkında bilgi edinmek hem de sandığın günümüzdeki faaliyetleri için istifade edilen bir diğer kaynak ise Yunan Donanması'nın resmî adresi olan “www.hellenicnavy.gr”dir. Sitede Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyet alanları ve gelirleri hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetleri hakkında tespit edilen tek müstakil çalışma ise 2003 yılında Mehmet Demiryürek tarafından *Toplumsal Tarih* dergisinde yayımlanan kısa makaledir. Çalışma Yunan Milli Donanma Sandığı konusunda arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanan Türkçe literatürdeki tek çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Ancak çalışma iki sayfadır ve konuyla alakalı dört belgenin incelenmesi ile oluşturulmuştur. Kuşkusuz bu kadar az bir belge ile Yunan Milli Donanma Sandığı'nın kuruluşunu, faaliyetlerini, fikri alt yapısını ve hem Rumlar hem de Osmanlı Devleti üzerindeki etkisini ortaya koymak mümkün değildir.²

George N. Tzogopoulos'un çalışmasının isminden de anlaşılacağı gibi yardım sandığının ismi aslında *Milli Donanma Sandığı*'dır. Ancak çalışma kapsamında sandıktan Yunan Milli Donanma Sandığı olarak bahsedilmiştir. Bunun en önemli nedeni Osmanlı Devleti'nin sandığı *Yunan Milli Donanma Sandığı* olarak adlandırmış olmasıdır.³ Böylelikle konu kapsamı belirlenmeye ve ayrıca isim benzerliği nedeniyle ortaya çıkabilecek karışıklıklar önlenmeye çalışılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinin kısaltmaları ve açıklamaları için de *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberinden* faydalanılmıştır.⁴

² Çalışmada Yunan Milli Donanma Sandığı'nın kuruluşu ile ilgili verilen tarihte de hata bulunmaktadır. Sandık 1900 yılında kurulmuş olmasına rağmen çalışmada 1903 yılı kuruluş tarihi olarak verilmiştir. Bkz. Mehmet Demiryürek, “Yunan Milli Donanma Sandığı ve Osmanlı Hükümeti”, *Toplumsal Tarih*, S. 116, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ağustos-2003, İstanbul, s. 26-27.

³ BOA, Y.EE.KP, nr. 22/2158, s. 01-01.

⁴ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, T.C. Başbakanlık Devleti Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2010.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZLIK SONRASI YUNAN MİLLİYETÇİLİĞİ VE YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI

1.1. Kitlelerin Gönüllü Seferberliği: Donanma Cemiyetleri

20. yüzyıl başlarından itibaren dünyada sömürge yarışlarının da etkisiyle kitlelerin seferber edilmesi için kullanılan araçların en popülerleri hiç şüphesiz donanmalar ve donanma sembolizmi olmuştur. Donanmalar, bahsi geçen dönemde deniz platformlarından, diğer bir ifadeyle savaş makinelerinden daha fazla anlam ifade etmekteydi. Jan Rüger 1887-1914 yılları arasında İngiltere’de donanma ve kimlik politikaları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, Kraliçe Victoria (1837-1901) ve ardından gelen Kral Edward (1901-1910) dönemlerinde donanmanın İngiliz kimliğinin en önemli parçası olduğunu aktarmaktadır.⁵

Donanmanın kimlik üzerine etkisi elbette sadece İngiltere ile sınırlı değildir. Mehmet Beşikçi 20. yüzyılda dünya genelinde donanmaların sembolik anlamı konusunda şu yorumu yapmaktadır: “20. yüzyıl başlarında, zırhlı bir savaş gemisi sıradan bir ‘silah’ değildi, bir kurtarıcıydı. Dünya tarihinin hiçbir döneminde hiçbir silah, toplumsal tahayyülde böylesine yer etmemiş, sıradan insanların gündelik yaşamına bu denli sokulmamış, kamusal alanda bu yaygınlıkla sergilenmemiştir”.⁶ Beşikçi’ye göre 20. yüzyılda donanmalar “iktidarın çelik sembolleri”dir.⁷ Serhat Güvenç de 20. yüzyıl başlarında zırhlı gemilerin sadece asker ve denizcilerin dünyasında değil toplumların hayallerinde de önemli bir yer kapladığını belirtmektedir. Güvenç’e göre deniz platformları ülkelerin gücünün demirden ve çelikten simgeleri idi.⁸

⁵ Jan Rüger, “Nation, Empire and Navy: Identity Politics in the United Kingdom 1887-1914”, **Past and Present**, S. 185, Oxford University Press, 2004, s. 184.

⁶ Mehmet Beşikçi, “Donanma Sembolizmi ve Milliyetçi Propaganda: I. Dünya Savaşı Öncesinde İktidarın Çelik Sembolleri” **Toplumsal Tarih Dergisi**, S. 127, Ankara, Temmuz, 2014, s. 92.

⁷ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 92.

⁸ Serhat Güvenç, **Osmanlıların Dretnot Düşleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 21.

Bu dönemde dünya genelinde donanma teçhizi konusu, bir güç mücadelesi ve bunun yanında da kolektif bir süreç olarak ele alındığında bu sembolleştirme daha da anlam kazanmaktadır. 19. yüzyıl boyunca ve özellikle 20. yüzyıl başlarında denizlerde yaşanan güç mücadelesini yönlendiren ve sürece halkın katılımını zorunlu kılan etken de bu zaman aralığında yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin getirdiği zorunluluk ve mali yüküdür.⁹ Şöyle ki, Avrupa’da Sanayi Devrimi ile birlikte donanma teknolojisi de hızla bir ilerleme dönemine girmiştir.¹⁰ Sanayi Devrimi’nin bir sonucu olan buhar makinelerinin 19. yüzyılın başlarında gemi inşa teknolojisinde kullanılmaya başlanmasından sonra 1837 yılına gelindiğinde de uskur yani pervanenin icadıyla birlikte dünyada donanma teknolojileri açısından daha önce görülmemiş bir dönüşüm başlamıştır.¹¹ Bu dönüşümlerle 20. yüzyıla gelmeden daha bu dönemde bile gemi inşa sektöründe maliyetler artmış ve donanma teçhiz etmek, güçlü ekonomi ve teknolojik alt yapıya sahip ülkelerin tekeline geçmeye başlamıştır.¹²

Denizcilik alanında yaşanan değişim ve dönüşüm de öyle hızlıydı ki çok kısa vakitler içerisinde yeni teknolojiler eski hale gelebiliyor ve düşmanla misli ile mukabele edebilmek için “*hep yeni, en yeni*” teknoloji kullanılması zaruri oluyordu.¹³ Değişimdeki inanılmaz hızı daha iyi anlatabilmek adına bir örnek vermek gerekirse, 19. yüzyılın ortalarında bile halen daha ağızdan dolma topraklarla gülle atan ahşap gemiler kullanılmaktayken yüzyılın sonlarına gelindiğinde, patlayıcı mermiler

⁹ Fatih Erbaş, **Doğu Akdeniz’de Güç Mücadelesi: 19. Yüzyılda Donanmalar**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2019, s. 20.

¹⁰ Evren Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s. 21.

¹¹ Ali Fuat Örenç, “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii”, **Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 187. Dünyada buharlı gemi olarak inşa edilen ilk gemi 1807’de Amerika’da *Robert Fulton* tarafından inşa edilen *Clermont*’tur. İstimbót (*Steamboat*) olarak sınıflandırılan bu yeni gemi İngiltere’den getirilen *Watt* ve *Bulton* marka buharlı makinenin gemiye eklenmesiyle inşa edilmiştir. Bu tarihten yedi yıl sonra Amerika’da *Demogolos* adlı ilk buharlı savaş gemisi suya indirildi. Bu ilk buharlı gemilerin ortak özellikleri çark sistemiyle hareket ettirilmeleriydi. 1837 yılında İsveçli *John Ericsson* tarafından icat edilen uskurdan (*pervane*) sonra 1838 yılında ilk uskurlu vapur olan *Archimedes* ise İngiltere’de suya indirilmiştir. Uskur yani pervanenin kalyonlarda kullanılması ise 1851 yılında gerçekleşmiştir. 1851’de hizmete giren Fransız *Napolyon* gemisi ilk pervaneli kalyon olma özelliğini taşımaktadır: Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 23; Erbaş, **a.g.e.**, s. 10.

¹² Örenç, “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii”, s. 183-184.

¹³ Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 22.

kullanan yiv-setli arkadan dolma toplara sahip seren ve direklerin yerinde barbet ve taretlerin görüldüğü çelik zırhlı platformlar denizlerde boy göstermekteydi.¹⁴

Donanma teknolojisindeki bu hızlı ilerleme devletlere sadece donanma teçhizi konusunda bir mali yük getirmiyordu. Teçhizat konusundaki baş döndürücü dönüşüm aynı zamanda farklı gemi tiplerinin aynı filolarda görev alması sonucunu da doğurmuştur. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde donanmalarda yelkenli, çarklı ve uskurlu gemiler beraber görev yapmaktaydı.¹⁵ Bu çerçevede *hybrid* ya da *melez* olarak adlandırılan donanmaların standartlaştırılması için bir modernizasyon da gündeme gelmiştir. Farklı tipte standart olmayan donanmalarla yürütülecek bir hareketin sıkıntısı nedeniyle gündeme gelen bu sorun da devletlere donanma kalemi altında yeni mali yükler yaratmıştır.¹⁶

Çalışmamızın konusu olan Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gemi alım faaliyetleri içerisine girdiği 20. yüzyıl başlarında ise denize kıyısı olan devletlerin kara

¹⁴ 30 Kasım 1853 Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yaşanan Sinop Deniz Muharebesi ahşap gemilerin kullanıldığı son çarpışma olmuştur. Bu muharebe esnasında Rus Donanması'nın kullandığı, Fransız *Henry-Joseph Paixhans* tarafından geliştirilen humbara gülleleri ya da daha açık bir ifadeyle patlayıcı mermiler ahşap gemilerden oluşan Osmanlı Donanması üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. On yelkenliden oluşan Osmanlı Filosundan sadece *Taif* buharlı fırkateyni kurtulabilmiş ve 4.200 kişilik mürettebatın 2000'i çarpışmada hayatını kaybetmiştir. Rus tarafında ise sadece 37 ölü ve 229 yaralı vardır. Humbaraların donanmalarda kullanılmaya başlanması gemilerin zırhla kaplanmasına neden olup "*Iron Clad*" olarak da adlandırılan ahşap gemilerin demirle kaplandığı zırhlı deniz platformlarına geçişe kapı aralamıştır. 1853'teki bu savaştan sadece beş yıl sonra Fransız gemi mühendisi *Dupuy de Lôme* tarafından 1858'de dünyanın ilk zırhlı gemisi olan *La Glorie*'nin yapımına bundan bir yıl sonra da İngilizler tarafından da yine ilk zırhlı gemilerden biri olan *HMS Warrior*'un yapımına başlanmıştır. Yelkenli ahşap gemilerin savaşından 13 yıl sonra da 1866 yılında Avusturya-Macaristan ile Prusya ve İtalya arasında yaşanan Yedi Hafta Savaşları sırasında ilk defa humbara toplarıyla donatılmış zırhlı muharebe gemilerinden oluşan filolar kullanılmıştır. Daniel Panzac; humbara topları, buhar makinesi, uskur pervane ve demir zırhı bir araya getiren ilk deniz platformu olan *La Glorie* ile başlayan teknolojik gelişmeler hakkında şu yorumu yapmaktadır: "... *Glorie* şaşırtıcı ve devrimci bir gemiydi; bir hamlede dünya denizlerinde seyreden 178 parça yelkenli kalyon ile 210 parça fırkateynin yanında hem buharlı hem de yelkenli 45 parça kalyon ile 61 parça fırkateyni iskartaya çıkarmıştı. Modern donanmaların başlangıcını tespit eden *Glorie*, Osmanlı İmparatorluğu'nun da etkin biçimde katılacağı gerçek bir silahlanma yarışını tetikliyordu". Daniel Panzac, **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 327-330; Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 24, 30; Emir Yener, "Deniz Muharebeleri ve Müşterek Harekât, **Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 325.

¹⁵ Öreñç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii", s. 187.

¹⁶ Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 32. Modern muharebe gemilerinin yani seren ve direklerin olmadığı, üzerinde zırhlı taretlerin olduğu tasarımlarının öncüsü 1871 yılında tasarlanan *HMS Devastation* 'dur. *HMS Devastation*, demir zırhı, uskuru ve buhar makinesini bir araya getiren 1858 yapımı *La Glorie* 'den sonra donanmaların standartlaştırılması konusunda bir diğer basamağı teşkil etmektedir: Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 33-34.

ve denizdeki varlıkları için olmazsa olmaz *dretnot* ve *muhrip* adı verilen deniz platformları varlık gösteriyordu. Dretnot ve muhripleri bu dönemde önemli kılan özellikleri ise teknolojik gelişmelerin tetiklediği denizlerdeki bu silahlanma yarışına katkıda bulunmalarıdır. Muhriplerin çıkış noktası *torpidobot* denilen hafif tonajlı gemilerle mücadele etmektir. 1870'lerde hem Kırım Harbi'nden (1853-1856) sonra önem kazanan zırhlı muharebe gemileri ile hem de bu gemilerin mali yükleriyle mücadele edebilmek için ortaya çıkan torpidobotlar denizlerde gayri nizami bir harp yürütmekteydiler. Torpido kullanmaları, süratli olmaları, zırhlılara göre daha ucuz maliyetli olmaları ve manevra kabiliyetlerinin yüksek olmasından dolayı talep gören torpidobotlar muhriplerin denizlerde boy göstermesine kadar zırhlı gemiler için tehlikeli bir silah olmuştur. Ancak 1885 yılında hizmete sokulan zırhlı ve taretli gemiler olan muhriplerle birlikte torpidobotlar yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Bu dönemde ayrıca muhriplerle mücadele edebilmek için de *üçüncü sınıf* ya da *hafif* olarak tabir edilen kruvazörler ortaya çıkmıştır. Muhripler gibi ağır silahlarla donatılmış, ancak zırhtan ödün vererek muhriplerden daha hızlı olan hafif kruvazörler 1890'lı yıllardan itibaren denizlerde görülmeye başlanmıştır. Torpidobotlarla mücadele edebilmek adına ortaya çıkan muhripler, bu dönemde sadece torpidobotlar karşısında etkili bir güç olmakla kalmamış, onların üstlendikleri bütün görevleri yerine getirebildiklerinden dolayı faaliyete sokuldukları 1885'ten itibaren dretnotların denizlerde boy gösterdiği 1906 yılına kadar denizlerdeki silahlanma yarışına kruvazörlerle birlikte etki etmiştir.¹⁷

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan dretnotlar ise 1860'lardan sonra üretilen bütün teknolojik gelişmeleri bünyesinde barındıran platformlardı. Bu gemilerin ismi 1905'te kızağa konulup toplamda bir sene gibi kısa süre içinde inşa edilen ve 1906'da İngiltere'de Kral VII. Edward tarafından suya indirilen *HMS Drednaught*'tan gelmektedir.¹⁸ Türbinli makine teknolojisi ve kömür yerine yakıt olarak fueloil kullanılmasıyla üstündeki zırha rağmen hız kazanan dretnotlar, 58 yıl önce inşa edilen *La Glorie*'nin yaptığı gibi selefleri olan gemilerin teknolojilerini bir araya getirerek,

¹⁷ Panzac, a.g.e., s. 412; Mercan, II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri, s. 44-46.

¹⁸ Emir Vahid, "Drednot", *Donanma Mecmuası*, S. 1, Mart 1326, s. 40; Lawrence Sondhaus, *Naval Warfare 1815-1914*, Routledge, London and New York, 2001, s. 200; Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii", s. 191; Panzac, a.g.e., s. 413.

denizlerde bir kırılma dönemi başlatmıştır. Yaşanan bu teknolojik gelişim, 20. yüzyıl başında denizci devletlerin ekonomisini sonuna kadar zorlayacak yeni bir silahlanma yarışını tetiklemiştir.¹⁹

Osmanlı Erkân-ı Harbiye-i Bahriyesi'nden Emir Vahid Bey, 1910 yılında Donanma Mecmuası'nda dretnotları incelediği yazısında, dretnotların donanma teknolojisi alanında yeni bir dönem başlattığını ve dünyanın dikkatinin bu seyyar kaleler üzerinde olduğunu anlatmaktadır.²⁰ Bunun yanı sıra Emir Vahid Bey dretnotların oluşturduğu etkiyi daha iyi anlatabilmek için dretnot teknolojisinden önce önde gelen zırhlı olarak kabul edilen *King Edward* zırhlısı ile dretnotun karşılaştırmasını da yapmıştır. Buna göre dretnot hakkında; saatte 21 deniz mili süratinde, 17900 ton kapasitesi olup, topları da kamilen daha büyüktür, demiştir. Ayrıca toplarının aynı çapta olduğu ilk gemi olduğu da vurgulanmaktadır. *King Edward* zırhlısı hakkında ise 18 deniz mili süratinde ve 16350 ton kapasitesinde ve küçük toplardan oluştuğu aktarılmıştır. Emir Vahid Bey, dretnot ile Kral Edward gemilerinin karşılaştırmasını dretnotun kendinden önceki deniz platformlarından; hız, büyüklük ve top teknolojisi bakımından üstün olduğu sözleriyle bitirmektedir.²¹ Böyle silahlanmış ve dayanıklı bir teknoloji karşısında düşmanların titreyeceğini, dünyada o dönemde hiçbir zırhlının bu ateş gücü karşısında dayanıklı olamayacağını sözlerine ekleyen Emir Vahid Bey, bu mukayeseler neticesinde kendisinin de dretnotlar lehine meylettiğini ifade etmektedir.²²

Serhat Güvenç'e göre de 20. yüzyıldaki bu silahlanma yarışı, donanmaları uluslararası ilişkilerin, savaşın ve barışın merkezine yerleştirmiştir.²³ Güvenç bu noktada, deniz gücünün uluslar ve devletler nazarında bu denli popüler bir silah haline gelmesini dretnot teknolojisine bağlamaktadır. Güvenç, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonraki donanma teknolojilerindeki arayışlar ve gelişmeler dretnotları ortaya

¹⁹ Panzac, **a.g.e.**, s. 413.

²⁰ Emir Vahid, **a.g.m.**, s. 40.

²¹ Emir Vahid, **a.g.m.**, s. 44-45.

²² Emir Vahid, **a.g.m.**, s. 46.

²³ Güvenç, **a.g.e.**, s. 2.

çıkarmıştır ve *HMS Dreadnought*'un ortaya çıkışıyla da diğer gemi teknolojileri çağ dışı kalmıştır görüşünü savunmaktadır.²⁴

Mehmet Beşikçi de dretnotların denizlerde boy göstermesinin bir devrim olduğunu vurgulamaktadır. Hatta dretnotlardan sonra donanmalarda “*dretnot öncesi*” ve “*dretnot sonrası*” gibi ifadelerin kullanıldığını da sözlerine eklemektedir. 21 knota ulaşan hızları, 12 inçlik topları ile dretnotları bir deniz canavarına benzeten Mehmet Beşikçi, bütün büyük güçlerin ve onların taklitçisi olan diğer devletlerin dretnotlara sahip olabilmek için devasa miktarda para harcadıklarını söyler. Beşikçi'ye göre, dretnota sahip olan denizlere de sahip olabilirdi.²⁵

20. yüzyılda bölgesel ya da küresel fark etmeksizin denizlerde faaliyet göstermek isteyen devletler, bu teknolojilere sahip olabilmek adına iktisadi durumlarını sonuna kadar zorlamaktaydılar.²⁶ Bunun nedeni de yukarıda belirtildiği gibi dretnotların denizlerde üstünlük sağlamak adına uluslararası rekabette yaşattığı kırılmadır. Serhat Güvenç'in tanımlamasıyla uluslararası rekabetin yeni ölçüm standardı olan dretnotlar, kendinden önceki teknolojileri saf dışı bıraktığından küresel ya da bölgesel mücadele fark etmeksizin hasmına karşı üstünlük sağlamak isteyen devletlerin ağır mali yükleri yüklenmeyi göz önüne alarak bu platformlara sahip olmak istemelerine neden olmuştur.²⁷

Dretnotların yanı sıra donanma teçhizinin maliyetini artıran bir diğer unsur da teknolojik gelişmelerin kısa vakit aralıklarında yaşanması ve böylelikle düşmanla misli ile mukabele edebilmek ya da düşman karşısında asimetri oluşturabilmek için teknoloji takibinin zaruri hale gelmesidir. 20. yüzyıl başında kendisi başlı başına bir kırılma yaratan dretnot teknolojisinde kısa vakitte yaşanan gelişmelere bakılması bile bu dönemdeki hızın anlaşılması için yeterlidir. 1906 yılında denizlere indirilen dretnot teknolojisi çok değil dört beş yıl sonra 1910'lara gelindiğinde, Süper-Dretnot adı verilen yeni dretnotlar karşısında Erkân-ı Harbiye-i Bahriye'den Emir Vahid'in

²⁴ Güvenç, **a.g.e.**, s. 14-16. Emir Vahid'e göre de Dretnotlar hem Rus- Japon Harbinin hem de gelişen top teknolojisinin bir sonucudur: Emir Vahid, **a.g.m.**, s. 44-45,

²⁵ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 92-93.

²⁶ Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 22.

²⁷ Güvenç, **a.g.e.**, s. 19-21.

tabiriyle “küçük bir zırhlı derecesinde” kalmıştır. HMS Dreadnought 17900 ton deplasmana sahip bir zırhlı iken 1910’larda İngiltere’de 26500 ton deplasmanı olan dretnot üretilmiştir. Hatta Amerika’da her biri 32000 ton deplasmanı olan ve bedelleri 4.000.000 Osmanlı altını ederinde iki zırhlı inşası için parlamentoya teklif verildiği de bilinmektedir.²⁸

Ali Fuat Örenç, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ve 20. yüzyıla gelindiğinde iyice hız kazanan bu teknolojik gelişmelerin donanmalarını teçhiz etmek isteyen devletlerin ekonomik alt yapısı ile olan ilişkisi hakkında şu yorumu yapmaktadır: “Avrupa’daki teknolojik gelişmeler gemi inşasında aynı zamanda değişik sanayi ürünlerinin birleşimini içeren ve ciddi maliyet gerektiren yeni bir imalat sanayisini doğurdu. Bundan böyle güçlü bir donanmaya sahip olmak için muhakkak sağlam bir ekonomiye dayanmak gerekecekti”.²⁹ Fatih Erbaş’a göre de 19. yüzyıl boyunca denizcilik alanında yaşanan bu hızlı teknolojik değişim donanmaların maliyetini artıran unsurdur.³⁰

19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve 20. yüzyıl başlarında dretnotlarla birlikte iyice hızlanan bu teknolojik gelişmeler neticesinde gelişen donanma teknolojisinin beraberinde getirdiği silahlanma yarışı ve mali yük, donanmasını teçhiz edemeyen devletler ve uluslar için büyük bir problemdi. Bu mali yükü kaldıramayıp ordu ve donanmasını teçhiz edemeyen devletler yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlardı.³¹ Denizcilik alanında yaşanan bu hızlı değişim ise devletlerin ve ulusların bekası meselesinde şu açıdan rol oynamaktadır. Yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle, savaş gemilerinin daha hızlı, daha sağlam ve ateş güçlerinin daha yüksek olması donanmaların intikal ve etkinlik gücünü artırmıştır. Böylelikle donanmaların “zorlayıcı güç” olarak etkileri artmış ve bu durum donanmasını teçhiz edemeyen devletler ve uluslar için denizden gelen tehlikeleri büyütmiştir. Osman Tekinalp deniz gücünün devletlerin üzerinde olan etkisini şu formülle özetlemektedir:

²⁸ Emir Vahid, **a.g.m.**, s. 46.

²⁹ Örenç, “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii”, s. 174.

³⁰ Erbaş, **a.g.e.**, s. 8.

³¹ Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 21-22.

*“Artık diyebiliriz ki, denize egemen olanlar istediği mal ve personeli istediği gibi istediği yere naklederler. Ayrıca hasmın dış dünya ile irtibatını kesintiye uğratırlar. Bu kesinti, hasım ülkenin ekonomisinin gerilemesine, askeri yeteneklerinin bozulmasına ve sosyal hayatın çökmesine neden olur. Küresel hakimiyetin formülü buradadır”.*³²

“Gambot Diplomasisi” olarak da bilinen donanma gücünün mücadele içinde olunan ülkeyi, topluluğu yıldırma için bir diplomasi ve baskı aracı olarak kullanılması 20. yüzyılın başlarında sık kullanılan bir yöntem olmasına rağmen özellikle 19. yüzyılın alameti farikasıdır.³³ Gambot diplomasisini en etkin kullanan devletlerden biri olan İngiltere 1846 yılında Lord Palmerston tarafından sarf edilen sözler, donanmaların devletler açısından öneminin, uluslararası ilişkilerdeki rolünün kısacası gambot diplomasisinin özeti niteliğindedir. Lord Palmerston tarafından sarf edilen sözler şöyledir: *“Nerede bir İngiliz vatandaşı tehlikeye düşse, oraya bir savaş gemisi gönderilmeli ve İngiliz çıkarları korunana değin orada beklemelidir”.*³⁴ Nitekim Don Pacifico adlı bir İngiliz vatandaşının Atina’da evine saldırılması üzerine dönemin İngiliz Başbakanı olan Lord Palmerston zararın tazmin edilmesi için Atina’ya 12 km uzaklıktaki Pire’yi donanma ile ablukaya aldırıştır ve Pacifico’nun zararını tazmin ettirmiştir.³⁵ Bu olay, donanmanın ufak bir olayda bile bir ülkenin güvenliğini nasıl tehdit ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Olayın 19. yüzyılın ortalarında geçtiği ve henüz deniz platformlarının 20. yüzyıldaki gibi daha yıkıcı güçlere sahip olmadığı bir dönemde yaşandığı göz önüne alınırsa 20. yüzyıl başlarında yaşanan teknolojik gelişmelerle donanmaların uluslararası ilişkilerin gündemine neden oturduğu daha iyi anlaşılabilir. Hülasa gelişen teknoloji 20. yüzyılda donanma gücünün, diplomatik

³² Osman Tekinalp, **Stratejiye Giriş ve Deniz Stratejisi: Temel Kavramlar, Taktik Bilgiler ve Tarihi Örnekler**, Doruk Yayınları, İstanbul, s. 274.

³³ Fatih Erbaş, Gambot Diplomasisi’nin yöntemini; bir kalkışmanın söz konusu olduğu bir bölgeyi, donanmanın ziyaret etmesi, bölgede donanma gezdirilmesi ve bir devletin kendince tanıdığı deniz alanı kısıtlamalarını tanımama olarak tanımlarken amacını da hasım güçlerin kalkıştığı işlere engel olmak ya da devletin kendi istediğini yaptırması olarak tanımlar: Erbaş, **a.g.e.**, s. 39.

³⁴ Fikretin Yavuz, “Düveli Muazzama’nın Baskı Unsuru Olarak Gambot Diplomasisi ve Osmanlı Devleti”, 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, **Bildiri Tam Metin Kitabı 5 Sosyal Bilimler**, Ankara, 2019, s. 34.

³⁵ Yavuz, **a.g.m.**, s. 34.

baskı aracı olarak ya da ulusun güvenliğini topyekûn tehdit edecek bir güce dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Sömürgeci devletler açısından olaya baktığımızda; sömürgelere giden yolların güvenliği, anavatandan uzak topraklardaki sömürgelerin itaat ve sadakatlerinin sömüren devletlerin donanmalarının gücüne bağlı olduğu görülmektedir. Bu dönemde yukarıda belirtildiği gibi savaş gemileri gücün ve iktidarın sembolü olarak mevcut sömürgeci politikaları desteklemek için kullanılmışlardır. Sömürgeci devletler dışında denize kıyısı olan ya da deniz üzerinden politik ve siyasi menfaat hedefleyen devletler ise bu çerçevede donanmalarını teçhiz etmek zorundaydılar.³⁶ Bu nedenler devletlerin denizcilik alanında yaşanan teknolojik yenilikleri takip etmesini zaruri kılmıştır. Mali yükü birlikte gelen zorunluluk sonucunda devletler, bu yükü ulusla paylaşma yoluna gitmiştir. 20. yüzyıl başlarında ise dünya genelinde ulusun bekası adına kitleler seferber edilmiş ve gönüllü olarak donanmaya katkıda bulunmaya donanma cemiyetleri aracılığıyla davet edilmişlerdir. Buraya kadar olan meseleyi özetleyecek olursak denizcilik alanındaki yaşanan teknolojik gelişmeler, bu gelişmelerin devletin güvenliği için doğurduğu riskler ve bu durumun da getirdiği mali yük donanma teçhizi konusunda ulusun donanma cemiyetleri aracılığıyla maddi olarak seferber edilmesini zaruri kılıyordu.

Bu çerçevede 20. yüzyıl başlarında donanması olan çoğu devletin bir de donanma cemiyeti vardı. Hatta Osmanlı Bahriye Erkân-ı Harbiye Mülazımı Ali Şükrü Bey'in 1910 yılında Donanma Mecmuası'nın ilk sayısındaki *Muavenet-i Milliye Cemiyetleri* başlıklı yazısına göre: Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ekonomileri iyi olan denizci devletlerde bile donanma modernizasyonu ve teçhizi için donanma

³⁶ Erbaş, a.g.e., s. 21; Bülent Şener, **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2011, s. 66

cemiyetleri kurulmuştur.³⁷ Almanların *Flottenverein*'i³⁸, İngilizlerin *Navy League*'i³⁹, Fransızların *La Ligue Maritime et Coloniale*'i, İtalyanların *Lega Navale*'i bu çerçevede kurulan donanma cemiyetleridir.⁴⁰ Kısacası, 19. ve 20. yüzyılların rekabetçi ve teknolojik ortamı ülkelerin iktisadi durumlarını zorladığından ve donanmaların devletler ve uluslar için hayati öneme sahip olmasından dolayı donanmalar ulusun simgesi, donanma modernizasyonu ve teçhizi de kitlelerin gönüllü olarak seferber edildikleri kolektif bir süreçtir.⁴¹ Bununla birlikte 20. yüzyılda devletler ulusun her daim seferberlik altında tutulması fikrini savunuyorlardı. Sosyal Darwinci dünya görüşü etrafında şekillenen güçlü olanın ayakta kalacağı düşüncesi ulusları sadece savaş zamanı değil barış zamanında da seferber olma yoluna itmiştir.⁴² Donanma cemiyetleri aynı zamanda dönemin bu özelliğini de yansıtan kurumlardır.

Donanma teçhizi için ulusun gönüllü olarak seferber edilmesi meselesi donanma cemiyetlerinin bir başka özelliğini de gözler önüne sermektedir. Donanma teçhizinde önemli bir aktör olmaları, halka deniz kültürünü aşlamaları ve seferberlik projeleri olmalarının yanında donanma cemiyetlerinin bir diğer özelliği de milliyetçi propaganda aracı olmalarıdır. Donanma cemiyetleri bu dönemde ulusu sadece seferber etmekle kalmıyor aynı zamanda ulusun inşasında da rol oynuyorlardı. Osmanlı

³⁷ Ali Şükrü, "Muavenet-i Milliye Cemiyetleri", **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326, s. 15-22. Serhat Güvenç harp gemisi alımları için halktan yardım toplanması meselesinin o dönemde yaygın bir uygulama olduğu kanaatindedir: Güvenç, **a.g.e.**, s. 27.

³⁸ Ali Şükrü Bey; Almanların 1898'de kurulan Flottenverein adlı Donanma Cemiyeti'nden övgüyle bahsetmektedir. Ali Şükrü Bey'e göre, beş on sene öncesine kadar denizlerde faaliyet gösteremeyen Almanya'nın 1910'lara gelindiğinde, "kırk yıllık deniz kurdu olan koca İngiltere'yi düşündürecek hatta korkutacak kadar" kuvvetli bir donanma kurmasının en büyük nedeni Flottenverein adlı cemiyettir. Ali Şükrü Bey'in yanı sıra Suret-i Nutuk adlı yazısında Doktor Petraki Papadopulo da Flottenverein sayesinde Almanların İngiltere'yi endişeye düşürecek bir donanma teçhiz ettiklerini söylemektedir: Petraki Papadopulo, "Suret-i Nutuk", **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326, s. 7; Ali Şükrü, "Muavenet-i Milliye Cemiyetleri", s. 22; Jesse Bachmann, "The Imperial German Navy, 1897-1918: Negotiating the Nation", **The Arbutus Review**, 2016, C. 7, S. 1, s. 87.

³⁹ İngiliz Donanma Cemiyeti 1894 yılında kurulmuştur. Ali Şükrü Bey'e göre de donanma teçhizi konusunda İngiltere için büyük faydalar göstermiştir: Anne Summers, "The Character of Edwardian Nationalism: Three Popular Leagues", **Nationalist and Racialist Movements in Britain and Germany before 1914**, Ed. Paul Kennedy-Anthony Nichols, The Macmillian Pess LTD, Oxford, 1981, s. 79; Ali Şükrü, "Muavenet-i Milliye Cemiyetleri", s. 18.

⁴⁰ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 93; Panzac, **a.g.e.**, s. 453.

⁴¹ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 93.

⁴² Özlem Çankaya, **Milli Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 69.

Devleti'nin *Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti*⁴³, Almanların *Flottenverein*'i, İngilizlerin *Navy League*'i, Fransızların *La Ligue Maritime et Coloniale*'i, İtalyanların *Lega Navale*'i gibi çalışmamızın konusu olan *Yunan Milli Donanma Sandığı* da bu tarz bir oluşumdur.⁴⁴

Donanma cemiyetlerinin milliyetçi çizgide olmalarının daha iyi anlaşılabilmesi için donanma sembolizminin yanında ulus devlet ve milliyetçilik kavramlarının konuyla olan alakasına da değinmek gerekmektedir. Donanma sembolizmi bir diğer yanıyla milliyetçilik ve ulus devlet kavramlarıyla da alakalıdır. Çünkü semboller ve ideolojiler arasında bağlantı vardır. Bireyi toplumsallaştırma araçları olarak da adlandırılabilir olan semboller, hâkim siyasal ideolojiyi topluma aktarmanın aracıdır.⁴⁵ Milliyetçilik ve ulus devlet ideolojilerinin hâkim siyasal ideolojiler olduğu 20. yüzyıl başlarında donanma sembolizmi de bu ideolojilerin amaçladığı *biz* duygusuna hizmet etmektedir. Çünkü semboller grup üyelerini bir araya getirir, bireyin sahip olduğu kimliği, dünya görüşünü belirtir, aynı değer yargılarını taşıdığına inandığı grupla olan bağını temsil eder.⁴⁶ Donanmalar sembol olarak diğer sembollerin yüklendiği görev olan dayanışma ve pekiştirme unsurlarını içinde barındırmaktadır. Milliyetçilik ve ulus devlet ideolojilerinin amaçlarından biri de grubun homojenleşmesi ve dayanışmasıdır. Kısacası, donanmalar bu dönemde sadece iktidarın değil ulusların da “*çelikten sembolleridir*” ve bundan dolayı donanma

⁴³ Osmanlı Donanma Cemiyeti aslında 19 Temmuz 1909 yılında (6 Temmuz 1325) ilk olarak “*Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti*” adıyla kurulmuştur. 1913 yılında düzenlenen bir kongreyle birlikte cemiyetin adı “*Osmanlı Donanma Cemiyeti*” olarak değiştirilmiştir. 17 Şubat 1914 tarihinde çıkarılan İrade-i Seniyye ile cemiyetin adı resmen “*Osmanlı Donanma Cemiyeti*” olmuştur: Selahattin Özçelik, **Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 13-14.

⁴⁴ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 93-94. Jesse Bachman; Alman Donanması ve Alman Milliyetçiliği arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Alman Donanma Cemiyeti olan Flottenverein'den milliyetçi bir organizasyon olarak bahsetmektedir ve cemiyetin faaliyetlerini bu çerçevede ele almaktadır. Hatta Flottenverein'in amacının çeşitli ayrımlara rağmen ulusu güçlü bir donanma etrafında bir araya getirmek olduğunu aktarmaktadır. Anne Summers de Birinci Dünya Savaşı öncesi İngiliz Milliyetçiliğini incelediği çalışmasında 1894'te kurulan İngiliz Donanma Cemiyeti The Navy League'i milliyetçi bir oluşum olarak ele almaktadır: Bachmann, **a.g.m.**, s. 87; Summers, **a.g.e.**, s. 79, N.C Fleming, “The Imperial Maritime League: British Navalism Conflict, and the Radical Right: 1907-1920”, **War in History**, C. 23, S. 3, 2016, s. 301.

⁴⁵ Hatice Birsen Hekimoğlu Örs, “İdeoloji”: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, der. Hatice Birsen Hekimoğlu Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 32.

⁴⁶ Örs, **a.g.e.**, s. 32.

sembolizmi ve donanma cemiyetlerinin faaliyetleri dönemin hâkim ideolojileriyle anlaşılabilir.

19. ve 20. yüzyıllar milliyetçiliğin toplumların hayatlarında önemli bir yer kapladığı yüzyıllardır. Hobsbawm'ın ifadesiyle söylemek gerekirse bu yüzyıllar “*Milletlerin inşasının tarihidir*”⁴⁷. Bu dönemde ulus devlet ve milliyetçilik fikirlerinin aynı zamanlarda teşekkül etmesi de bir rastlantı değildir. Çünkü ulus fikri özünde, sürekliliği olan bir toplumsal dayanışmadır ve beraberinde bir gruplaşma getirmektedir. Bu gruplaşma da *biz* duygusundan kaynaklanmaktadır. Biz duygusu aynı zamanda “öteki”nin varlığı anlamına da gelmektedir. Bu gruplaşma bir aidiyet duygusu olarak tanımlanabilir. Grup adına yapılan eylemler aynı zamanda bireyin kendisi için de yapılmış olmaktadır. Bunun yanı sıra grubu ve grubun üyelerini ötekinden ayırmak için de birtakım sembollere ihtiyaç vardır.⁴⁸ Tam bu noktada *sivil milliyetçilik* kuramının öncüsü olan Ernest Renan’a kulak verilecek olursa ulusun, fedakarlık ve dayanışma duygularının bir araya getirdiği bir topluluk olduğu söylenebilir.⁴⁹ Renan bu durumu şöyle ifade etmektedir: “...*Ulus, yapılan ve daha da yapmaya hazır olunan fedakarlıkların duygusuyla oluşan büyük bir dayanışmadır*”.⁵⁰ Yine Renan’a göre: “*İnsan ne ırkının ne dilinin ne dininin ne nehirlerin akışının ne sıradağların yönünün kölesidir. Sağlıklı bir akla ve sıcak bir kalbe sahip büyük bir insan topluluğu ahlaki bir bilinç yaratır, bu bilince ulus denir. Bu ahlaki bilinç bireyleri topluluk uğruna feragat etmeye zorlayan fedakarlıklarla gücünü ortaya koyduğu sürece meşrudur, var olmaya hakkı vardır*”.⁵¹ Milliyetçilik, ideoloji olarak bireyi grup adına fedakarlıkta bulunmaya çağıran söylemdir ve bunu semboller aracılığıyla yapar.⁵²

⁴⁷ Eric Hobsbawm, **Millletler ve Milliyetçilik**, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018, s. 15.

⁴⁸ Hagen Schulze, **Avrupa’da Ulus Devlet**, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul, 2005, s. 98.

⁴⁹ İnci Özkan Kerestecioğlu, “Milliyetçilik: ‘Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, der. Hatice Birsan Hekimoğlu Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018, s. 320.

⁵⁰ Ernest Renan, **Ulus Nedir?**, çev. Gökçe Yavaş, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 51.

⁵¹ Renan, **a.g.e.**, s. 52.

⁵² Kerestecioğlu, **a.g.e.**, s. 324.

Yukarıdaki tanım çerçevesinde donanmaların sembol olarak kullanılmaları, donanma cemiyetlerinin de milliyetçi karakterde olmaları daha da açıklığa kavuşmaktadır. Donanmalar sahip oldukları güç sayesinde bir devletin ve ulusun gücünün, varlığının simgesi ve sembolü haline gelmiş, donanma cemiyetleri de bireylerin ulus için yani grubun diğer üyeleri adına fedakarlıkta bulunabilecekleri, grup içerisindeki aidiyet duygusu veyahut *biz* duygusunu pekiştirecek aracı kurumlar haline gelmişlerdir.⁵³ Başka bir ifade ile nasıl ki halk kutlamaları, festivaller gibi organizasyonlar ideolojik araçlar olarak ulus olmak yani *biz* hissini pekiştirip bireye daha büyük bir grubun parçası olduğunu hissettirip toplumun homojenleşmesine yardımcı oluyorsa, donanma cemiyetleri de milliyetçilik ve ulus devlet ideolojileri altında aynı işlevleri görüyorlardı.⁵⁴ Çünkü ulus fikri muhayyeldir, bu yüzden de bir şekilde bu durumun simgeler, semboller ve organizasyonlar aracılığıyla daha somut bir olgu haline getirilip pekiştirilmesi gerekiyordu.⁵⁵

Donanmalar varlıklarıyla ulus yani gruba ve bireylere güven ile gelecek vaat ediyor ve donanma cemiyetleri de aracı oldukları *fedakarlık* duygusuyla bireylerinin ulusa olan aidiyet duygusunu pekiştiriyor ve böylece ulus fikrini de

⁵³ Donanmaların devletin ve ulusun gücünün simgesi olmasına Yunan Donanması'ndan bir örnek vermek gerekirse; Yunanistan 1904 yılında Hydra, Psara ve Spetsai zırhlılarından oluşan filoyu hem güç gösterisi yapmak hem de donanma için toplanan yardımları artırmak amacıyla Venedik, Napoli, Marsilya, Kartaca, Cebeli Tarık, Lizbon, Cezayir, Tunus ve İskenderiye limanlarına göndermiştir. Bu olay donanmaların taşıdığı simgesel anlam açısından önemlidir. Çünkü filonun ziyaret ettiği limanlar Yunanlıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdir ve zırhlılar buraları ziyaret ederek devletin varlığı ve ulusun birliği konusunda mesaj vermektedir. Belgelere yansıdığı kadarıyla da bu ziyaret amacına ulaşmış ve filo ziyaret ettiği şehirlerdeki Yunanlılar üzerinde tesirli olmuştur. Hatta ziyaret edilen yerlerde şehirler filonun şerefine bayrak ve ışıklarla süslenmiştir. Gönderilen zırhlıların donanmanın önde gelen gemilerinden olmasının yanı sıra Hydra ve Psara zırhlılarının modernizasyonunun Yunan Milli Donanma Sandığı'ndan elde edilen gelirlerle yapılması da bu ziyaretler için adı geçen zırhlıların seçilmesindeki bir diğer etkidir: BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01; BOA, Y.A.HUS, nr. 477/140, s. 02-01, 03-01.

⁵⁴ Schulze, **a.g.e.**, s. 155.

⁵⁵ Benedict Anderson "*Hayali Cemaatler*" adlı eserinde "*Ulusun hayal edilmiş bir siyasi topluluk*" olduğunu söylemektedir. Anderson'a göre ulus, insanların kendilerini bir ulus olarak düşündüğünde ya da öyle davrandığında ortaya çıkmaktadır. Anderson bu noktada düşünmeyi hayal etmek olarak belirtmektedir. Anderson ulusun hayal edilmiş bir siyasi topluluk olduğunu şöyle temellendirmektedir: "*Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder. Ernest Renan da: 'Ancak, bir ulusun özü tüm bireylerin ortak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı zamanda hepsinin pek çok şeyi unutmış olmasıdır' diye yazdığına bunu kastetmektedir*"; Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2020, s. 20. Ernest Renan'da Ulus Nedir adlı eserinde "*Ulus bir hissiyat, ruhani bir ilkedir*" demektedir: Renan, **a.g.e.**, s. 50.

somutlaştırıyorlardı. Konu hakkında verilecek bir iki misal meselenin anlaşılmasında faydalı olacaktır. 1910 yılında Kala-i Sultânîye (Çanakkale) Mutasarrıflığı'nda ve İstanbul'da Rum çocuklarının Yunan Donanması'na ait Psara, Spetsai, ve Hydra zırhlılarının isimleri ile yine Yunan Donanması'na ait torpidobotların isimlerinin yazılı olduğu siyah kurdeleli şapkalar giydikleri görülmüştür.⁵⁶ Olay araştırıldığında şapkaların Yunan Milli Donanma Sandığı menfaatine satılan şapkalar olduğu ve şapkaların Kala-i Sultânîye Mutasarrıflığı'na İstanbul üzerinden tüccarlar tarafından getirildiği tespit edilmiştir.⁵⁷ Yunan Donanması'na ait zırhlıların isimlerinin yazılı olduğu şapkaları satın alıp çocuklarına giydirerek ya da bu çocukların büyüklerin sözlerinden etkilenerak kendi başlarına bu şapkaları satın alıp giymelerinin altında yatan şey mensubu bulundukları ya da mensubu olduklarını düşündükleri grup için fedakarlıkta bulunma, gruba ait olma ya da var olan aidiyeti pekiştirme duygusudur. Yardımlar ya da davranışlar cüzi olsa da sembolik olarak anlamları büyüktür. Yukarıda da belirtildiği gibi donanma cemiyetleri bireylere fedakarlıkta bulunma fırsatı vererek donanmalarda sembolize ettikleri olgular ile zihinlerindeki ulus fikrini ve ulusa karşı duyulan aidiyet duygusunu pekiştirmeye aracı olmaktadır.

Donanma cemiyetlerinin yukarıda bahsedilen bu *somutlaştırıcı ve pekiştirici* özellikleri de onların, Louis Althusser tarafından yapılan kavramsallaştırmaya göre “Devletin İdeolojik Aygıtları” olduklarını gösteriyor. Louis Althusser'e göre, egemen ideolojilerin topluma nüfuz ettirebilmesi için birtakım aygıtlar kullanılmaktadır.

⁵⁶ BOA, DH.MUİ, nr. 123/45, s. 02-01; BOA, DH.EUM.THR, nr. 45/73, s. 01-01, 02-01.

⁵⁷ BOA, DH.MUİ, nr. 123/45, s. 02-01. Aslında bu olayda çocukların özellikle Hydra, Spetsai ve Psara zırhlılarının isimlerinin olduğu şapkaları giymeleri bile başlı başına sembolik bir harekettir. Çünkü gemilerin isimleri Hydra (Çamlıca), Spetsai (Suluca) ve Psara (İpsara) adalarından gelmektedir. Bu adalar 5 Nisan 1821'de Güney Mora'da Kalamata'da başlayan Yunan isyanına hemen destek veren adalardır. 7 Nisan'da Suluca, 23 Nisan'da İpsara ve yine 23 Nisan'da Çamlıca adası Yunan İsyanına destek vermiştir. Gemilere bu isimlerin verilmesinin tesadüf olmaması gibi, Yunan Donanması menfaatine satılmak üzere üretilen şapkalarda da bu gemilerin isimlerinin yazması tesadüf değildir. Yunanistan 1821'de Adalı Rumlardan gördüğü desteği 20. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Rumlardan da görmek istiyordu. Yunan ulusunun doğuşunu incelediği çalışmasında Herkül Milas da Hydra, Psara ve Spetsai gemilerine bu isimlerin verilmesinin bir tesadüf olmadığını söylemektedir. Milas'a göre, bu gemilere Ege adalarının isimlerinin verilmesi Yunanistan'ın o dönemdeki hedeflerinin bir yansımasıdır. Buna benzer bir uygulama Almanya ve Osmanlı Devleti'nde de görülmektedir. Osmanlı Devleti tarafından Birinci Cihan Harbi öncesinde alınan Alman gemilerine Yavuz ve Midilli isimlerinin verilmesi, Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki politikalarının bir tezahürüdür. Almanya da 1903-1914 arası donanmaya kattığı 25 gemiye şehir isimleri vermiştir: Panzac, **a.g.e**, s. 268; Herkül Millas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 84; Bachmann, **a.g.m.**, s. 85.

Kısaltması *DİA* olan bu aygıtlar, ideolojiler çerçevesinde toplumun yönlendirilmesinde iktidara yardımcı olurlar.⁵⁸ Misal vermek gerekirse; okul, kitap, gazete, dernek, kulüp gibi kurumlar ve araçlar *DİA* olarak adlandırılabilirler. Bu tarz kurumlar ulus fikrinin toplumsal dayanışma ve ortak duygusal payda gibi özelliklerini ortaya çıkararak bu ideolojinin topluma nüfuz etmesi ve toplumun homojenleştirilmesi işlevlerini görür.⁵⁹ Ancak bu *DİA*’ların hepsinin kendine ait yöntemleri vardır. Her *DİA* farklı bir biçimde bu hedefe hizmet eder.⁶⁰ Misal vermek gerekirse modern devlet sistemlerinde ordular da *DİA* olarak görev yapmaktadırlar. Askerlik hizmetinin ulus devlet içerisinde aynı donanma cemiyetlerinde olduğu gibi seferberlik projeleri olması hatta dahası bu hizmetin fedakarlık olarak bir erdem göstergesi olması *biz* duygusunun üretilmesinde yani toplumun homojenleşmesine yardımcı olmuştur.⁶¹ Bu duruma örnek olarak Fransız köylülerinin ordu yani askerlik aracılığı ile Fransızlara dönüştürülmesi gösterilebilir. Ayşegül Altınay ile Tanıl Bora; Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik üzerine yazdıkları makalede Fransa’daki köylülerin Fransız’a dönüşmesinde askerlik ve eğitim kurumlarının merkezî rol oynadıklarını söylemektedirler. Altınay ve Bora’ya göre, ordular uluslaşmanın hem aracı hem de sonucu konumundadır.⁶² Ulusu orduların kökeni olarak gören General Eric Von Luderndorff da askeri eğitimin amacının ulus düşüncesini uyanık tutmak olduğunu söylemektedir. Burada ulus düşüncesini uyanık tutmaktan kastı ise ulusa ortak yaşam duygusunu vermek ve bu çerçevede ulusun bireylerinin görev ve sorumluluklarını onlara öğretmektir.⁶³ Luderndorff ayrıca zorunlu askerlik uygulaması için “...uzun zamandır aralarında ayrılık olan ulus ile devleti birbirlerine bağladı.” demektedir.⁶⁴ Bir misal daha vermek gerekirse 19. yüzyılda kurulan Atina Üniversitesi *DİA*’lara örnek olarak gösterilebilir. Yunan milliyetçi düşüncesine göre modern Yunanistan Devleti Antik Yunan mirası üzerine kurulmuştu ve Modern Yunanlılar Antik

⁵⁸ Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümerterkin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2019, s. 14.

⁵⁹ Schulze, **a.g.e.**, s. 184-185.

⁶⁰ Althusser, **a.g.e.**, s. 61.

⁶¹ Çankaya, **a.g.e.**, s. 59.

⁶² Ayşe Gül Altınay-Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora- Murat Gültekinil, C.4, İstanbul, 2017, s. 141

⁶³ Erich Von Ludendorff, **Topyekûn Harp**, Çev: Aynur Onur Çiftci, Erhan Çiftci, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 83.

⁶⁴ Ludendorff, **a.g.e.**, s. 45.

Yunanlıların devamıydı. Yunan milliyetçi hareketi de Modern Yunanlıların bu mirasa sahip çıkabilmeleri için başka bir deyişle Yunanlıların bu kimliğe bürünebilmeleri için Atina Üniversitesi'nden faydalanmıştır. Modern Yunanistan'ın devlet adamlarını ve entelektüel seçkinlerini yetiştiren üniversitede yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü 1837-1847 yılları arasında Yunan Tarihi dersleri Antik Yunan tarihiyle sınırlı tutulmuştur.⁶⁵ Atina Üniversitesi ayrıca Rum okullarında görev yapan öğretmenlerin de yetiştiği üniversitedir.⁶⁶ Yine Yunanistan tarafından Osmanlı Rumlarına “*Modern Yunan kimliği*” kazandırılabilmesi için eğitim kurumlarından faydalandığı bilinmektedir.⁶⁷ İoannis N. Grigoriadis Ege'nin iki yakasındaki Türk ve Yunan Milliyetçiliği'ni incelediği eserinde Yunan Okulları ile ilgili şu sözleri sarf etmekteydi: “*Giderek büyüyen Atina destekli eğitim kurumları ağı, baştan sona tüm Osmanlı İmparatorluğu'nda Yunan Kültürünü ve milli kimliğini yaymak için – bazen yetersiz kalsa da- başlıca araç oldu.Yerli nüfusun Yunan milli fikirlerine bağlılığını sağlamlaştırmak amacıyla yüzlerce okul açıldı. Küçük çocuklara yalnızca Ortodoks azizlerini değil, aynı zamanda Platon ve Perikles, Homeros ve Thukidides gibi klasik figürleri de kucaklamaya teşvik ediliyordu*”.⁶⁸ Michael Llewellyn Smith de: “*Kilise, okul ve ticaret, Yunan uygarlığının ve büyük amacının meşalesini ateşliyorlardı.*” diyerek okulların DİA olarak Yunanistan'a ve Yunanlılık düşüncesine hizmet verdiklerini belirtmektedir.⁶⁹ Görüldüğü üzere ordular ve okullar, *biz* üretimini kendilerine ait yöntemlerle gerçekleştirmiştir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi her

⁶⁵ Umut Özkırmı, Spyros A. Sofos, **Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye’de Milliyetçilik**, çev. Sezin Tekin, Özlem Bülbül, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 72.

⁶⁶ Foti Benlisoy, Stefo Benlisoy, “Millet-i Rum’dan Helen Ulusuna (1856-1922)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi**, C.1, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2017, s. 368.

⁶⁷ Çağla D. Tağmat, “Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri”, **Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler: Dağlar Dağlar Viran Dağlar**, Ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 93-94; Ahmet Efiloğlu, **Osmanlı Rumları: Göç ve Tehcir 1912-1918**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2017, s.17; Ercüment Kuran, “XIX. Yüzyıl Anadolu Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kaynağı Olarak Yabancı Seyahatnamelerden Georfes Perrot’nun Souvenirs D’un Voyage En Asie Mineure’ü”, **Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri (6-7 Haziran 1996)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1997, s.153; Hasan Taner Kerimoğlu, **İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914**, Libra Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 137, 157, 165.

⁶⁸ İoannis N. Grigoriadis, **Kutsal Sentez: Yunan ve Türk Milliyetçiliğine Dini Aşılama**, çev. İdil Çetin, İstanbul, 2014, s. 60.

⁶⁹ Smith, **a.g.e.**, s. 40.

ne kadar yöntemler ve kurumlar farklı olsa da DİA'ların hedefleri aynıdır; toplumu belli bir ideoloji etrafında bir araya getirmek yani homojenleştirmek ve yönlendirmek.

Donanma cemiyetleri aynı zamanda ulus devletlerin bireylerin sadakatini sorguladığı aracı kurumlarından biridir. Şöyle ki; Fransız İhtilali'yle birlikte ortaya çıkan ulus devlet ya da Hobsbawm'ın isimlendirmesiyle “*Modern-teritoryal*” devlet vatandaşlık sistemini de ortaya çıkarmıştır. Ulus devletin ortaya çıkması, vergi mükellefiyeti, zorunlu askerlik gibi bireylerin devlet işlerine sürekli olarak katılımını zorunlu kılan devlete ait birtakım “*teknik gereklilikleri*” beraberinde getirmiştir.⁷⁰ Zorunlu askerlik, vergi mükellefiyeti gibi teknik gereklilikler ulus devlet çatısı altında aynı zamanda yurttaşın sadakatini sorgulayan veya bu konuda yurttaşın sadakat beklenen konulardır.⁷¹ Bu yıllarda ulus devlet düşüncesi, modern devlet sisteminin bu teknik gerekliliklerinden dolayı tabiri caizse bireyi ulusun “*yüce menfaati*” uğruna davranmaya zorluyordu denilebilir. Hagen Schulze 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında devletlerin bireye bakış açısını şöyle açıklıyor: “*Ulus, egonun üstündeydi ve bu yüzden bir insanın yaşamındaki en yüce öncelik olarak görülmeliydi. Bireyin, ulusun onun için uygun gördüğü işlevi yerine getirmekten, ‘soyun kutsal yasasını’ izlemekten ve ‘toprağın ve ölümlerin seslerini dinlemekten’ başka bir seçeneği yoktu*”.⁷² İşte devletin bireye karşı bu yaklaşımı donanma cemiyetleri aracılığıyla toplanan yardımları, bireylerin devlete olan sadakat ve bağlılığını sorgulayan pratikler haline getirmiştir. Milliyetçilik ve ulusçuluk çağında sadakat kavramının devlet için önemini iyi anlamak gerekir çünkü bu dönemde halk iktidara katılmaya başlamıştır. Siyasal olarak kazanılan bu güç; devleti, önce yurttaşların sadakati üzerine düşünmeye ve böylelikle de iktidara katılmaya hak kazanan bireyleri belirlemede birtakım sorgulayıcı araçları devreye sokmaya yönlendirmiştir.⁷³ İşte bu araçlar modern devletin yukarıda sayılan teknik gereklilikleridir. Ayrıca Hobsbawm'a göre bu gereklilikler aynı zamanda milliyetçiliği de besleyen olgulardır.⁷⁴ Kısacası, taarruz ve

⁷⁰ Hobsbawm, **a.g.e.**, s. 115.

⁷¹ Kerestecioğlu, **a.g.e.**, s. 325-326.

⁷² Schulze **a.g.e.**, s.232.

⁷³ Kerestecioğlu, **a.g.e.**, s. 326.

⁷⁴ Hobsbawm, **a.g.e.**, s. 32.

savunmanın ulusun maddi ve manevi beraberliğine bağlı görüldüğü bir çağda Donanma Cemiyetleri ulus için ulusla birlikte çalışan kurumlardır.⁷⁵

1.2. Bir Emperyalist Hayal Olarak Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Kuruluşu

Ege Denizi'nde yaşanan Osmanlı-Yunan gerilimi 19. yüzyıl başlarında Yunan isyanı döneminde başlamıştı.⁷⁶ Osmanlı Devleti bu yıllarda 1821'de Mora'da başlayan Yunan isyanına destek veren Adalı Rum denizciler nedeniyle Adalar Denizi'nde ciddi sorunlar yaşamıştır. Adalı Rum denizciler silahlandıkları sivil ticaret gemileriyle Osmanlı Donanması'nı Ege'de meşgul ederek donanmanın kara ordusuna lojistik destek vermesini engellemeye çalışmışlardır.⁷⁷ Ancak donanmanın Ege'deki faaliyetleri ne Yunan isyanını bastırmaya ne de Adalı Rumların korsanlık faaliyetlerini engellemeye yetmemiştir. Durumun Osmanlı Devleti açısından gittikçe daha kötü bir hal alması üzerine, 1821 yılındaki Girit isyanının bastırılmasında büyük katkıları olan Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan, 1824 yılında tekrar yardım istenmiştir.⁷⁸ Bölgede yürütülen müşterek operasyonlar ile de Ege'deki Rum faaliyetlerine ciddi bir darbe indirilmiştir. Ancak 1827 yılında yaşanan Navarin baskını nedeniyle Ege'deki dengeler Rumlar lehine bir kez daha değişmiştir. Osmanlı Devleti, müttefik devletlerin (İngiltere-Rusya-Fransa) Navarin Limanı'na yaptığı baskın sonucunda toplamda 52 savaş gemisini kaybetmiştir. Ali Fuat Örenç'e göre, askeri personel olarak verilen zayıflığın ise 6 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁹

⁷⁵ Hobsbawm bu dönemde modern devletin sıradan yurttaş ile olan ilişkisini şöyle tanımlamaktadır: “ve aynı dönemde modern savaşın örneklediği gibi devletin çıkarları artık sıradan yurttaşın önceden hayal bile edilemeyen ölçüdeki katılımına bağlıydı”: Hobsbawm, **a.g.e.**, s.112.

⁷⁶ Ali Fuat Örenç, **Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve On İki Ada**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2006, s. 63.

⁷⁷ Ali Fuat Örenç, **Balkanlarda İlk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2011, s. 62; Mübahat S. Kütükoğlu, “Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 133.

⁷⁸ Örenç, **Balkanlarda İlk Dram**, s. 76.

⁷⁹ Ali Fuat Örenç, “1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması”, **Tarih Dergisi**, S. 46, İstanbul 2009, s. 59.

Osmanlı Donanması'nın neredeyse tamamen yok edildiği bu baskından sonra Mora'da ve Ege adalarında yıllar içerisinde zorlukla sağlanan Osmanlı üstünlüğü darbe almıştır. Nitekim bu vehim olayın ardından sadece üç yıl sonra 1830'da bağımsız bir Yunan Devleti kurulmuştur. Yunanistan'ın bağımsızlık kazanıp Ege kıyılarında siyasal ve askeri bir güç haline gelmesi Adalar Denizi'nde egemenlik sorunlarının devam edeceğinin de habercisi olmuştur.⁸⁰

Osmanlı Donanması Navarin baskınının ardından yeniden toparlanma evresine girmesine rağmen 1853 yılında Kırım Savaşı sırasında Sinop Limanı'nda Ruslar tarafından tekrar yakılması, Ege'de bir güç boşluğu oluşturmuştur. Yunan bağımsızlığı sırasında Rum denizcilerin kısmi de olsa başarılı olması ve Osmanlı Donanması'nın Navarin ve Sinop'ta aldığı iki büyük darbe sonrasında Yunanistan Ege'de egemenlik faaliyetlerini artırmıştır. Burada bir parantez açmak gerekirse kuruluşundan beri Yunanistan'ın Makedonya, Teselya, Epir ve Girit Adası başta olmak üzere Osmanlı Devleti toprakları üzerinde *Megali İdea* anlayışı çerçevesinde yoğun faaliyetlerde bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir.⁸¹ Nitekim Yunanistan'ın ilk başkanı olan İoannis Kapodistrias'ın: "...büyük güçlerin önerdikleri sınırların yeni devletin ihtiyacı olan oksijenden mahrum bırakacak kadar kısıtlayıcı olduğu..." şeklindeki sözleri bir önceki cümlede yapılan yorumu desteklemektedir.⁸² Hatta Yunanistan'da bahsedilen bu bölgeler ile ilgilenen müstakil daireler kurduğu bilinmektedir.⁸³ Çünkü 1830 yılında bağımsız bir Yunan Devleti kurulduğunda Yunan nüfusunun büyük bir çoğunluğu bu bahsedilen bölgelerde kalmıştı⁸⁴ ve Yunanlılara göre bu bölgelerdeki Rumlar

⁸⁰ Örenç, **Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve On İki Ada**, s. 67, 71.

⁸¹ İlber Ortaylı, "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 168.

⁸² Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 95.

⁸³ Şükrü Sina Gürel, **Tarihsel Boyutları İçerisinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2018, s. 19-20.

⁸⁴ Londra Protokolüyle birlikte yeni devletin sınırları Mora ve Kilkad adalarından ibarettir. Ali Fuat Örenç yakın dönem tarihinde Rodos ve On İki Ada'yı incelediği çalışmasında Mora'daki kara sınırını şöyle vermektedir: "*Londra Protokolünden sonra ise Mora merkezli devletin karar hududu Aspropatamos Nehri ağzından başlayacak ve bu nehir takip edilerek Angeloskastro Gölü öniine kadar gidilecekti. Bu gölden başka sınırlara Vrahori, Soroviçe gölleri dahil olacak ve hat Arkoline Dağı'nda son bulacaktı. Arkoline Dağı'ndan Oksas Dağı tepesi ve Kalodi Deresi, Erutna Dağı tepesiyle birlikte Zeytin Körfezi'ne kadar Sperkhios Nehri mansabına varılarak belirlenen hattın güneyinde kalan bütün arazi Yunan sınırlarını oluşturacaktı*": Örenç, **Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve On İki Ada**, s. 67.

kurtarılıp, özgürleştirilmeliydiler.⁸⁵ Bu kurtarma ve özgürleştirme politikaları da devletin kuruluşundan sonra Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yayılcı politikalar yürütmesine sebebiyet vermiştir.⁸⁶

Yeni devletin bağımsızlıktan sonraki irredentist amacı da 1844 yılından sonra Başbakan İoannis Kolletis tarafından yapılan kavramsallaştırmayla Megali İdea olarak adlandırılmıştır.⁸⁷ Ancak Megali İdea, siyasi arenada bir devlet politikası olarak ilk defa 1844 yılında dile getirilmiş olsa da bu fikrin temelleri daha da eskilere dayanmaktadır. 1814 yılında Odessa’da kurulan ve bağımsız bir Yunan Devleti kurma amacını taşıyan Filik-i Eterya’nın amaçlarından biri Mora’da bağımsız bir Yunan Devleti kurulduktan sonra devletin sınırlarının Orta Yunanistan, Batı Trakya, Selanik, Ege Adaları, Girit, Batı Anadolu ve hatta Kıbrıs’a kadar büyümesi idi.⁸⁸

Yeni kurulan Yunanistan Devleti de kendisine ideal olarak Bizans topraklarının sınırlarını hedef alıp bu topraklarda *Büyük Yunan Krallığı*’nın kurulmasını amaçlıyordu. 1872 yılında Yunanistan’da görev yapan ABD büyükelçisi Charles Tuckerman ise Megali İdea fikrini şu sözlerle anlatmaktaydı: “

“... *Megali İdea, Yunan aklının Doğu’yu yeniden oluşturması anlamına gelir; Yunanlıların doğal hukuk gereği kendilerine ait olduğuna inandıkları ve Yunan*

⁸⁵ Michael Llewellyn Smith, **Yunan Düşü**, çev. Halim İnal, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 18, Murat Hatipoğlu, “Elefterios Venizelos’un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea’nın Kazandığı Yeni Karakter”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları**, Ankara, 1986, s. 456-457.

⁸⁶ Metin Ünver, **Midilli Adası’nın İdari ve Sosyo Ekonomik Yapısı (1876-1914)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 6; Özkırmı, Sofos, **a.g.e.**, s. 95-96.

⁸⁷ Herkül Milas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 73; Özkırmı, Sofos, **a.g.e.**, s. 98; Ünver, **a.g.t.**, s. 9. Megali İdea ve Yunan Milliyetçiliği hakkında yazılan literatürde genel olarak İoannis Kolletis’in meclis kürsüsünde yaptığı öne sürülen şu sözlere yer verilmektedir: “*Yunan Krallığı, Yunanistan değildir; Yunanistan’ın sadece bir parçası, en küçük, en yoksul bir parçasıdır. Yunanlılar, sadece Krallık içinde oturanlar değildirler; aynı zamanda Yanya’da ya da Selanik’te, Serez’de ya da Edirne’de, İstanbul’da ya da Trabzon’da, Girit ya da Sisam Adası’nda, Yunan tarihine ya da Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Yunanlıdır. Helenizm’in iki büyük merkezi vardır. Krallığın başkenti Atina’dır. İstanbul, büyük başkent bütün Yunanlıların kenti, düşü, umududur*”. İoannis N. Grigoriadis ise bu sözlerin meclis tutanaklarında geçmediğini, 19. yüzyıl sonlarında üretildiğini lakin tarihsel olarak Megali İdea’nın tanımını doğru bir şekilde sunduğu için İoannis Kolletis’e mal etmeden kullanılması gerektiğini söylemektedir: Grigoriadis, **a.g.e.**, s. 47. Literatürde yaygın olarak “*Megali İdea*” olarak geçen kavram Necdet Belen’in Ege Denizi ve Ege Adaları adlı eserinde ise “*Megali Hellas*” olarak geçmektedir: Necdet Belen, **Ege Denizi ve Ege Adaları**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 126.

⁸⁸ Örenç, **Balkanlarda ilk Dram**, s. 24.

*soyundan geldiğini iddia eden, Ortodoks Hristiyan dinini ya da Yunan inancını benimseyen ya da Yunanca konuşan insanların en yoğun olarak yaşadığı geniş toprakları Yunanlaştırarak, Yunanlılığın yazgısıdır”.*⁸⁹

Michael Llwellyn Smith ise Yunan Düşü adlı eserinde; 19. yüzyılın ortalarından itibaren Yunanistan’da halk ve siyasetçilerin *Büyük Yunanistan* için heyecan duymaya başladıklarını belirtmektedir. Smith’e göre; Yunanistan fikrinin sadece Yunan Devleti’nden ibaret olmadığı, Yunanistan’ın Yunan ulusunun oturduğu bütün yerleri kapsadığı fikri, 1864 anayasasında Kral I. George’a *Helenlerin Kralı* unvanı verilmesiyle birlikte simgeleştirilmiştir.⁹⁰ Yunanlılar için Girit, Teselya, Epir, Makedonya, Trakya, Ege adaları, Kıbrıs ve Anadolu Helenizm’in sınırları içerisinde kalan yerlerdir. Hatta Smith’in ifadesiyle kürsüdeki politikacısından kahvedeki vatandaşına kadar buralar Helenizm damgasını taşıyan yerlerdi.⁹¹ İşte bütün bunlar daha önce de belirtildiği gibi Yunanistan’ın Osmanlı toprakları üzerinde irredentist politikalar yürütmesine sebebiyet veren meselelerdir.

Mevcut irredentist politikaların üstüne 1864’te İngiltere’nin Dalmaçya sahillerindeki başta Korfu olmak üzere Yedi Ada Cumhuriyeti topraklarını Yunanistan’a terk etmesi, Yunanlıları Megali İdea konusunda cesaretlendirdi. Nitekim 1866 yılında Giritli Rumların Enosis yani Yunanistan ile birleşme isteyerek isyan etmeleri, Yunanistan’ın mevcut siyasal hedefler ve istekler çerçevesinde güçlü bir donanmaya sahip olması gerektiğini bir kez daha fark ettirmiştir.⁹² 1866 yılında çıkan bu isyan 23 Eylül’e gelindiğinde isyancıların Enosis ilan etmesiyle farklı bir evreye girmiştir. Girit isyanının bir Enosis’e dönüşmesi Yunanistan’da hem devlet hem de halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. İsyana destek olabilmek amacıyla da adaya gönüllüler ve silah gönderilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Donanması bu yardımları önlemek adına adayı 12 gemi ile ablukaya almıştır. Her ne kadar Osmanlı Donanması küçük yelkenli abluka kırıcıları karşısında yetersiz kalsa da abluka esnasında

⁸⁹ Grigoriadis, **a.g.e.**, s. 47.

⁹⁰ Smith, **a.g.e.**, s. 17.

⁹¹ Smith, **a.g.e.**, s. 16.

⁹² Oğuz Kalelioğlu, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea**, Bilgi Yayınevi 2009, s.44-45; Fahri Belen, **20. Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2016, s. 44; Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 457.

Yunanistan'ın 761 tonluk *Arkadion* gemisini karaya oturtmayı başarmış ve isyana destek verilmesini engellemeye çalışmıştır. Mısır'dan gelen takviye birliklerle bastırılan isyan sonrasında 10 Ocak 1868'de yayımlanan bir nizamname ile adada Türkçe ve Rumca resmi dil ilan edilmiş, Rum ve Müslümanlardan oluşan bir meclis kurulmuştur. Ancak donanma ve uluslararası desteğin de etkisiyle isyanın esas amacı olan Enosis'in gerçekleşmesi engellenmiştir.⁹³

Bu olaylar etrafında düşünülecek olunursa, Yunanistan için güçlü bir donanma öncelikle kendi sınırları dışında yaşayan Rumların korunması ve daha sonraki aşamalarda da yaşadıkları topraklarla beraber anavatana katılmaları demektir. Güçlü bir donanma aynı zamanda isyan eden veya isyan etmek isteyen Rumlara cesaret ve moral vermekteydi.⁹⁴ Bunun yanı sıra güçlü bir donanma dış güvenlik konusunda da caydırıcılık demektir. Yunanistan kurulduktan sonra devletin mevcut jeopolitiği gereği coğrafyasında sadece devriye görevi görecektir ya da sadece sahil korumasında görev alacak bir donanmanın ülkenin hem mevcut coğrafi, siyasi ve askeri durumuyla hem de devlet içerisinde sıklıkla dile getirilen yayılmacı idealler ile örtüşmeyeceği aşikardır. Böyle bir durumda yani eğer kendi silah sanayiniz yoksa ve jeopolitik konumunuz ile hedefleriniz bir risk yaratıyorsa askeri etkinlik sağlayabilmek için en yenisini almaya mecbursunuz demektir.⁹⁵ Bu da haliyle büyük bir masrafı beraberinde getirmektedir. 17. yüzyılda Avusturyalı General Montecucoli'nin de dediği gibi: *“Harbin idaresi için evvela paraya, sonra yine paraya, üçüncü ve son olarak yine paraya ihtiyaç vardır”*.⁹⁶ Amiral Konstantinos Nikodimos muhtemelen bu durumun farkındaydı ki bu politika çerçevesinde Yunanistan'ın donanmasının teçhiz ve ıslahına mali kaynak yaratabilmek için 1866 yılında *“Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti”* kurulmuştur.⁹⁷ *“Helenizm, denize kıyısı olan bir ülke olarak Yunanistan'ın buna uygun*

⁹³ Panzac, **a.g.e.**, s. 360-361; Ünver, **a.g.t.**, s. 13-14. Girit İsyanının nedenleri, isyan sırasında yaşanan olaylar ve hatta Arkadion gemisinin nasıl ele geçirildiği ile ilgili detaylı bilgiler için de bkz. Mehmet Ali Beyhan, “Girit’e Dair Önemli Bir Kaynak: Mahmud Celaleddin Paşa’nın Girit İhtilal Tarihi”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, S.22, İstanbul, 2011, s. 133-155.

⁹⁴ Zizis Fotakis, **Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919**, Routledge, New York, 2005, s. 17.

⁹⁵ Gültekin Yıldız, **Osmanlı Devleti’nde Askeri İstihbarat ‘1864-1914’**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 196.

⁹⁶ Erich Von Ludendorff, **Topyekûn Harp**, çev. Aynur Onur Çiftci, Erhan Çiftci, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017, s. 53.

⁹⁷ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 4.

bir biçimde donanma kuvvetine sahip olması gerektiğini fark etti”⁹⁸ diyen Amiral Konstantinos Nikodimos’un hem ülkenin donanmaya ihtiyacının olduğunu söylemesi hem de donanmanın maddi olarak yardıma ihtiyacı olduğunun farkında olması ve bu çerçevede bir yardım cemiyeti kurması akıllara Hamdi Çilingir’in “*Zekata Muhtaç Donanma, Donanmaya Muhtaç Devlet*” adlı makale başlığını getiriyor.⁹⁹ Zira bu başlıktan referans alınarak bahsi geçen yıllarda Yunanistan’ın durumunu anlatan en iyi başlık herhalde şöyle olurdu: “*Yardıma Muhtaç Donanma, Donanmaya Muhtaç Yunanistan*”.

Yunanistan’ın bağımsızlığını kazandığı günden beri gündemde olan bu yardımlar, kurulan cemiyet sayesinde daha organize bir şekilde toplanmaya başlanmıştır. Yunanistan’ı bölgesel anlamda bir deniz gücü haline getirmeyi amaçlayan Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti, 15 kişilik bir yönetim kurulu tarafından idare edilmekteydi. Cemiyet, Amiral Konstantinos Nikodimos tarafından kurulmasına rağmen başkan olarak dedesi Yunan bağımsızlık savaşı sırasında isyan güçlerine komutanlık yapan Tehodoros Kolokotronis seçildi. Ayrıca yönetim kurulu üyeleri arasında, Yunan ordularına komutanlık yapan İngiliz Pan-Hellenist Richardos George, Amiral Konstantinos Kanaris, Yunan Milli Bankası’ndan Spridon Trikoupis, Georgios Stavrou gibi Yunanistan’ın önemli kurumlarında görev yapan kişiler de bulunuyordu. Cemiyetin gelir kaynaklarının başında da malum olacağı üzere bağışlar gelmekteydi. Ancak bu bağışlar sadece Yunanistan içindeki vatandaşlardan toplanılmamaktaydı. Yurt içindeki vatandaşlar kadar yurt dışındaki Yunanlılardan da bağış toplanmıştır.¹⁰⁰

Yunan Diasporası aslında Yunan bağımsızlığından önce de Rum deniz ticaret kolonileri aracılığıyla dünyanın çeşitli yerlerinde faaliyet gösteriyordu. Bağımsız bir Yunan Devleti kurulmadan önce Türk ve Rus bandırası altında deniz ticareti alanında faaliyet gösteren Rumlar, Akdeniz ticaretinde önemli bir pay sahibi olmanın yanı sıra

⁹⁸ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 4.

⁹⁹ İkinci meşrutiyet döneminde Osmanlı Donanması içi toplanan zekatlar ve o dönemde hem halk hem de ulema arasındaki “*Navalizm*” algısı hakkında detaylı bilgi içinde bkz. Hamdi Çilingir, “Zekata Muhtaç Donanma, Donanmaya Muhtaç Devlet II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Devlet’inde İlane-i Donanma’ya Zekat Meselesi” **İnsan ve Toplum Dergisi**, Online Basım, 28.08.2019, insanvetoplum.org, s. 54-77.

¹⁰⁰ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 4-5.

Rusya'dan aldıkları ürünleri ve özellikle buğdayı Avrupa'ya da naklediyordu. Bu deniz ticareti Odessa, Marsilya, Trieste ve Londra gibi liman şehirlerinde zengin ve önemli kolonilerin oluşmasına sebep olmuştur.¹⁰¹ Rum ticaret kolonileri bağımsız bir Yunan Devleti kurulduktan sonra Yunan Diasporası adına faaliyetlerini yürütmüştür. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan bazı Rumlar tarafından cemiyete yardım gönderildiği de bilinmektedir. Hatta 1884 yılında Cezair-i Bahr-i Sefid Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgrafta aktarıldığına göre Yunan zırhlılarının Midilli ve Ayvalık'tan toplanan yardımları almak için bölgeye gelmişlerdi.¹⁰² 1892 yılı sonunda cemiyetin bağışlardan topladığı miktar 963.235,86 drahmiye¹⁰³ ulaşmıştır.¹⁰⁴

Bağışlardan toplanan yardımların yanı sıra *Forges et Chaintiers de la Mediterranee* adlı bir Fransız şirket tarafından derneğe 1 milyon drahmilik bir yardım yapıldığı da bilinmektedir. Bu şirket aynı zamanda Yunanistan için 1889-1902 yılları arasında 4.810 tonluk *Hydra, Spetsai ve Psara* adlı zırhlıları tedarik eden şirkettir.¹⁰⁵ Bağışlardan gelen gelirlerin yanı sıra gelir elde etmek amacıyla 1871 yılında cemiyet tarafından *Milli Donanma Piyangosu* adı altında donanma menfaatine piyango organizasyonu başlatılmıştır.¹⁰⁶ Milli Donanma Piyangosu, cemiyet feshedildikten sonra da devam etmiş ve ilerleyen yıllarda Yunan Donanması'na gelir getiren en önemli kaynaklardan biri haline gelmiştir.¹⁰⁷

Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti'nin faaliyet gösterdiği dönemde Yunan Donanması 1879 yılında *Maioulis* isimli kruvazörü, 1881 yılında *Khios* sınıfı altı adet botu, 1882 yılında *Kalithea* sınıfı altı adet botu, 1885 yılında altı adet *V11-*

¹⁰¹ Örenç, **Balkanlarda İlk Dram**, s. 20.

¹⁰² BOA, DH.ŞFR, nr. 121/73, s. 01-01.

¹⁰³ Drahmi, Yunanistan'ın gümüş phoneix'ten sonra euro'ya geçene kadar yani 1831-2001 yılları arasında kullandığı resmi para birimidir. Piyasaya sürüldüğü yıllarda 1 drahmi 4.029 gram gümüşe veya 0.25994 gram altına tekabül ediyordu. Drahmi ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Sophia Lazareteou, "Greek Monetary Economics in Retrospect: The Adventures of the Drahma", **Economics Notes by Banca Monte dei Paschi di Siena SpA**, C. 34, S. 3, Malden- Amerika, 2005, s. 331-370.

¹⁰⁴ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 4.

¹⁰⁵ Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 113; Sondhaus, **a.g.e.**, s.219. Atina Sefareti Ateşenevali tarafından hazırlanan 14 Ekim 1890 tarihli belgede Spetsai zırhlısının Forges et Chaintiers de la Mediterranee şirketine imal ettirildiği ve 7 Kasım 1889 tarihinde denize indirildiği bildirilmiştir: BOA, Y.PRK.EŞA, nr. 12/17, s. 01-01.

¹⁰⁶ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁰⁷ BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01.

V16 tipi gemiyi ve 1890'lardan sonra yukarıda adları belirtilen *Hydra*, *Spetsai* ve *Psara* adlı üç adet zırhlı gemiyi donanmasına katmıştır. Alınan bu gemiler Yunan devlet yöneticilerinin donanma gücünün artırılması hakkındaki düşüncelerinin birer göstergesidir. Deniz tarihçisi Daniel Panzac da bu görüştedir. Panzac, satın alınan bu gemiler için: “*Burada yeni, tutarlı ve Ege Denizi hakimiyeti için Türkiye ile çekişme ihtirasını ortaya koyan bir donanma söz konusudur*” demektedir.¹⁰⁸

Yunanistan bu dönemde donanma yarışını denizin altına da taşımıştır. 1886 yılında Yunan Donanması, Peder William Garret tarafından icat edilen ilk denizaltılardan biri olan *Nordenfelt*'i (1885) 9.000 sterline satın almıştır.¹⁰⁹ Yunanistan alınan bu denizaltı ile aynı yıl Salamis Körfezi'nde denemelere başlamıştır. Denizaltı her ne kadar donanmada faaliyet göstermede teknik olarak ciddi yetersizliklere sahip olsa da Osmanlı Devleti'ni endişelendirmiş ve Ege'deki silahlanma yarışına etki etmiştir. Nitekim aynı tarihlerde Osmanlı Devleti tarafından denizaltı siparişi verilmiştir.¹¹⁰ Bu denizaltının alınması meselesi ayrıca Yunanistan'ın Ege hakimiyeti için donanma teknolojisini yakından takip ettiğinin de göstergesidir.

Girit krizinin yaşandığı 1866 yılında kurulan Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti, 1900 yılında feshedilerek yerine Başbakan George Theotokis ve Donanma Bakanı V. Voudouris'in girişimleriyle *Yunan Milli Donanma Sandığı* kurulmuştur. Kurulan bu sandığın amacı da Yunan Donanması'nın ihtiyaçlarını karşılamaktır.¹¹¹ Peki ne oldu da halihazırda zaten Yunan Donanması'na yardım toplayan bir oluşum varken bir sandık kurulması gündeme geldi? Bu sorunun cevabı Yunan Milli Donanma

¹⁰⁸ Panzac, **a.g.e.**, s. 374.

¹⁰⁹ Evren Mercan, **Osmanlı Bahriyesi'nde Modernleştirme Stratejisi Bağlamında İlk Türk Denizaltıları “Abdülhamid” ve “Abdülmecid”**, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 6.

¹¹⁰ 1885'te İsveç Landskrona'da Nordenfelt denizaltısının ilk tanıtımı yapıldığında seyirciler arasında Osmanlı Devleti adına Binbaşı Halil Bey de bulunmaktaydı. Ancak Binbaşı Halil Bey'in denizaltının teknik yetersizliklerini vurgulayan ayrıntılı raporu nedeniyle Osmanlı Devleti bu denizaltıyı almaktan vazgeçmiştir. Yunanistan'ın denizaltı satın alması ve Salamis Körfezi'nde denemelere başlamasının ardından 1886 yılında Osmanlı Devleti toplamda 12.000 Osmanlı lirasına daha sonradan *Abdülhamid* ve *Abdülmecid* ismini verecekleri *Nordenfelt* denizaltılarını satın almıştır. Ancak iki devletin aldığı denizaltıların operasyonel anlamdaki teknik yetersizlikleri nedeniyle sembolik bir anlam dışında donanmaya bir katkısı olmamıştır. Osmanlı Devleti aldığı denizaltıları 1888 yılında iade etmiş, Yunanistan da denizaltını aktif görevde tutmayarak çürümeye terk etmiştir: Evren Mercan, **Osmanlı Bahriyesi'nde Modernleştirme Stratejisi Bağlamında İlk Türk Denizaltıları “Abdülhamid” ve “Abdülmecid”**, s. 6-7; Panzac, **a.g.e.**, s. 381-382.

¹¹¹ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 5-6.

Sandığı'nın kuruluşundan üç yıl öncesindedir. Sandığın kuruluşu esas olarak 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında donanmada görülen aksaklıklardan sonra gündeme gelmiştir.¹¹² Yunan Donanması bu savaş esnasında Osmanlı Donanması'nı Çanakkale'ye hapsetmesine rağmen kendisinden beklenen başarıyı gösteremedi. Hatta Michael Llewellyn Smith'e göre 1897 Osmanlı-Yunan savaşı Yunanistan için küçük düşürücü bir felakettir.¹¹³ Yunan Hükümeti'nin savaş planı, Yunan Donanması'nın Osmanlı Devleti tarafından gönderilen takviye kuvvetlerin engellenmesi, Girit ile Çanakkale ağzında bulunan Limni ve Midilli adalarının işgalini hedeflemektedir. Yunanistan'ı bu hedefler konusunda cesaretlendiren ise Osmanlı Devleti'nin o dönem böyle bir harekate karşılık verebilecek bir donanmasının olmadığı düşüncesi idi.¹¹⁴ Bununla birlikte 1897 savaşı Osmanlı Devleti açısından donanmanın durumunun iyice fark edildiği bir savaştır. Bu tarihten sonra Osmanlı Donanması da reformlara girişmiştir.¹¹⁵ 55 parçadan oluşan Yunan Donanması kuvvetleri savaş esnasında, tedarik ettiği zırhlılar sayesinde Ege'de hareket serbestisi kazanıp Selanik, Girit, Narda, Korfu, Rodos ve Oniki Ada açıklarında faaliyet göstermesine rağmen, donanma Preveze'yi topa tutmak ve Golos ile Selanik arasındaki sahil hattına hakim olmak dışında bir faaliyet gösterememiş ve hareketin başındaki hedefler gerçekleştirilememiştir.¹¹⁶

Ege'de Yunan Donanması'ndan istenilen başarı elde edilemeyince Yunanistan tarafından mevcut donanmanın, devletin siyasal ve politik isteklerini yerine getirmede yetersiz olacağı düşüncesi güçlenmiştir.¹¹⁷ Michael Llewellyn Smith'e göre de

¹¹² Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 5.

¹¹³ Smith, **a.g.e.**, s. 20.

¹¹⁴ Zizis Fotakis, **Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919**, Routledge, New York 2005, s.14; Leonidas Moiras, **Gudi Darbesinin Türk ve Yunan Kamuoyuna Yansıması**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s.7; Erbaş, **a.g.e.**, s. 33.

¹¹⁵ Panzac, **a.g.e.**, s. 410. Ali Fuat Örenç, Yunan Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin donanma stratejisini tamamen değiştirdiğini söylemektedir. Örenç'e göre, bu tarihten sonra Osmanlı Devleti mali durumunu da göz önünde bulundurarak daha çok bölgesel etkisi olan modern bir donanma inşasına çalışmıştır. Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii", s. 218.

¹¹⁶ Mercan, **a.g.e.**, s. 114.

¹¹⁷ Fotakis, **a.g.e.**, s. 15, Gürel, **a.g.e.**, s. 51. Evren Mercan 1897 Savaşı'nın Osmanlı ve Yunan Donanması üzerindeki etkisi hakkında, "Nitekim savaştan sonra donanmanın nispi gücünün Ege ve hatta Akdeniz'deki stratejik çıkarlara hizmet etmekte anahtar rol üstlendiğini kavrayan Osmanlı ve Yunan liderler, kendi donanmalarının modernizasyonu için oldukça önemli girişimlerde bulunmaktan geri durmamışlardır" demektedir: Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 126.

1897'deki savaş Yunanistan'da askeri alanda köklü bir düzenleme yapılması gerektiğini fark ettirmiştir.¹¹⁸

1897 Osmanlı-Yunan savaşından sonra Yunanistan'da mevcut durum ve milli hedefler çerçevesinde ordu ile donanmanın teçhizi ve ıslahı için programlar başlatılmıştır.¹¹⁹ Bahriyede uygulanan programın amacı Yunan Donanması'nı bölgesel bir güç haline getirmekten ziyade küresel bir güç haline getirmektir.¹²⁰ Ancak Yunanistan'ın içinde bulunduğu mali durum bölgesel ölçekte bile bir donanma programı geliştirmeye engel teşkil ediyordu. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'ndan önce de borçlanarak gerçekleştirilmeye çalışılan donanma geliştirme programları mevcut mali kriz ile birleşince durum iyice içinden çıkılmaz hale gelmiştir.

1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nın getirdiği mali krizden önce bile Yunanistan maliyesi zaten zor durumdaydı.¹²¹ 1880 yılında hükümet önce 120 milyon frank ardından 1883 yılında 10 milyon frank ve 1884 yılına gelindiğinde ise 170 milyon frank borçlanmıştı. Bunların yanında halihazırdaki Yunan Hükümeti ordu ve donanması için Yunan bankalarından birkaç defa yüklü miktarda borç da almıştı. Hatta alınan borçların yanı sıra 50 milyon franktan 70 milyon franka kadar bir borç anlaşması yapılması planlanmıştır. Yüklü miktarda borcun yanında oranı belirlenmeyen bir başka borç anlaşmasından da bahsedildiği Atina Sefareti tarafından Osmanlı Devleti'ne rapor edilmiştir. Alınan borçların yanında 1885 yılında ordu için 22 milyon frank, donanması için ise 12 milyon franklık bir ilave tahsisat yapılmıştır. Bu borçların akabinde 1884-1885 yıllarında yaşanan ekonomik kriz üzerine 1887 yılında da 135 milyon franklık bir borç anlaşması yapılmıştır.¹²² John Alexander Levandis, Yunanistan'ın dış borçları ile ilgili çalışmasında 1879-1890 yılları arasındaki toplam dış borcu 630 milyon frank olarak belirtmektedir.¹²³ Hikmet

¹¹⁸ Smith, **a.g.e.**, s. 21.

¹¹⁹ Moiras, **a.g.e.**, s. 19-24.

¹²⁰ Fotakis, **a.g.e.**, s. 17.

¹²¹ Lazareteou, **a.g.m.**, s. 341

¹²² John Alexander Levandis, **The Greek Foreign Debt and The Great Powers 1821-1898**, Columbia University Press, 1944, New York, s. 56. 1885 yılında Padişah iradesi ile Yunanistan'ın mevcut siyasi, askeri ve mali durumunu gösteren bir rapor istenmesi üzerine Atina Sefareti'nden aynı yılın kasım ayında Hariciye Nezareti'ne bu konuda bir rapor gönderilmiştir: BOA Y.A.HUS, nr. 185/49, s. 01-01.

¹²³ Levandis **a.g.e.**, s. 56; Ünver, **a.g.t.**, s. 24.

gazetesinde yapılan bir habere göre Yunanistan; İngiltere, Fransa ve Rusya'dan seneliği yüzde iki buçuk faizli 152 milyon franklık bir borç almıştır.¹²⁴

Yunanistan'da bu dönemde yaşanan mali kriz beraberinde bir göç dalgası getirmişti. 1890'lardan 1910'lara kadar nüfusunun altıda birlik bir kısmı olan 350.000 Yunan Amerika'ya göç etmiştir.¹²⁵ Nüfusunun yarısının tarımla uğraştığı ve tarıma dayalı bir ekonomisi olan bir devlette bu göç dalgasının mevcut ekonomik krize olan etkisi elbette menfi olmuştur.¹²⁶ Ancak devam eden yıllarda Amerika, Romanya, Mısır ve Marsilya gibi Yunan diasporasının faaliyet gösterdiği ülkelerden diaspora aracılığı ile gönderdikleri para da Yunan ekonomisi için önem teşkil etmiştir.¹²⁷ Hikmet gazetesinde 1912 yılında çıkan bir habere göre Yunanistan'a sadece Marsilya'daki Yunan diasporası tarafından savaş yardımı olarak 30 bin franklık ve Paris'te Zarifi adlı bir Yunan tarafından Yunan Kızılhaç'ına 100 bin franklık bir bağış gönderilmiştir.¹²⁸

Yunanistan aslında bağımsızlık mücadelesi günlerinden beri uluslararası sermayeye borçlanmaktaydı. İlk olarak bağımsızlık mücadelesi için 1824 yılında İngiltere'den 472,000 sterlinlik bir borç alan Yunanlılar bu borcun peşinden 1824-1825 yıllarında 1.1 milyon sterlinlik bir borç daha almıştır. 1832 yılında ise Yunan Hükümeti'nin 60 milyon drahmilik bir kredi kullandığı bilinmektedir.¹²⁹ 1821 Rum İsyanı döneminden beri İngiltere, Fransa ve Rusya'ya sürekli olarak borçlanan Yunanistan, 1893 yılında başlıca gelir kalemlerinden olan kuru üzüm ithalatına olan talep azlığı nedeniyle zaten iflasın eşiğine gelmişti.¹³⁰ Fransız *Forges et Chantiers de la Mediterranee* şirketine ısmarlanan *Hydra, Spetsai ve Psara* adlı zırhlıların kredisi, İngiltere-Fransa ve Rusya'dan aldıkları borçlar, Korint Kanalı Projesi ve yeni demir yolu inşası gibi masraflarının üstüne 1897 Osmanlı-Yunan savaşı da halihazırda zaten bozuk olan mali durumu daha kötü hale getirdiğinden, Yunanistan'ın Avrupalı

¹²⁴ "Yunan Bütçesi", **Hikmet**, C. 1, S. 80, 8 Teşrinievvel 1328, s. 4.

¹²⁵ Moiras, **a.g.e.**, s. 35.

¹²⁶ Moiras, **a.g.e.**, s. 33.

¹²⁷ Lazareteou, **a.g.m.**, s. 333; Gürel, **a.g.e.**, s. 51; "Yunan Bütçesi", **Hikmet**, s. 4.

¹²⁸ Haberde ayrıca diaspora Yunanlılarının yaptıkları bu yardımların Osmanlı Devleti'ndeki zengin vatandaşlara ibret olması gerektiği vurgulanmıştır: "Yunanlıların İlanatı", **Hikmet**, C. 1, S. 80, 8 Teşrinievvel 1328, s. 4.

¹²⁹ Lazareteou, **a.g.m.**, s. 333-334.

¹³⁰ Richard Clogg, **Yunanistan'ın Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2018, s. 10.

devletlere olan borcu ile Osmanlı Devleti'ne ödenecek olan savaş tazminatı ödemesinin garanti edilebilmesi için 1898 yılında Yunanistan ekonomisi *Uluslararası Mali Komisyon*'a devredilmiştir.¹³¹

Yunanistan'ın maliyesinin iflasa sürüklenmesi Yunanistan için ilk defa yaşanan bir durum değildi. Yunanistan'da daha önce de 1843 yılında mali kriz yüzünden borçların ödenmesinin askıya alındığı bilinmektedir.¹³² Mevcut donanma programı, donanmanın ıslahını istemekle beraber gemi tedarikinde de bulunmak istiyordu lakin mevcut mali kriz yüzünden uluslararası finansal yardım bile donanmayı modernize etmeye yetmemiştir.¹³³ Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi devletin borcu günden güne artıyordu ve Yunan Donanması'nda teçhizat açısından çok ciddi yetersizlikler vardı. Deniz platformuna gelene kadar donanmaya ait depolarda giysi bile bulunmuyordu.¹³⁴

Buraya kadar olan durumu özetlemek gerekirse, Yunanistan düş ve gerçek arasında sıkışıp kalmıştı. Yunanistan'ın sahip olduğu yayılmacı düşler ekonomik imkansızlıklar gerçeğine takılmıştır. Deniz, Yunanistan için menfaat demekti ancak deniz menfaati beraberinde gemi inşası veya tedariki, inşa edilen ve satın alınan gemilerin bakım masrafları, bu sistemlerin silah ve araçlarla donatılması gibi masraf kalemlerini de getiriyordu. Bu yük sadece Yunanistan tekelinde ağır bir yük değildi. Mali açıdan sorun yaşayan her devletin karşılamakta zorlanacağı hatta gerekirse kesinti yapmak zorunda kalacağı bir yükü.¹³⁵ İşte bu noktada çıkan kriz üzerine 1900 yılında *Yunan Milli Donanma Sandığı* kurulmuş ve sandık Yunanistan'ın irredentist,

¹³¹ Clogg, **a.g.e.**, s. 10; "Yunan Bütçesi", **Hikmet**, s. 4; Mercan, **II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, s. 113-115; Yorgo L. Zarifi, **Hatıralarım-Kaybolan Bir Dünya İstanbul 1800-1920**, çev. Karin Skotiniyadis, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2011, s. 329. Hikmet gazetesinde çıkan haberde Yunanistan tarafından Osmanlı Devleti'ne ödenecek olan tazminat tutarı 4.000.000 frank ve 400.000 Osmanlı lirası olarak verilirken, Fahri Belen savaş tazminatı olarak alınan rakamın 4.000.000 Osmanlı lirası, zarar ziyan tazminatı olarak alınan rakamı da 100.000 Osmanlı lirası olarak belirtmektedir. John Alexander Levandis'in çalışmasında ise bahsi geçen miktar 4.000.000 "*Türk lirası*" olarak geçmektedir: Belen, **20. Yüzyılda Osmanlı Devleti**, s. 60; Levandis, **a.g.e.**, s. 92; "Yunan Bütçesi", **Hikmet**, s. 4.

¹³² Lazareteou, **a.g.m.**, s. 334.

¹³³ Fotakis, **a.g.e.**, s. 14-15.

¹³⁴ "...kara ve deniz kuvvetlerine ait depolarda giysi, mühimmat ve gereken askeri malzeme de bulunmuyordu..." Albay Nicolos Zorbas'ın bu sözleri ordu ve donanmanın içinde bulunduğu durumun anlaşılması açısından önem taşımaktadır: Moiras, **a.g.e.**, s. 22.

¹³⁵ Erbaş, **a.g.e.**, s. 22.

yayılmacı düşleri için umut olmuştur. Başka bir deyişle sandık, mali kriz yüzünden yaşanan teçhizat sıkıntısını gidermek için milli bir kurtuluş yolu olarak ortaya çıkmıştır.

Sandık, bu tarihten itibaren Yunan Donanması'nın ihtiyaç duyduğu her alanda alım satım, inşa faaliyetleri yürütmek üzere faaliyet göstermiştir.¹³⁶ 1904 yılında donanma konusunda Prens George'ye bir komisyon tarafından sunulan rapor sonrasında Yunanistan Maliye Bakanı tarafından Avrupa'da Yunan Donanması adına inşa edilecek yeni gemiler ile *Psara* ve *Hydra* zırhlılarının da modernize edilmesi için sandıktan faydalanılması kararlaştırılmıştır.¹³⁷ 1909 yılında *Averof* zırhlısı, 1912 yılında *Nea Genia* ve *Kreanos* destroyerleri ve 4 adet keşif ve gözetleme gemisi ile yine aynı yılda 3 adet Balkan sınıfı destroyerin satın alınmasında yine sandığın gelirlerinden faydalanılmıştır.¹³⁸

1.3. Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Yapısı ve Gelirleri

1900 yılında Yunanistan'ın büyük ülküsünün gerçekleştirilebilmesinin yolunu açmak için oluşturulan Yunan Milli Donanma Sandığı, kuruluşundan sonra sağladığı faydalar göz önüne alınmış olmalı ki faaliyetlerini günümüzde de devam ettirmektedir.¹³⁹ Nitekim 1973 yılında Yunanistan'da Başbakanlık yapmış olan Spyridon Markezinis: "*Yunan Milli Donanma Sandığı'nın kurulması başarılı bir*

¹³⁶ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 6.

¹³⁷ BOA, HR.SYS, nr.1756/25, s. 01-03. *Psara* ve *Hydra* zırhlılarının yanı sıra *Spetsai* zırhlısı da 1908-1910 yılları arasında modernize edilmiştir: Sondhaus, **a.g.e.**, s.219.

¹³⁸ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 13-14.

¹³⁹ 2018 yılında yaşanan Yunan Donanması'nın yeniden teçhiz ve organize edilmesi için Fransa'dan iki savaş gemisi kiralamak istenildi ancak bu proje hayata geçirilemeyince Ege ve Akdeniz'de var olabilmek için aynı geçmişte olduğu gibi yeniden Yunan Milli Donanma Sandığı aracılığıyla Yunan ulusunun yardımına başvuruldu. Yunanistan Savunma Bakanı Panos Kammenos 6 Aralık 2018'de tam da Yunanlı denizcilerin ve donanmasının koruyucu azizi olarak kabul edilen Aziz Nikola gününde Fransız şirketlerinden 2 milyar € karşılığında iki Belharra sınıfı Fırkateyn almak için yardım kampanyası başlattı: <https://www.thetimes.co.uk/article/greece-navy-frigates-to-be-paid-for-by-crowdfunding-z0ltp92vl>, (Çevrimiçi), 14.03.2021; <https://www.nbcnews.com/news/world/greek-government-plans-crowdfunding-new-warships-n944836>, (Çevrimiçi), 14.03.2021; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-savas-gemisi-almak-icin-halktan-yardim-toplayacak/1331709>, (Çevrimiçi), 14.03.2021; <https://sputniknews.com/europe/201812071070475724-greece-navy-crowdfunding/>, (Çevrimiçi), 14.03.2021.

karardı. Gelişen ve yaygınlaşan sandık etkin bir donanma kurulmasına katkıda bulunmuştur”¹⁴⁰ diyerek, sandığın kuruluşundan sonra uzun yıllar boyunca Yunanistan Donanması’na yaptığı katkılarını dile getirmiştir. Yüzyılı aşan varlığı ile Yunan Milli Donanma Sandığı elbette bu dönemlerde çeşitli yapısal ve kurumsal değişikliklere uğramıştır. Zira devletin ve zamanın ihtiyaçları farklılaşarak değişmiştir.

Yunan Milli Donanma Sandığı 1900 yılında Savunma Bakanlığı ve Donanma Komutanlığı’na bağlı olarak kurulmuştur. Kurulduğu tarihten 1979 yılına kadar kamu tüzel kişiliği olarak faaliyetlerini sürdüren sandık, bu tarihte çıkarılan yasayla kamu hizmeti yararına faaliyet gösteren kurum sınıfına sokulmuş ve vergiden muaf tutulmuştur. 1997 yılına gelindiğinde ise kurum anonim şirket haline getirilmiştir.¹⁴¹

Kurulduğu tarihte sandığın denetimleri Donanma Komutanlığı tarafından yürütülmekteydi. Sandığın yönetiminde ise bir başkan ve üç üyeden oluşan Yüksek Yönetim Kurulu vardı. Bu yönetim kurulu Savunma Bakanı, Maliye Bakanı ve Donanma Komutanı’ndan oluşmaktaydı. Sandığın mal varlığı ve alım satım işleri başta olmak üzere sandıkla alakalı bütün işleri yöneten kurulun başında ise kurulduğu tarihten 1996 yılına kadar başbakan bulunmaktaydı.¹⁴²

Sandığın yurt dışındaki faaliyetleri ise Yunan Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmekteydi. Yunan Dışişleri, Yunanistan sınırları dışında yaşayan Yunan ve Rumlardan yardım toplama işini resmi olarak diplomatik dokunulmazlığı olan konsolosluklar aracılığıyla yürütmekteydi.¹⁴³ Ancak Yunanistan sınırları dışında

¹⁴⁰ Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁴¹ <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/aneksartites-ypiresies/tameio-ethnikoy-stolou/organosi.html>, (Çevrimiçi), 15.03.2021; Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁴² 1996 yılından sonra zikredilen üyeler Başbakan’ın yerine Yüksek Yönetim Kurulu’nda söz sahibi olmuşlardır. Sandığın yönetiminde Yüksek Yönetim Kurulu’na yardımcı olmak amacıyla Donanma Komutanlığı’na bağlı olarak beş üyeden oluşan bir Danışma Meclisi de bulunmaktaydı. Danışma Meclisi tıpkı Yüksek Yönetim Kurulu’nun olduğu gibi sandığın bütçe işleri ile ilgili meselelerde yetkiliydi. Bütün bunların yanı sıra Donanma Komutanlığı’na bağlı yüksek rütbeli bir subay da Yüksek Yönetim Kurulu ve Danışma Meclisi için rapor tutmakla görevliydi. Sandığın Müdür ve Müdür yardımcısı Yüksek Yönetim Kurulu ve Danışma Meclisi’ne bağlı olarak görev yapmaktaydı. Danışma Meclisi düzenli olarak ayda bir kez toplanırdı. Bunun haricinde isterse Yunan Milli Donanma Sandığı Müdürü Donanma Komutanı’nın Danışma Meclisi’ni toplaması için öneride bulunabilirdi: Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 7; <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/aneksartites-ypiresies/tameio-ethnikoy-stolou/organosi.html>, (Çevrimiçi), 15.03.2021.

¹⁴³ BOA, YA.HUS, nr. 477/130, s. 01-01.

bulunan Yunan kiliseleri, okulları da idareleri altında bulunan bölgelerde bu yardım faaliyetlerini gönüllü olarak yürütmekteydi.¹⁴⁴ Yunan diasporasından ve Rum cemaati arasındaki gönüllü kişiler, metropolitler, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın yurt dışındaki faaliyetlerinin yürütülmesinde sahada bizzat görev yapan kişilerdi.¹⁴⁵

Sandığın gelir kaynaklarına bakılırsa, öncelikle kendinden önceki dernek olan *Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti*'nin bütün mal varlığını devraldığı görülmektedir.¹⁴⁶ Ancak devralınan mülklerden elde edilen gelirlerin yanı sıra kurulduğu dönemde sandığın en önemli gelir kaynağını bağışlar ve geliri Yunan Milli Donanma Sandığı'na verilmek üzere satılan eşyalar oluşturmaktaydı.¹⁴⁷ Bağışların yanı sıra 1904 yılında Yunan Milli Donanma Sandığı'na gelir olması için düzenlenen piyango organizasyonu da diğer önemli gelir kaynağını oluşturmaktaydı.¹⁴⁸ Ayrıca 1904 yılında sandığın gelirlerini artırmak için Yunanistan Maliye Bakanı tarafından şenlik tertip edileceği haberi alınmıştır.¹⁴⁹

Kendisi bir Yunanistan vatandaşı olan G. Tzogopoulos, bağışçılardan ve Milli Piyango organizasyonundan gelen paraların Yunan Donanması için 1912-13 Balkan Savaşları gibi gerçekten kritik zamanlarda devlet için nefes olduğunu yazmaktadır. Bu bağışlara duyulan minnet yüksek olacak ki G. Tzogopoulos sandığın en önemli on bağışçısının isimlerinin *Georgios Averof, Konstantinos Nikodimos, Gavriil Athanasoulis, Ioannis Varykas, Eleni Kekessi, Antononios Kildanis, Marinos Korgialenios, Theodoros Petoussis, Dimitrios Platikas ve Spyridon Sideris*, sandığın Atina'daki merkez binasında¹⁵⁰ halen daha asılı olduğunu aktarmaktadır.¹⁵¹ Bu kişiler kendi şahsi servetlerinden yüklü miktarda bağış yapan kişilerdi. Ancak bu isimlerin

¹⁴⁴ BOA, DH.MKT, nr. 511/105, s.01-01; BOA, MKT, nr. 2446/24, s. 01-01.

¹⁴⁵ BOA, BEO, nr. 2003/15014, s. 02-01; BOA, BEO, nr. 2461/184534, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 511/105, s. 01-01.

¹⁴⁶ Tzogopoulos, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁴⁷ 1907 yılında Manastır vilayetine yazılan belgede hasılatı Yunan Donanması menfaatine olmak üzere Atina'da basılan Tenvir-i Ezhan adlı eserin üç drahmi mukabilinde Rumlara dağıtılmak üzere Yunan Konsolosları marifetiyle kazalara gönderildiği bildirilmektedir: BOA, TFR.I.MN, nr. 136/13586, s. 01-01, 01-02.

¹⁴⁸ BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01; BOA, BEO, nr. 2406/187188, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 20-01.

¹⁴⁹ BOA, HR. SYS, nr. 1756/25, s. 01-03.

¹⁵⁰ 1928 yılında Dimitrios Platikas tarafından bağışlanan Yunan Milli Donanma Sandığı Merkez Binası günümüzde; Feidiou Sokağı, Numara:10, Atina'dadır: Tzogopoulos, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁵¹ Tzogopoulos, *a.g.e.*, s. 5-8.

dışında yurt içinden ve yurt dışından toplanan paralar da ciddi miktarlara tekabül ediyordu. 1901 yılından 1926 yılına kadar yukarıda sayılan isimlerin dışında sadece bağışçılardan toplanan yardımların tamamı 135.603.503 drahmidir.¹⁵²

Toplanan bu yardımlarda Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Rum ve Yunanlıların katkılarının olduğu bilinmektedir. Misal olarak Osmanlı Hariciye Nezareti'ne Atina Sefareti'nden gönderilen belgeye göre sandık kuruluşunun henüz ikinci senesinde yani 1902 yılında mevcut birikimini 4.038.969,45 drahmie ulaştırmıştır. Yine aynı belgeye göre toplanan bu paranın ciddi bir kısmı Osmanlı Devleti içerisindeki Rumlar ile Yunan tebaasından olan kişilerce gönderilmiştir.¹⁵³ Kurulalı henüz iki yıl olmasına rağmen yurt dışında bile bu denli ciddi bir biçimde faaliyet göstermeye başlayan sandık, ilerleyen yıllarda hem gelirini hem de yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere faaliyetlerini artırmıştır.¹⁵⁴

1.4. Hey Sen, Oradaki! : Milliyetçi Propaganda Aracı Olarak Yunan Milli Donanma Sandığı

20. yüzyıl başlarında Yunanistan özelinde hem yurttaşlardan hem de Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlardan sadakat ya da gönüllülük beklenen konulardan biri ise “iki kıta ve beş denizde” yaşayan “Büyük Yunanistan”¹⁵⁵ için Yunan Milli Donanma Sandığı aracılığıyla hem Yunan Donanması'na hem de Yunan Milliyetçiliği'ne katkıda bulunmaktı. Megali İdea olarak da isimlendirilen bu Büyük Yunanistan fikri Yunanistan'da bağımsızlıktan *Ethnikos Dichasmos* yani ulusal bölünmeye kadar olan süreçte hâkim olan ideolojydi. Burada bir parantez açmak gerekirse her ne kadar

¹⁵² Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁵³ BOA, HR.SYS, nr. 1754/28, s. 01-01.

¹⁵⁴ Sandığın günümüzdeki gelir kaynakları arasında; askerlikten sonra iade edilmeyen üniformalardan elde edilen gelirler, faiz gelirleri, gemi demirleme ücretlerinden elde edilen gelirler, gayri menkullerden elde edilen gelirler, bağış yoluyla elde edilen gelirler, donanmanın artık işe yaramayan malzemelerinin satılmasından elde edilen gelirin %50'si, temettü ve faiz gelirleri gösterilebilir. Ayrıca Yunan Milli Donanma Sandığı'nın bütün mal varlığı ve gelirleri ulusun malı olarak kabul edilmiştir. Yunan Milli Donanma Sandığı'nın mal varlığı ise halen daha Yunan Milli Bankası'nda tutulmaktadır: Tzogopoulos, **a.g.e.**, s. 8; <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/aneksartites-ypiresies/tameio-ethnikoy-stolou/genika.html>, (Çevrimiçi), 15.03.2021.

¹⁵⁵ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 466.

Megali İdea için Yunan siyasetinde ve dış politikasında hâkim olan ideoloji denilse de bu dönemde bu düşünce karşıtı hareketler de vardı. Mesela Harilaos Trikoupi gibi siyasetçiler bu dönemde “*Küçük ama şerefli bir Yunanistan*” fikrini destekleyen siyasetçilerdi. Bu hareket devletin yayılmadan önce yapması gerekenin modernleşmek olduğunu savunmaktaydı.¹⁵⁶ Ancak bağımsızlıktan 1922 yılında yaşanan ulusal bölünmeye kadar Megali İdea, Yunan siyasi düşüncesinin temel argümanı olmayı sürdürmüştür.¹⁵⁷ Bilhassa Yunanistan’da 1909 yılında yaşanan *Goudi Darbesi*’yle iktidara gelen Eleftherios Venizelos sayesinde Megali İdea siyasi alanda hem kendine daha geniş bir faaliyet alanı bulmuş hem de güç kazanmıştır.¹⁵⁸

Bağımsız Yunan Devleti kurulduğunda bu durum Yunan milliyetçi düşüncesi için zafer anlamına geliyordu. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu zafer Yunan Milliyetçiliği açısından eksik bir zaferdi. Çünkü bağımsız Yunan Devleti’nin mevcut sınırları hayal edilenden çok uzaktı ve bu sınırlar dışında; tarih, din, dil ve soy birlikteliği iddia ettikleri Rumlar yaşamaktaydı. Özellikle 1844’lerden sonra Megali İdea çerçevesinde şekillenen Yunan milliyetçi düşüncesi Rumları vatansız kalmış kardeşler olarak görmekteydi.¹⁵⁹ Umut Özkırmımlı ve Spyros A.Sofos Türk ve Yunan Milliyetçiliği’ni inceledikleri eserde: “*Modern Yunanistan’ın Rum (Ortodoks-Yunan) milletinin önemli bir bölümünü temsil etme ve kendi hakimiyeti altına alma iddiasındaydı.*” demektedir.¹⁶⁰ 1871 yılında Yunan Başbakanı Alexandros Koumoundouros’un Osmanlı Devleti’nde görev yapan Yunan Konsoloslarına

¹⁵⁶ Özkırmımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 97.

¹⁵⁷ Yunanistan’ın Anadolu’da aldığı yenilgi ve sonrasında ortaya çıkan ulusal bölünme ile hareket hem güç kaybetmiş hem de şekil değiştirmiştir. Bu tarihten sonra Megali İdea düşüncesi için Anadolu, kurtarılmayı bekleyen topraklardan ziyade tek bir askerin daha oralara gönderilmemesi, Yunan kanının tek bir damlasının dahi akıtılmaması gereken uzak topraklar olarak adlandırılmıştır. Megali İdea projesi bu tarihten sonra On İki Ada, Kıbrıs ve Kuzey Epir için yürütülecek bir politika haline gelmiştir: Ünver, **a.g.t.**, s. 15, 25; Özkırmımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 98-107.

¹⁵⁸ Ünver, **a.g.t.**, s. 159; Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.460-461; Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁵⁹ John Carr, 1912 yılına gelindiğinde Yunan bağımsızlığı üzerinden 83 yıl geçmesine rağmen halen daha etnik olarak milyonlarca Yunan’ın Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşadığını ve 19. yüzyıl sonlarına doğru Yunan dış politikasının temel amacının bu işgal altındaki kardeşleri kurtarmak olduğunu yazmaktadır. Metin Ünver de 1874-1914 yılları arasında Midilli Adası’nın sosyo-ekonomik durumunu incelediği çalışmasında 1878 yılı itibarıyla Yunanistan’ın toplam nüfusunun Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Rum nüfusun 3/1’ine tekabül ettiğini ifade etmektedir. Ünver, Osmanlı Devleti’nde yaşayan Rum nüfusun miktarını bahsi geçen yıl için 4.325.000 olarak vermektedir: Ünver, **a.g.t.**, s. 24; John Carr, **RHNS Averof**, Pen and Sword Maritime, United Kingdom, 2014, s. 3.

¹⁶⁰ Özkırmımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 42.

gönderdiği mesajda “*Anadolu’daki halkların da kendi anavatanları ve ortak çıkarları olduğunu fark etmelerinin tam zamanıdır*” ifadelerini kullanması, Yunanistan’ın Osmanlı Rumlarına bakış açısını ifade etmektedir.¹⁶¹ Kısacası, Yunanistan ve Osmanlı Rumları arasında bir kader birlikteliği olduğu iddiası Yunanistan tarafından dillendirilmeye başlanmıştır.

Osmanlı Rumları arasında Yunan milliyetçi düşüncesinin bu yönünü paylaşılanlar az değildi. Misal vermek gerekirse 1884 yılında Ayvalık’a gelen Yunan zırhlıları, buradaki Rumlar tarafından süslenen üç vapurla bir kurtarıcı gibi karşılanmıştır.¹⁶² Konstantios Paparrigopoulos gibi entelektüeller de Yunanistan’da bu düşüncenin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Paparipoulos 1860-1877 yılları arasında yazdığı altı ciltlik *Hellen Ulusunun Tarihi* adlı eserinde Bizans tarihini Hellen tarihi ile irtibatlandırmıştır. Yunanlıların Bizans’ı keşfi olarak da adlandırılabilen bu anlayışla birlikte Osmanlı topraklarında yaşayan Rumların durumu iyice önem kazanmıştır. Paparipoulos’a göre Helenizm, Ege ve ötesinde kesintisiz var olmuştur. Antik dönemden 19. yüzyıla kadar kesintisiz ve yekpare olarak algılanan Hellen kimliği de modern Yunan kimliğini yurttaş temelli bir kimlikten çıkarmıştır. Bu durum haliyle Osmanlı’da yaşayan Rumların Hellen kimliği altında var olmaları gerektiğini fikrini güçlendiriyordu.¹⁶³

Bu gelişmeler ışığında şekillenen Yunan milliyetçi düşüncesine göre Rumlar, Helenizm Osmanlı Devleti belgelerine yansıyan şekli ile de “*Yunanlılık, Yunanilik*” fikri çerçevesinde Yunan ulusuna, önce fikri olarak sonra da yaşadıkları yerlerin ele geçirilmesiyle fiziki olarak eklemlenmesi gerekiyordu. Umut Özkırmımlı ve Spyros A.Sofos Yunan Milliyetçiliği’nin bu dönemdeki gündemini şöyle açıklamaktadır: “*Milliyetçilik çağının bir ürünü olan hareket, farklı diller konuşan ve kendilerini öncelikle bölgesel ve yerel aidiyetlerle tanımlayan halkı, Yunan merkezli bir ulus devletin himayesinde bileştirmeyi amaçlıyordu*”.¹⁶⁴ Bu ulus devlet, Yunanlılık adı

¹⁶¹ Grigoriadis, **a.g.e.**, s. 73.

¹⁶² Zırhlıların Midilli ve Ayvalık’a gelmelerinin sebebi buralardan Yunan Donanması adına toplanan paraların Yunanistan’a götürülmesidir: BOA, DH.ŞFR, nr. 121/73, s. 01-01.

¹⁶³ Tağmat, **a.g.e.**, s. 95-96; Özkırmımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 75-77.

¹⁶⁴ Özkırmımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 23.

altında kültürel olarak Antik Yunan'ı diriltme ve Yunanlılar ile Rumları birleştirip ve modernleştirip onlara yeni bir kültür, yeni bir kimlik sunma amacındaydı.¹⁶⁵

Yunanistan bu politika çerçevesinde tarih birlikteliği inşa ettiği Rumlarla dil birlikteliği de inşa etmek için dil reformuna girişmiştir. Çağdaş Yunan Edebiyatı'nın ve Yunan milliyetçi düşüncesinin öncülerinden Adamantios Korais tarafından ortaya atılan bu reform fikri homojen bir ulus yaratabilmek adına sadeleşme taraftarıydı. Bu reform düşüncesi kendine Paparipoulos'un Ege ve ötesinde kesintisiz yaşayan Yunanlılık fikrine atıf yaparcasına Doğu Akdeniz boyunca kullanılan ortak dilden türetilen “*Koini*”yi seçmiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı Rumları ile bağ kurabilmek adına dile Rumların yerel ağızlarından eklemeler yapılmıştır. Bu çerçevede, gerçekleştirilen dil reformu Yunanistan ile Rumlar arasında bir bağ kurmak ve onları ulusun bir parçası haline getirmek için atılan adımlardan, kullanılan ideolojik aygıtlardan biridir.¹⁶⁶

1880'li yıllarda Osmanlı Rumları üzerindeki milliyetçilik propagandasının Yunan Hükümeti tarafından yapılan anlaşma ile *Yunan Kültürünü Yayma Cemiyeti* 'ne bırakıldığı da bilinmektedir. Metin Ünver konuyla alakalı olarak Atina merkezli cemiyet hakkında: “*Yunanistan'ın irredentist amaçlarını gerçekleştirmesinde, özellikle Yunan konsolos ve konsolos yardımcıları, yerel cemiyetler ve ileri gelen kişiler arasında ilişki kurulması noktasında çok önemli görevler üstlenmiştir*” demektedir.¹⁶⁷

Yunan Milli Donanma Sandığı bir ideolojik aygıt olarak yukarıda sayılan olgulara hizmet eden bir kurumdur. Yunan Milli Donanma Sandığı, parçaları bütüne yani bireyi ulusa bağlama amacı güden bir kurumdur. Donanmaya yardım toplama pratiği ile hem Osmanlı Rumları ile Yunan ulusu arasındaki yakınlaşmayı sağlamak hem de bu yardımlar sayesinde kurulacak olan donanma ile bu iki kesimi aynı devlet çatısı altında bir araya getirmek amaçlanmıştır.

¹⁶⁵ Özkırmı, Yunanistan'da yaşanan bu kimlik değişimi meselesini; var olan Yunan kültürü yerine kaynağını Antik Yunan'dan aldığı iddia edilen, daha önce hiç yaşanmamış olan bir kimliğin ikamesi olarak yorumlamaktadır: Özkırmı, Sofos, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁶⁶ Özkırmı, Sofos, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁶⁷ Ünver, **a.g.t.**, s. 36.

Güçlü donanma ideali, Osmanlı Rumlarının Yunan ulusuna eklemelenmesi ülküsünün gerçekleştirilmenin yegâne araçlarından biri olarak görülmekteydi. Misal vermek gerekirse, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'ndan sonra Yunanistan'dan Fener Rum Patrikhanesi aracılığıyla İstanbul'daki Rumlara gönderilen telgrafta:¹⁶⁸ “*Osmanlı Devleti karada kuvvetli olabilir. Biz denizde kuvvetli oldukça er geç İstanbul'a girip Ayasofya'ya çanı takacağız*” denilmekteydi.¹⁶⁹ Yine yukarıda belirtildiği gibi 1884 yılında Yunan zırhlılarının Ayvalıklı Rumlar tarafından süslü gemilerle kurtarıcı gibi karşılanması da örnek olarak gösterilebilir. Yunanistan tarafından Patrikhane aracılığıyla İstanbul Rumlarına gönderilen telgraf ve Yunan zırhlılarının karşılanma şekilleri donanmanın Yunan Milliyetçiliği için simge haline getirilmesinin ve Yunan Milli Donanma Sandığı'nın aracı olduğu olgunun özetidir.

Bütün bunların yanında Adalar Denizi'nin Yunan milliyetçi düşüncesindeki yeri bile tek başına donanmanın toplum ve devlet nezdindeki sembolleştirilmesini açıklamaktadır. Atina, İstanbul gibi Ege Denizi de Hellenizm'in yani Yunanlılığın merkezi olarak algılanan bir yerdir.¹⁷⁰ Adaların jeopolitik konumlarının yanı sıra adalar üzerlerinde bulunan manastır ve kiliselerin hac yolculuğu güzergahında olması, Ege'nin Yunanistan'ın bir parçası olarak algılanmasında önemli etkenlerdendir. Ege bu dönemde hem Yunan Devleti hem Yunan entelektüelleri hem de toplum nezdinde yer eden bir olgu haline gelmiştir.¹⁷¹ Bu durum haliyle donanmayı Yunan ulusunun ve milliyetçi düşüncesinin sembolü haline getirmiştir.

Louis Althusser'in ideolojinin ve devletin ideolojik aygıtlarının işlevleri konusundaki tanımından referans alınırsa Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Rumların bu dönemde Yunan Milliyetçiliği'nin ve Yunan Milli Donanma Sandığı'nın öznesi olduğu söylenebilir. Louis Althusser'e göre ideoloji bireyleri öznelere

¹⁶⁸ Afif Büyüktuğrul, “Osmanlı (Türk)- Yunan Deniz Silahlanma Yarışı”, **Belleten**, C.XXXIX, S. 156, 1975, s. 732.

¹⁶⁹ Afif Büyüktuğrul, “Balkan Savaşı Deniz Harekatı Üzerine Gerçekler (1912-1913)”, **Belleten** C.XLIV, S. 176, 1980, s. 734. Afif Büyüktuğrul 1975 yılında yazdığı makalesinde ise İstanbul Rumlarına gönderilen bu mesajı şu şekilde belirtmiştir: “*Varsın Osmanlı Kara Kuvvetleri kuvvetli olsun. Deniz Kuvvetlerimiz üstün oldukça er ya da geç İstanbul'u alacağız*”: Büyüktuğrul, “Osmanlı (Türk)- Yunan Deniz Silahlanma Yarışı”, s. 732.

¹⁷⁰ Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 130.

¹⁷¹ Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 108-109.

dönüştürür. Bu dönüştürme eylemini de çağırma yoluyla yapar. Althusser söz konusu çağırma eylemini polisin ya da herhangi birinin her gün sıradan biçimde bizleri nasıl çağırdığı ile açıklar. Althusser “*Hey, sen oradaki!*” sözüne karşılık kişinin bedeninin yüz seksen derecelik dönüşü kişiyi özne haline getirir, demektir.¹⁷² Daha önceden belirtildiği gibi Yunan Milli Donanma Sandığı’nın faaliyet gösterdiği yıllarda Yunanistan, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Rumları Yunan Milliyetçiliği etrafında toplamak istemekteydi. Bu noktada devreye giren kurum ise Yunan Milli Donanma Sandığı’dır. Bir pratik olarak Yunan Milli Donanma Sandığı’na yardım toplanması meselesi ideoloji olarak Yunan ulus devleti ve milliyetçiliği altında incelenmesi gereken bir meseledir. Louis Althusser’in de dediği gibi: “*Nasıl olursa olsun, her pratik ancak bir ideoloji yoluyla ve bir ideolojinin altında var olabilir*”.¹⁷³ Yunan Milli Donanma Sandığı, dönemin Yunan milliyetçi ideolojisiyle birlikte var oldu ve o yıllarda bu ideolojinin propagandasını yaparak Yunan Milliyetçiliği’nin 20. yüzyıl başlarındaki hedeflerini gerçekleştirmek için faaliyet gösterdi.

Yunan Milli Donanma Sandığı bir ideolojik aygıt olarak öznelere yani Rumları Yunanlılık fikri çerçevesinde dönüştürebilmek için Rumlara bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı ideolojik bir çağrıdır ve karşı kıyıdaki insanlarla kader birlikteliği vurgusu yapmaktadır. Dine inanan insanların bir ritüel olarak ibadethanelere gitmesi gibi bir ideolojiye inanan bireyler de ideolojilerin DİA’lar üzerinden gerçekleştirdiği ritüel ve pratiklere katılırlar.¹⁷⁴

Yunanistan, Yunan Milli Donanma Sandığı’na yardım toplama pratiği ile Yunanistan’a bağlılık duyan bireylere hem ulusal ritüele katılma imkânı vermiş hem de ulus devlet düşüncesinde önemli bir yer tutan bireyin sadakati kavramına bu pratikle çözüm bulmuştur. Kısaca Yunan Milli Donanma Sandığı’nın donanma için yardım toplaması ideolojik bir ritüel ve buna bireylerin yardım etmesi de pratik olarak bu ritüele katkıda bulunmaktır. Osmanlı Rumları arasında donanmaya yardım toplama ritüeline katılanlar da bu yolla Osmanlı toplumundan uzaklaştırılarak Yunan toplumuna yakınlaştırılmıştır. Çünkü bir DİA olarak Yunan Milli Donanma Sandığı

¹⁷² Althusser, **a.g.e.**, s. 125.

¹⁷³ Althusser, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁷⁴ Althusser, **a.g.e.**, s. 74.

faaliyetleri ile mevcut hâkim siyasi değer olan Yunan milliyetçi düşüncesini donanma sembolizmini kullanarak Osmanlı Rumlarına aktarmaktaydı.

Yapılan bağışlar ile bireyin ulusun bir parçası haline getirilmesine verilecek örneklerden biri ise meşhur Yunan ulusal kahramanı George Averof'tur.¹⁷⁵ Aslında etnik olarak bir Ulah (Romen) olan G. Averof'u Yunan ulusal kahramanı haline getiren en önemli olay ise 1909 yılında İtalya'dan satın alınan ve 1911 yılında inşası tamamlanan *Averof* zırhlısı için yapılan bağıştır.¹⁷⁶ Malum olduğu üzere yapılan bu yüklü miktardaki bağıştan dolayı gemiye Averof ismi verilmiştir. Aslında gemi satın alındığında G. Averof hayatta bile değildi. Süreç ise kısaca şöyle işlemiştir. 15 Temmuz

¹⁷⁵ G. Averof 15 Ağustos 1815 yılında Meçova'da doğmuştur. Aslında "Avierinos" olan soyadları en büyük ağabeylerinin çalışmak için gittiği Rusya'da Averof ismini almasıyla birlikte değişmiştir. G. Averof'un Yanya Vilayetine bağlı Meçova kazasından oluşu Osmanlı arşiv belgelerine de yansımıştır. G. Averof ile ilgili Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen belgede G. Averof'tan "*Meçova kazası zenginlerinden*" olarak bahsedilmektedir. Osmanlı Arşiv belgelerinin yanı sıra kendisiyle ilgili yapılan bir haberde de Meçovalı olduğu bilgisi yer almaktadır: Glavanis, **a.g.e.**, s. 170-171; BOA, DH., İD., nr. 3/5, s. 03-01; New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3; Wolfgang Decker, Karl Lennartz, "Patron of The First Modern Olympic Stadium and Sponsor to the Olympic Movement", **Journal of Olympic History**, S. 2, 15 July 2007, s. 22.

¹⁷⁶ Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 44; Tzgoopoulos, **a.g.m.**, s. 8; Carr, **a.g.e.**, s. 24. Tzgoopoulos, G. Averof'un 1899 yılında gerçekleştirdiği bağış miktarını 2.500.000 drahmi olarak vermektedir. Afif Büyüktuğrul ise geminin ücretinin 680.000 sterlin olduğunu ve G. Averof'un yaptığı yardım miktarının da 280.000 sterlin olduğunu belirtmektedir. Zafer Toprak da "*Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı*" adlı çalışmasında G. Averof'un gemi satın alınması için bıraktığı mirasın miktarını 8.000.000 drahmi olarak belirtmektedir. Mısır'daki Yunan topluluklarının sosyal ve ekonomik tarihini araştırdığı çalışmasında Pandelis Michalis Glavanis ise gemi için yapılan yardım miktarının 58.000 sterlin olduğunu aktarmaktadır. L. Sonhaous ise G. Averof tarafından yapılan bağış miktarını 300.000 sterlin olarak vermektedir. Bugün müze olarak kullanılan Averof gemisine ait resmi sitede ise toplam ücretin 23.650.000 drahmi olduğu ve bunun 8.000.000 drahmisinin G. Averof tarafından karşılandığı kalan 15.650.000 drahminin ise Yunan Milli Donanma Sandığı tarafından ödendiği yazmaktadır: Pandelis Michalis Glavanis, **Aspects of the Economic and Social History of the Greek Community in Alexandria During the Nineteenth Century**, Department of Economic and Social History, The University of Hull, 1989, s. 174; Afif Büyüktuğrul, "Osmanlı (Türk)- Yunan Deniz Silahlanma Yarışı", s. 737; Zafer Toprak, "Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı", **Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri: Gemiler, Efsaneler, Denizciler**, ed. Ekrem Işın, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 83; Sondhaus, **a.g.e.**, s. 219; <https://averof.mil.gr/en/istoria-pliou/>, (Çevrimiçi), 28.05.2021. Atina'da bulunan Harakopio Üniversitesi Coğrafya Bölümünde görevli Emmanuel Stefanakis ve George Kritikos'un bugün müze olarak kullanılan Averof zırhlısının müze arşivlerinin tanıtmayı ve zenginleştirmeyi amaçladıkları projelerine ait 2008 tarihli makalede G. Averof'tan Yunan vatanseveri olarak bahsedilmektedir: Emmanuel Stefanakis, George Kritikos, "The Battleship 'G.Averof' Promotion and Enrichment of The Museum Archives", **The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences**, S. 37, Beijing, 2008, s. 67.

1899 tarihinde¹⁷⁷ İskenderiye’de ölen¹⁷⁸ G. Averof, Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti’ne bu bağışı ölmeden hemen önce 1899 yılında yapmıştır. Bunun yanında ölmeden önce İskenderiye’de bir vasiyetname bırakmıştır. Vasiyetnameye göre, G. Averof bu mirasın bir kısmını gemi inşası için bırakmıştı.¹⁷⁹ Vasiyette doğduğu yer olan Meçova’da köprü ve yol yapılması konusuna da yer verdiği bilinmektedir.¹⁸⁰ Yunan Milli Donanma Sandığı da 1900 yılında Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti’nin yerine kurulup derneğin mülkünü üstüne aldığından, G. Averof’un gemi inşası için bıraktığı miras Yunan Milli Donanma Sandığı’na geçmiştir. Bu tarihten 9 yıl sonra yani 1909 yılında hem bağış hem de miras sandık tarafından Averof zırhlısının satın alınması için harcanmıştır.¹⁸¹

Mısır’da ticaret yaparak zenginleştiği bilinen G. Averof, bu bağıştan dolayı bugün dahi Yunanistan’da Yunan ulusal kahramanı olarak anılmaktadır.¹⁸² Bu

¹⁷⁷ Glavanis, **a.g.e.**, s.388; Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s.22. G. Averof’un öldüğü gün olarak New York Times Gazetesinde 3 Ağustos işaret edilmektedir. Ancak 3 Ağustos Averof’un öldüğü gün değil İskenderiye’de düzenlenen cenaze töreninin tarihidir: New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3; Najat Abdullah, **Jewish and Greek Communities in Egypt: Entrepreneurship and Bussiness before Nasser**, I.B Tauris, London-New York, First Published, 2016, s. 2.

¹⁷⁸ Abdullah, **a.g.e.**, s. 2; Glavanis, **a.g.e.**, s. 170; New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3. G. Averof’un öldüğü yerle alakalı olarak Osmanlı Arşiv belgelerinde ise Atina yazmaktadır: BOA, DH.İD, nr. 3/5, s. 02-01, 03-01.

¹⁷⁹ Wolfgang Decker ve Karl Lennartz vasiyetin bir kısmının gemi inşası için bırakıldığı konusunda Tzgoopoulos ile hemfikir olsalar da vasiyetname tarihi ile ilgili olarak ölümünden dört ay öncesini işaret etmektedirler. Tzgoopoulos’un çalışmasında ise vasiyetname tarihi olarak ölümünden yaklaşık bir sene öncesi olan 30 Mart 1898 tarihi verilmektedir: Tzgoopoulos, **a.g.m.**, s. 6, 8; Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s. 23. New York Times’ta G. Averof ile ilgili çıkan bir haberde Yunan Donanması’ndan G. Averof’un yasal mirasçısı olarak bahsedilmektedir: New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3.

¹⁸⁰ New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3; Abdullah, **a.g.e.**, s. 2. G. Averof’un yol ve köprü yapımının yanı sıra Meçova’daki sokakların bakımı ve onarımı, su kanallarının inşa edilmesi, St. Paraskevi kilisesinin yenilenmesi, yoksullar için ücretsiz ilaç temini, Noel ve Paskalya’da yoksullara yardım edilmesi ve bir halk kütüphanesi kurulması konularına da vasiyetinde yer vermiştir: BOA, İD, nr. 3/5, s. 01-01, 02-01, 03-01; Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁸¹ G. Averof’un vasiyeti gereği Meçova’da yapılması planlanan köprü ve yollar hakkındaki belgede G. Averof’un geride bıraktığı yüklü miktardaki miras sayesinde Yunanistan’ın zırhlı alabildiği yazılmaktadır. Ancak bırakılan mirasın miktarı hakkında bir rakam verilmemiştir: BOA, İD, nr. 3/5, s. 02-01.

¹⁸² 1837’de en büyük ağabeyi Anastasios’un cesaretlendirmesiyle kardeşleriyle birlikte Kahire’ye gelen G. Averof ağabeyleri Yunanistan’a döndükten sonra da Mısır’da kalıp çalışmaya devam etmiştir. 1850’lerden sonra pamuk ticaretine başlayan G. Averof 1865 yılına geldiğinde İskenderiye’nin önde gelen Yunan tüccarları arasına girmeyi başarmıştır. Bunun en önemli etkenlerinden biri Amerikan İç Savaşı nedeniyle Avrupa pazarında ortaya çıkan pamuk kıtlığıdır. G. Averof bu dönemde elindeki Mısır pamuğunu Avrupa’ya satmıştır. Antonios Chaldeos çalışmasında bu durumu, G. Averof’un en büyük başarısı olarak aktarmaktadır. Pamuk ticaretinin yanı sıra G. Averof’un Güney Sudan bölgesinden İngiltere’ye Arap Zamkı ya da diğer adıyla Akasya Ağacı reçinesi ve Fil dişi ihraç ettiği de bilinmektedir. G. Averof’un zenginleşmesine katkı yapan diğer iki önemli olay ise Mısır Hükümeti’nin iflası ve İngiltere’nin Mısır’ı işgalidir. Şöyle ki; Mısır Hükümeti’nin iflasından sonra tahvil, emlak ve

fedakârlık hikayesinin bir kahramanlık hikayesine dönüşmesinde de Averof zırhlısının Yunan irredentizmine yaptığı katkıların rolü büyüktür. Averof zırhlısının özellikle 1912-13 Balkan Savaşları sürecinde Ege’de Osmanlı Donanması karşısında Yunan Donanması’na sağladığı avantaj sayesinde Ege Adaları’nın ele geçirilmesi, Averof adının Yunan ulusal kahramanı olarak Yunan tarihine geçmesini sağlamıştır.¹⁸³ Bugün Averof zırhlısı müze gemisi olarak ulusal kahramanlığın ve ulus için yapılan fedakarlığın yeni nesillere aktarılması görevini görmektedir.¹⁸⁴ G. Averof’un ismi ise Yunan Milli Donanma Sandığı’nın merkezinde asılı durmaktadır.¹⁸⁵ Ayrıca G. Averof

tarım arazisi fiyatlarında bir düşüş gerçekleşmiştir. G. Averof bu düşüşten faydalanarak tahvil, emlak ve tarım arazisi üçlüsünden yüklüce miktarda alım yapmıştır. İngiltere’nin 1882 yılında Mısır’ı işgaliyle birlikte artan değerler ve fiyatlar G. Averof’a zenginlik getirmiştir. Glavanis; 1884 yılına gelindiğinde bu durumun G. Averof’u İskenderiye’nin en zenginleri arasına soktuğunu aktarmaktadır: Glavanis, **a.g.e.**, s. 172, 278; Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s. 22; Antonios Chaldeos, “Sudanese Toponyms Related to Greek Entrepreneurial Activity”, **Journal of Nubian Studies**, S. 4, 2017, s. 187-188.

¹⁸³ G. Averof’un yaptığı bu fedakarlık onu Yunan ulusunun bir parçası haline getirmede önemlidir ancak tek etken değildir. Atina Üniversitesi’nin kurulmasında, 1896 yılında ilk modern Olimpiyat oyunlarının oynandığı Panathinaiko Stadının tadilatında da G. Averof’un katkıları bulunmaktadır. Bu yardımların yanı sıra Atina’da teknik okul, askeri okul ve bir ıslah evi açtığı bilinmektedir. Ölümünün ardından New York Times gazetesinde çıkan bir haberde G. Averof’un Yunanistan’a yaptığı yukarıdaki yardımlardan bahsedildikten sonra İskenderiye’de yaptığı hayır işleri hakkında da bilgi verilmektedir. Buna göre haberde; G. Averof’un İskenderiye’de kilisenin yanı sıra erkek ve kız çocukları için okullar inşa ettirdiği, hatta okulda görev yapan öğretmenlerin ücretini de kendisi tarafından karşılandığı aktarılmaktadır. G. Averof bu yardımlardan dolayı henüz yaşarken bile Yunanistan’da tanınan bir adam haline gelmişti. Yaptığı yardımlar özellikle de stat için olan yardım kendisine “Yunanistan’ın cömert yardım severi” unvanını bile kazandırmıştır. Yunan milliyetçi düşüncesinin 19. yüzyılda Antik Yunan tarihinden referans alması, olimpiyat oyunlarının yeniden organize edilmesindeki milli heyecanı ve buna vesile olan adamın ün kazanmasını açıklamaktadır. Allen Guttmann’ın tanımından referans alınarak kısaca “Olimpiyat oyunları oyundan daha fazlasıdır.” da denilebilir. Ancak G. Averof’un kahraman unvanını pekiştiren hatta bugün dahi yaşatan ise satın alınmasına vesile olduğu Averof zırhlısıdır. Yunan ulusu G. Averof’u bu yardımlardan daha çok Averof zırhlısının alınmasında yaptığı katkılarla anmaktadır: Abdullah, **a.g.e.**, s. 2; Glavanis, **a.g.e.**, s. 174; Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s. 20-21; Pierre de Coubertin, Timoleon J. Philemon, N.G. Politis, Charalambos Annios, “The Olympic Games in 1896”, **The Olympic Games B.C. 776-A.D. 1896**, Athens-London, 1897, s. 18, 22-23; New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3; Allen Guttmann, **The Olympics: A History of the Modern Games**, University of Illinois Press, Urbana and Chicago, 1992, s. 1; <https://averof.mil.gr/en/istoria-pliou/>, (Çevrimiçi), 28.05.2021. New York Times gazetesinin 1896 tarihli haberine göre G. Averof stadın restorasyonu için 1.000.000 drahmilik bir bağışta bulunmuştur. Yine New York Times gazetesinin 28 Nisan 1897 tarihli bir Paris gazetesinden aktardığı habere göre de G. Averof tarafından Osmanlı Devleti ile yaşanan problemlerden dolayı Yunan Ordusu için 30.000.000 frank, dolar para birimiyle ise 6.000.000 dolarlık bir bağışta bulunulmuştur. 1896 yılında düzenlenen Olimpiyat Oyunları hakkında 1897 yılında basılan bir eserde ise G. Averof’un stadın restorasyonu için geriye kalan en az 920.000 drahmilik kısmı yüklenerek cömertçe bir bağışta bulunduğundan bahsedilmektedir. Yine aynı eserde dünyadaki bütün Hellenlerin tek başına Olimpiyat Oyunları’nın Yunanistan’da yeniden oynanmasına vesile olan adamı selamladıkları yazmaktadır: New York Times, 29 Nisan 1897, No. 14257, s. 2; New York Times, 6 Nisan 1896, No. 13924, s. 5; Coubertin, Philemon, Politis, Annios, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁸⁴ Stefanakis, Kritikos, **a.g.m.**, s. 67.

¹⁸⁵ Tzopoulos, **a.g.m.**, s. 8.

ismi bir Ulah olarak değil bir Yunan olarak anılmaktadır.¹⁸⁶ Hatta ölümü ile ilgili haber başlığında bile kendisinden Yunan olarak bahsedilmektedir.¹⁸⁷ Ölümü ve sonrasının yanı sıra G. Averof'tan yaşadığı dönemde de Yunan olarak bahsedildiği bilinmektedir.¹⁸⁸

Averof örneğinden de anlaşılacağı üzere ulus sınırları muhayyel olan bir kavramdır ve insanlar ulusa davet edilebilir veya kendisini bir ulusa kabul ettirebilir. Benedict Anderson bu durumu şöyle açıklamaktadır: “*Ulus kandan değil dilden kavranılır ve insan bu hayali cemaate davet edilebilir. Çünkü daha başlangıçtan ulusun kandan değil, dilden hareketle kavrandığını ve insanın bu hayali cemaate ‘davet edilebileceğini’ gösteriyor. Bu yüzden bugün pratikte, çıkardıkları güçlük ne olursa olsun, en içine dönük, en kapalı uluslar bile vatandaşlığa alma (naturalization) ilkesini kabul ediyorlar*”¹⁸⁹. Yunan Milliyetçiliği de bu çerçevede değerlendirilebilir çünkü Yunan Milliyetçiliği etnik merkezli olmaktan daha çok dil ve din merkezli bir tanımdan yola çıkmıştır.¹⁹⁰ Hatta Kemal Karpat, Yunan kimliğinin temel kıstasının dil veya etnik kökenden ziyade din olduğunu vurgulamaktadır. Yunanistan tarafından

¹⁸⁶ Carr, **a.g.e.**, s. 24; Stefanakis, Kritikos, **a.g.m.**, s. 67. G. Averof'un aynı zamanda “*İskenderiye Hellen Topluluğu*”na 1885 yılından ölümüne kadar 14 yıl başkanlık yaptığı da bilinmektedir. Topluluğun ismi 18 Haziran 1887 tarihli kraliyet kararnamesi ile “*İskenderiye Yunan Topluluğu*” olarak değiştirilmiştir. G. Averof'un yaptığı bağışlar ve Yunan topluluğuna başkanlık görevi yapması kendisinin de Yunan kimliğini kabullendiği hakkında ipucu vermektedir. Hatta Glavanis tarafından G. Averof'un kendisini Yunan etnik kimliğinin koruyucusu olarak gördüğü iddia edilmektedir. Ölümünden yaklaşık üç yıl önce 11/23 Nisan 1896 tarihinde Maraton koşusunu kazanan Spyros Louis'e yazdığı mektupta “*bir Yunan olarak*” Spyros'un başarısından dolayı gurur duyduğunu yazmaktadır: Decker, Lennartz, **a.g.e.**, s. 22; Abdullah, **a.g.e.**, s. 2; Glavanis, **a.g.e.**, s. 170, 174; New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3.

¹⁸⁷ New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466, s. 3.

¹⁸⁸ Yunan işçi sınıfının hakları için avukatlık yapan George Kipiadis 1892 yılında ekonomi üzerine olan yazılarını bir araya topladığı kitabının sonuç bölümünde G. Averof'un Yunan ulusu için yaptığı yardımlara atıfta bulunarak “... Yunanlılara ne olacak, zira George Averof gibi insanlar sık sık doğmazlar.” diyerek G. Averof'tan bir Yunan olarak bahsetmektedir. Kipiadis'in yanı sıra G. Averof'tan bahseden gazete haberleri de kendisinden Yunan olarak bahsetmektedir: New York Times, 6 Nisan 1896, No. 13924, s. 5; New York Times, 29 Nisan 1897, No. 14257, s. 2; Glavanis, **a.g.e.**, s. 384.

¹⁸⁹ Anderson, **a.g.e.**, s. 163.

¹⁹⁰ Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 45, 47. Yunan Milliyetçiliği'nin etnik merkezli olmasından daha çok dil ve din temelli bir yapısının olduğu konusuna bir parantez açmak gerekmektedir. Zira bu durum Yunan milli kimliğinin tanımlanmasında etnisitenin hepten yok sayıldığı anlamına gelmemektedir. Etnisitenin Yunan milli kimliği konusunda oynadığı role Grigor Stavrev-Parlichev örnek olarak verilebilir. Parlichev Yunan okullarında okuyup, Yunan okullarında Yunanca öğretmeni olarak çalışıp, Yunan kimliğini benimsemiş olmasına rağmen bütün bunlar 1860'ta kazandığı şiir yarışmasında diğer katılımcıların Parlichev'in Yunan olmadığı gerekçesiyle jüri kararına itiraz etmesine engel olamamıştır. Grigor Stavrev-Parlichev'in daha sonra doğduğu yer olan Makedonya'ya dönerek Bulgar milliyetçi hareketine katıldığı da bilinmektedir: Grigoriadis, **a.g.e.**, s. 48-49

Yunanlılık kavramının Sırlar, Bulgarlar, Makedonlar ve Ulahlar gibi Slavları içine alacak şekilde genişletilmeye çalışıldığını söyleyen Karpat'a göre: *“hem Türkiye hem de Yunanistan, ulusal kimliklerini kendi geçmişlerinin siyasi-dini mirasına göre belirlemişlerdir”*.¹⁹¹ Bu yapı da özellikle Ulah, Arnavut gibi milletlerin Yunan ulusu çatısı altına girmesine sebebiyet vermiştir. Kısacası, fedakârlık duygusu kitleleri hem seferber etmiş hem de homojenleştirmiştir. Arnavutlar, Yunan bağımsızlık mücadelesine verdikleri katkılarla; Ulahlar da bağımsız bir Yunan Devleti kurulduktan sonra ordu ve kamu alanlarına yaptıkları bağışlarla Yunan ulusuna olan fedakarlıklarını ve sadakatlerini kanıtlayıp Yunan ulusunun bir parçası haline gelmişlerdir.¹⁹² Yunan Milli Donanma Sandığı da yaptığı çağrıyla Osmanlı Rumlarını da aynı şekilde bu “fedakarlık” ritüeline katılmalarını sağlayarak Yunan ulusunun bir parçası haline getirmeyi, kendisini Yunan ulusunun bir parçası olarak gören bireylerin bu duygusunu pekiştirmeyi amaçlamıştır.

¹⁹¹ Kemal Karpat, **Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 12.

¹⁹² Özkırımlı, Sofos, **a.g.e.**, s. 44.

İKİNCİ BÖLÜM

YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI'NIN OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

2.1. Osmanlı'da Faaliyet Gösteren Yunan Konsoloslukları Aracılığıyla Toplanan Yardımlar

Yunan Milli Donanma Sandığı'na yurt dışından yardım toplanması meselesi Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğundaydı ve süreç büyük ölçüde diplomatik dokunulmazlık zırhına sahip konsolosluklar aracılığıyla organize edilmekteydi. Mesela 1905 yılında Osmanlı Devleti'nin Romanya'da bulunan İbrail Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıdan, bu organizasyonu anlamak mümkündür. Yazıda, Yunan Hükümeti tarafından yurt dışındaki bütün elçi ve konsoloslara yardım toplanması için emirler gönderildiği ve buna göre de ordu ve donanmanın teçhizi için İbrail Yunan Konsolosu tarafından yardım toplandığı yazmaktadır.¹⁹³

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yunanistan vatandaşları ve Rumlardan yardım toplanması da diğer ülkelerde olduğu gibi en üst kademedeki diplomatik temsilcilikler aracılığıyla yürütülmekteydi.¹⁹⁴ Yani konsolosluklar Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti'ndeki faaliyetlerinin organize edilmesi konusunda Yunanistan tarafından resmi olarak görevlendirilmiş kurumlar haline gelmişti. Bu çerçevede Yunanistan tarafından gizli bir şekilde ordu ve donanma için yardım toplanması hakkında Osmanlı Devleti'ndeki Yunan Sefirleri ve Konsoloslarına talimat gönderilmiştir.¹⁹⁵

Yunan Dışişleri'nin yanı sıra Yunan Maliye Bakanlığı'nın da Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması meselesinde konsoloslarla irtibata geçtiği bilinmektedir. Özellikle 1904 yılından itibaren geliri Yunan Milli Donanma

¹⁹³ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 20-01.

¹⁹⁴ BOA, YA.HUS, nr. 477/130, s. 01-01.

¹⁹⁵ BOA, BEO, nr. 2406/187188, s. 01-01; BOA, İ.HUS, nr. 120/71, s. 01-01.

Sandığı'na aktarılmak üzere organize edilen piyango meselesinde Yunan maliyesi Osmanlı topraklarındaki konsolosluklar bünyesinde komisyonlar teşkil ettirmiştir.¹⁹⁶

Konsolosluklar sadece Yunan Milli Donanma Sandığı için yardım toplamıyorlardı. Konsoloslukların Rum çeteciler için para toplamaya çalıştıkları da bilinmektedir. Bu durumun bir örneği 1909 yılında Alasonya kazasında yaşanmıştır. “*Rumları korumak*” adı altında iki Rum çetesi için mahalli Yunan Konsolosu ile kâtabi tarafından kaza dahilinde bulunan Rumlardan “*altı-yedi yüz lira kadar*” para toplanmaya çalışılmıştır.¹⁹⁷ Metin Ünver konsoloslukların 1836’dan sonra Osmanlı topraklarında yürüttükleri faaliyetleri ise şöyle sıralamaktadır: “*Osmanlı tebaası olan Rumlara Yunan vatandaşlığı dağıtılması, sorumlu oldukları bölgelerde Yunan Milliyetçiliği lehine yürütülmekte olan eğitim, kültür ve diğer sosyal faaliyetlerin desteklenmesi, Yunanistan lehine haberler yayılması gibi konularda birçok faaliyette bulunmuşlardır*”.¹⁹⁸ 1909 yılında Tanin gazetesinde çıkan bir haberde de Yunan Konsoloslukları’ndan “*kötülük kaynağı*” tabiriyle bahsedilmektedir.¹⁹⁹

Konsoloslukların Yunan Milli Donanma Sandığı’nın bir unsuru olarak işlevleri ikiye ayrılmaktadır. Konsoloslukların ilk işlevi Osmanlı Devleti topraklarında Yunan Donanması’na gelir elde etmek amacıyla Yunanistan’dan eşya ve evrakın getirilmesi ve ardından bu evrak ve eşyanın konsolosluklar aracılığıyla kazalara ve beldelere dağıtılmasıdır. 1907 yılında Manastır Vilayeti’ne gönderilen bir telgrafta bu yapı görülmektedir. Buna göre; geliri Yunan Donanması’na verilmek üzere Atina’da basılan Tenvir-i Ezhan²⁰⁰ adlı eserin ücret olarak üç drahmi karşılığında Rumlara satılmak üzere Yunan Konsolosu tarafından kazalara dağıtıldığı tespit edilmiştir.²⁰¹ Bunun yanı sıra 1904 yılında Yunan Milli Donanma Sandığı’nın gelirlerinin artırılması amacıyla tedavüle sokulan piyango biletlerinin Osmanlı topraklarında dağıtılmasında da yine konsolosluklar rol almaktaydı. Konu hakkında belgelerde, piyango biletlerini tedavüle sokmakla görevli olan Yunan Maliye Bakanlığı tarafından donanma için

¹⁹⁶ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/140, s. 03-01.

¹⁹⁷ BOA, DH.MKT, nr. 2708/95, s. 04-01.

¹⁹⁸ Ünver, **a.g.t.**, s. 37.

¹⁹⁹ Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 149.

²⁰⁰ Zihinleri Aydınlatma.

²⁰¹ BOS, TFR.I.MN, nr. 136/13586, s. 01-01.

çalışmak üzere Yunanlıların bulundukları şehirlerde, memurlar veya konsoloslar aracılığıyla Yunanlıların ileri gelenlerinden oluşan komisyonlar teşkiline karar verildiği yazmaktadır.²⁰² Hatta 1905 yılında Rodos Yunan Konsolosluğu'ndan İncirli'de kimliği belirtilmeyen bir şahsa gönderilen ve İstanköy Posta Memurluğu'nda ele geçirilen mektuba göre; konsolosluklar bu piyango biletlerini dağıtmadan önce bölgede Yunan vatandaşı olup olmadığı ve ne kadar dağıtılıp dağıtılamayacağı hakkında bilgi toplayıp biletleri de ona göre göndermekteydiler.²⁰³

Konsoloslukların ikinci işlevi ise yardımların Osmanlı topraklarından toplanıp Yunanistan'a gönderilmesine aracılık etmektir. Bu duruma misal vermek gerekirse; 1914 yılında Aydın Valisi Rahmi Bey'in Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda bildirdiği üzere, İzmir'de Rum Yetimhanesi aracılığıyla toplanan paraların Yunan Konsolosluğu marifetiyle Yunanistan'a gönderildiği tespit edilmişti.²⁰⁴ Kavala Şehbenderliği'nden 1914 yılında Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıya göre ise yine İzmir'deki bir yetimhanenin emlakının satılmasından elde edilen 200 bin liralık gelir, konsolosluk aracılığıyla Yunanistan'a gönderilmişti.²⁰⁵ Bunların yanı sıra konsolosluklar yukarıda belirtilen piyango biletlerinin gelirlerinin toplanmasına da aracılık etmekteydiler.²⁰⁶ 1904 yılında Yunan tebaasından iki kişinin Midilli adasına giderek burada piyango biletlerini dağıttıkları ve buradan elde edilen geliri de artan biletlerle birlikte Midilli Konsolosu'na bıraktıkları tespit edilmiştir.²⁰⁷

Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplama konusunda sahada bizzat görev alanlar ise kiliseler, metropolitlikler, cemiyetler, okullar gibi bu yardım toplama meselesine gönüllü olan kurum ve kişilerdir.²⁰⁸ Fakat yardım organizasyonunda öncülüğü Yunan diplomatik misyonu üstlenmiştir. Hatta 1901 yılında Yunanistan'dan bütün Yunan Konsolosluklarına gönderilen gizli bir emirle, buralarda birer yardım

²⁰² BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01.

²⁰³ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 12-01.

²⁰⁴ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/49, s. 02-01.

²⁰⁵ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 05-01, 06-01.

²⁰⁶ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/140, s. 03-01.

²⁰⁷ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 16-01.

²⁰⁸ BOA, DH.MKT, nr. 511/105, s. 01-01; BOA, MKT, nr. 2446/24, s. 01-01.

kasası kurularak Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması istenildiği de tespit edilmiştir.²⁰⁹

2.2. Yardım Toplamada Dinin Propaganda Malzemesi Yapılması: Kiliseler ve Metropolitlikler Aracılığıyla Toplanan Yardımlar

Osmanlı kurumlarının Yunan Milli Donanma Sandığı faaliyetlerini yakından izlediği anlaşılmaktadır. Mesela Hariciye Nezareti'ne 17 Kasım 1902 tarihinde Atina Sefareti'nden gelen bir yazıda, Yunanistan'da donanma teçhizi için bir yardım sandığı kurulduğu, sandığa her taraftan yüklü miktarda bağışların gönderildiği ve sandığın kurulduğu günden itibaren topladığı yardımların miktarının 4.038.969,45 drahmiye ulaştığı ve hatta geçtiği bildirilmekteydi. Yine aynı yazıya göre, bu yardımların yüklü miktarının Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlardan gönderildiği belirtilmişti.²¹⁰ Sandığın kurulmasından henüz iki yıl geçmesine rağmen Osmanlı topraklarından böylesine bir meblağın toplanabilmesi, organizasyonun büyüklüğünü ve propagandanın başarısını göstermektedir. Kuşkusuz gönüllü kişilerin yardım toplama meselesinde gayretleri etkili olmuştu. Fakat böylesine yüksek miktarda para toplanabilmesi için Osmanlı topraklarına yayılmış bir teşkilat yapısına ihtiyaç vardı. Bu yardımların gizli toplandığı²¹¹ dikkate alınırsa, başka bir ülkede yeni baştan bir teşkilat kurmaktansa, gönüllüler ve halihazırda Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren kuruluşlar eliyle organizasyonu yürütmek ve para toplamak göze batmayacaktı. Bu durumda Yunanlılık düşüncesine katkıda bulunmak isteyen kurum ve kuruluşlardan faydalanılması en akla yatkın yol olmuş olacak ki Yunan Milli

²⁰⁹ BOA, DH.MKT, nr. 2444/5, s. 01-01.

²¹⁰ Her ne kadar belgede bu yardımların yüklü miktarının Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Rumlardan gönderildiği söylene de cümlelerin devamında yardım gönderen kişilerin Osmanlı tebaası mı yoksa Yunan tebaası mı olduklarını anlamının müşkül olduğu da belirtilmiştir: BOA, HR.SYS, nr. 1754/28, s. 01-01.

²¹¹ Yunanistan tarafından konsoloslara ve bu işe gönüllü olan kişilere gönderilen talimatlarda yardım faaliyetlerinin gizlice yürütülmesi bildirilmişti: BOA, DH.MKT, nr. 2444/5, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 20-01, 21-01; BOA, DH.MKT, nr. 2446/24, s. 01-01. Cezair-i Bahr-i Sefid Vilayeti Valisi de Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda yardımların gizlice toplandığını aktarmaktadır: BOA, Y.PRK.UM, nr. 52/105, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 57-01.

Donanma Sandığı'na yardım toplama işinin en önemli sac ayaklarından birini kiliseler ve metropolitlikler üstlenmiştir.

Kilise ve metropolitlikler henüz Yunan Milli Donanma Sandığı kurulmadan önce de Yunanistan için yardım toplayan kurumlardı. Örnek vermek gerekirse; Yunan Milli Donanma Sandığı kurulmadan üç yıl önce 1897 yılında Angeli adında bir kişinin Kanlıca'da Rum esnafı gezerek üstünde Ayayorgi'nin resimlerinin bulunduğu kağıtları kendisinin de mütevellî heyetinde bulunduğu Edirnekapı'daki Ayayorgi Kilisesi için 5 kuruşa satmaya çalıştığı tespit edilmişti. Belediye memurları tarafından bu durumun fark edilmesi üzerine Angeli üstünde 100 adet resimli evrakla yakalanmıştı. Yapılan araştırma neticesinde Angeli'nin bu kağıtları Yunanistan'a yardım için sattığı anlaşılmıştı.²¹² Angeli örneğinin yanı sıra 1909 yılında Yunanistan'ın Girit'i işgalinden sonra Osmanlı Devleti'ne vereceği tazminat için Aydın Vilayeti'nde kilise aracılığıyla papazların ve kocabaşların (muhtarların) da katıldığı bir yardım organizasyonu düzenlenmişti. Rum halkını kiliseye davet ederek toplanan bu yardımın miktarı tam olarak bilinmemekle birlikte, vilayet dahilinde sadece Menemen kazasında 100 bin kuruş para yardımı toplandığı tespit edilmişti.²¹³ Yine 1909 yılında Manastır Vilayeti'nde Grebene Metropoliti'nin Makedonya'da Manastır Vilayeti'ndeki Rum çetelerine yardım etmek için köyleri dolaşıp bazı yerlerden bin lira bazı yerlerden ise daha fazla miktarda yardım topladığı tespit edilmişti.²¹⁴ Olay, arşiv belgelerine, Manastır Vilayeti dahilinde Rum çetelerinin masraflarına karşılık olmak üzere Rumların aralarında gizlice yardım toplama teşebbüsünde bulunduklarının anlaşıldığı şeklinde yansımıştır.²¹⁵ Bu tarz nakdi yardımların yanı sıra kilise ve metropolitliklerde görevli memurlar tarafından Yunan

²¹² Toplanan bu yardımlar belgede “*Yunan İlanesi*” ve “*Harp İlanesi*” olarak geçmektedir. Belgeyle ilgili bir diğer detay da 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında yazılmış olmasıdır. Yetkililerin konjonktür ve daha önceki vakaları ele alarak bu yardıma “*Harp İlanesi*” demiş olma ihtimali de muhakkak ki göz önüne alınmalıdır: BOA, BEO, nr. 948/71040, s. 02-01.

²¹³ Yunanistan'ın ödeyeceği tazminatı Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Rumlardan toplamaya çalışması belgede Yunanistan'ın mali durumuna bağlanmaktadır. Belgeye göre; Yunanistan tazminatı ödeyemeyecek durumda olduğundan parayı Yunanlılık düşüncesine hizmet eden kimseler tarafından Osmanlı Devleti'ndeki Rumlardan toplamaya çalışmaktaydı: BOA, DH.MKT, nr. 2708/95, s. 05-01.

²¹⁴ BOA, DH.MKT, nr. 2708/95, s. 04-01.

²¹⁵ BOA, DH.MKT, nr. 2708/95, s. 01-01.

propagandası için Osmanlı sınırlarına girmesi yasak yayınların da gizlice sokulup dağıtıldığı bilinmektedir.²¹⁶

Metropolitlerin yardım toplama meselesinde kendi bölgelerinde bizzat gezerek yardım topladıkları da bilinmektedir. Mesela Manastır Valisi Ferik Ali Rıza 1900 yılında, vilayet sınırları içerisinde Grebene ve Serfiçe Metropolitlerinin kendi yetki alanları içinde bulunan köyleri dolaşarak Yunan Milli Donanma Sandığı için yardım toplamaya çalıştıklarını bildirmiştir. Alınan istihbarata göre metropolitler yardım toplayamamış ise de bu durum yardım toplama meselesinde metropolitlerin bizzat görev aldıklarını göstermesi açısından önemlidir.²¹⁷ Metropolitlerin kendi bölgelerinde böyle rahat hareket edebilmeleri ve yardıma muhtaç kişiler için topladıkları yardımlar sayesinde Yunan Donanması adına topladıkları yardımları bu yolla kamufle edebilmeleri, onlara yardım toplama meselesinde ayrıca önemli bir rol kazandırmıştır.²¹⁸

Dini kurumların devreye sokulup metropolitliklerin bizzat yardım toplamalarının yanı sıra Yunan Milli Donanma Sandığı adına bağış alan cemiyetlerin muhasebe evraklarını tutarak bu tarz cemiyetlere yardımda bulunduklarını gösteren vakalar bulunmaktadır. Bu çerçevede Ayvalık'ta Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplamak amacıyla kurulan cemiyetin muhasebe evrakının mahalli metropolitlik tarafından işlendiği tespit edilmiştir.²¹⁹ Metropolitlikler ve kiliselerde görevli din adamlarının sadece nakdi yardım toplanmasında değil aynı zamanda Yunan Milli Donanma Sandığı'na gelir olması amacıyla tedavüle sokulan Yunan Milli Donanma Piyangosu'nun satışı ve dağıtımı hususunda da bizzat görev aldıkları bilinmektedir.²²⁰

Kilise ve metropolitliklerin dahil olduğu yardım toplama şekillerinden bir diğeri de çarşı ve pazarda kutu gezdirerek bağış toplanmasıdır. Nitekim Preveze Muhabere Memuru bizzat buna şahit olmuş ve durumu 1905 yılında Sadaret'e

²¹⁶ Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 156.

²¹⁷ BOA, BEO, nr. 2003/150154, s. 02-01.

²¹⁸ "Hasılatı Rum cemaati fukarasıyla mektep çocuklarına tevzi edilmek üzere metropolithanenin nezareti altında Preveze'de toplanmakta olan îânenin...": BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 03-01.

²¹⁹ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 06-01.

²²⁰ BOA, ZB, nr. 309/ 35, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 12021/ 46, s. 01-01.

aktarmıştır. Buna göre; Preveze’de 5-6 aydan beri, kilitli bir kutu her pazar günü sabahtan akşama kadar ev ev, dükkân dükkân ve sokak sokak gezdirilerek yardım toplanmaktaydı. Kutuyu gezdirenlerden biri Yunan tebaasından diğeri ise Osmanlı vatandaşı Rumlardan seçilmekteydi. Bu seçim ise kurayla yapılmaktaydı. Yardımlar saat 12’ye kadar toplandıktan sonra metropolitliğe getiriliyor, burada sayıldıktan sonra Yunan vatandaşı bir sarrafa teslim ediliyordu. Yardım kutuları, Preveze’deki otellere de konulmuştu. Hatta otellerde gelen Hıristiyan yolculardan bu maksatla para toplandığı ve paraların metropolitlik aracılığıyla sarrafa teslim edildiği bildirilmiştir.²²¹

2.3. Yunan Milli Donanma Piyangosu

Yunan Milli Donanma Sandığı’nın Osmanlı Devleti topraklarında yürüttüğü faaliyetlerden biri de piyango organizasyonudur. Yunan Milli Donanma Piyangosu adı verilen organizasyonun geliri sandık aracılığıyla Yunan Donanması’na aktarılmaktaydı. Yunan Milli Donanma Piyangosu, sandığın hem gelirlerini hem de Osmanlı Devleti topraklarındaki faaliyetlerini artıran en önemli unsurdur.²²² Bu aşamada piyango organizasyonunun kamu yararı için kullanılması fikri tarihte nerede ve nasıl şekillenmişti sorusuna cevap vermemiz yararlı olacaktır. Piyangoların kamu yararına kullanılması aslında neredeyse piyango organizasyonu kadar eski bir olgudur.²²³ Piyangonun bugün kullanılan modern halinin bilinen ilk örneği ise 1444 yılında Utrecht’te ortaya çıkmıştır.²²⁴

²²¹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 29-01. Preveze Muhabere Memuru bu yardımların Yunan Donanması için toplandığını aktarmaktadır. 1906 yılında Yanya Vilayeti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen yazıda ise yardımların büyük ihtimalle yardıma muhtaç kişiler için toplandığına kani olunduğu yazmaktadır. Hatta Atina Sefareti’nden konuyla ilgili Hariciye Nezareti’ne gönderilen yazıda, Osmanlı Devleti’nde Rumların kendi okul ve hayır müesseseleri için halihazırda zaten yardım topladıklarından Preveze’de yardıma muhtaç kimseler için yardım toplanmasının garip bulunmadığı da bildirilmiştir: BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 07-01; BOA, HR.SYS, nr. 1758/6, s. 01-01, 01-02.

²²² BOA, HR.SYS, s. 1756/24, s. 01-01.

²²³ Fatih Öztop, **Osmanlı Devleti’nde Piyangolar**, Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 13.

²²⁴ Öztop, **a.g.e.**, s. 17. Mete Tunçay piyango tarihini incelediği eserinde Utrecht’teki organizasyondan direkt olarak ilk organizasyon olarak bahsetmese de Avrupa’da piyangoya ilişkin en eski belgelerin 1440’lı yıllarda Ghent(Gent), Utrecht, Bruges ve l’Ecluse gibi Felemenk şehirlerinde piyango

1444'ten 20. yüzyıla geçen bu sürede piyangolar kazanç elde edilmek için şehir ve eyalet bazında hatta halktan ziyade belli bir sınıf içerisinde organize edilen bireysel girişimlerden, kamu bütçesini desteklemek için devletler tarafından düzenlenen ve ulusun bütün üyelerinin katılımını hedefleyen milli organizasyonlar haline gelmiştir.²²⁵ Yunan Milli Donanma Piyangosu da bu minvalde bir organizasyondur. Organizasyon, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gelirlerinin artırılması ve bu sayede Yunanistan'ın ulusal hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla Yunan ulusunun bütün üyelerini bu milli dava uğruna hayır işlemeye davet etmiştir. Ancak burada Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerini satın alan kişilerinin hepsinin bu davaya icabet ettiği de kesin bir şekilde söylenemez. Özellikle 20. yüzyılın konjonktürü göz önüne alındığında piyangoların ulusu bir araya getirme, birbirine yardımcı olma amacına hizmet eden organizasyonlar olduğu görülecektir. Piyango aracılığı ile Yunanlıların ve Osmanlı Rumlarının Yunan Milli davasına katılmaya davet edilmesi ile anlatılmak istenen sadece Yunan Milli Donanma Piyangosu'nun tedavüle sokulmasındaki nedenlerden biri ve motivasyondur, fazlası değildir.

Yunanistan'da bankerlerin bile çıkar çıkmaz ilgisini çektiği belirtilen ve hem Yunanistan'da hem de Osmanlı topraklarında ziyadesiyle talep gören bu piyango organizasyonu, 10 Haziran 1904 tarihinde çıkarılan 3024 numaralı kanunla Atina'da organize edilmiş ve 1962 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.²²⁶ Ancak Yunan

organizasyonlarının oynandığını aktarmaktadır. Mete Tunçay'ın yanı sıra Piyango tarihi incelediği çalışmasında Gerald Willmann da Avrupa'da piyango'nun ortaya çıkışı konusunda 15. yüzyılı işaret etmektedir. Willmann Gent (Gehnt) şehrinde 1445 yılında, Utrecht'te 1446'da piyango organizasyonlarının düzenlendiğini söylemektedir: Mete Tunçay, **Türkiye'de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi**, Milli Piyango İdaresi, Ankara, 1993, s. 19; Gerald William, **The History of Lotteries**, <http://willmann.com/~gerald/history.pdf>, (Çevrimiçi), 13.06.2021, s. 1,5.

²²⁵ Willmann, **a.g.e.**, s. 8-9. Piyangoların kökeni gibi nasıl yayıldıkları konusunda da çeşitli görüşler mevcuttur ancak üzerinde ortak bir görüş olan konu var ki o da modern piyangoların bilinen ilk halinin 15. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıktığıdır. Bu süreçten sonra piyangolar geçireceği evreler ile günümüzdeki piyango organizasyonları ortaya çıkacaktır. Utrecht'te 1444 yılında çekilen piyango önemli olmasına rağmen 9 Mayıs 1445 yılında Sluis'te mahkeme üyesi "*Phlips de Goede*" tarafından şehrin tahkimatını güçlendirmek için düzenlenen piyango organizasyonu piyangoların kamu yararı için kullanılmasının yolunu açmıştır. Böylelikle modern piyango'nun, hırs ve zenginlik gibi kavramlarla anılmasının yanı sıra "*Hayır işi*" kavramıyla da anılmasına giden süreç başlamıştır. Yani Yunan Milli Donanma Piyangosu'nun 20. yüzyılda kamu yararına kullanılması aslında piyango organizasyonlarının 1445'ten beri neredeyse 500 yıllık bir parçasıdır. Piyangoların kamu yararı için kullanılması hakkında en ilgi çekici örnekler ise; Princeton, Brown, Harvard ve Yale Üniversiteleri ile British Museum'dur. Bu üniversitelerin ve müzenin kurulmasında piyangolardan faydalanılmıştır: Tunçay, **a.g.e.**, s. 19-20; Öztop, **a.g.e.**, s. 20, 25; Willmann, **a.g.e.**, s. 12.

²²⁶ Tzogopoulos, **a.g.m.**, s. 5; BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

Donanması menfaatine piyango organize edilmesi 1904 yılından hatta Yunan Milli Donanma Sandığı'ndan bile öncesine dayanmaktadır. Kısa bir hatırlatma yapmak gerekirse Yunan Milli Donanma Sandığı kurulmadan önce sandığın selefi olarak Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti bu tür faaliyetlerde bulunmuştu. Yunan Donanması menfaatine 1904 yılında yürürlüğe sokulan piyango biletleri de aslında ilk defa 1871 yılında “*Milli Donanma Piyangosu*” adıyla Milli Yardım Fonu Oluşturma Cemiyeti tarafından donanmaya gönderilen yardımları artırmak amacıyla çıkarılmıştı.²²⁷ Ancak görünen o ki donanma yararına çıkarılan bu piyango biletleri cemiyetin 1900 yılında feshedilmesi ve yerine sandığın kurulmasından dört yıl sonra 3024 numaralı kanunla tekrar organize edilerek yeniden dolaşıma sokulmuştur.

Yunan Milli Donanma Piyangosu 1904'te çıkarılan kanunla yeniden organize edilip dolaşıma sokulduktan aşağı yukarı bir yıl sonra bir değişiklik daha yapılmıştır. Buna göre Yunan Milli Donanma Piyangosu, 7 Temmuz 1905 yılında çıkarılan 3057 numaralı kanun ve 10 Temmuz 1905'te yayımlanan Kraliyet Kararnamesiyle Yunanistan Milli Antik Eserleri Piyangosu ile birleştirilip “*Yunanistan Milli Donanması ve Antik Eserleri Piyangosu*” adını almıştır.²²⁸ Burada akla gelen ilk soru da Antik Yunan eserleri menfaatine olan piyangoonun o tarihte mi tedavüle sokulduğu yoksa daha önceden de var olan bir organizasyon mu olduğudur. 1887 yılında Draç Yunan Konsolosluk memurlarının ahaliye, Atina'da eski eser yani “*Âsâr-ı Atika*” arayan bir şirket tarafından üretilen piyango biletlerini dağıttıkları tespit edilmişti.²²⁹ Belgeden de anlaşılacağı üzere Antik Yunan Eserleri Piyangosu, Yunan Milli Donanma Piyangosu ile birleşmeden önce de müstakil olarak var olan bir organizasyondur.

Yunan Milli Donanma Piyangosu her ne kadar sandığın gelirlerini artırmak için kurulmuş olsa da yönetimi direkt olarak sandık tarafından yürütülmemekteydi. Piyango organizasyonu Yunanistan Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak yürütülen bir

²²⁷ Tzogopoulos, **a.g.m.**, s. 5.

²²⁸ Evangelia Stefani, “National Ideology and the Management of Antiquities in Macedonia (late nineteenth-early twentieth century)”, **Archaeology Behind the Battle Lines: The Macedonian Campaign (1915-19) and its Legacy**, Ed. Andrew Shapland, Evangelia Stefani, Routledge, Newyork, 2017, s. 26; BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-02.

²²⁹ BOA, DH.MKT, nr. 1463/4, s. 01-01.

faaliyet olmuştur. Piyango biletlerinin yıllık basım adeti, ücreti, kuralların nasıl olacağı, biletlerin üstünde yer alacak ibareler, verilecek olan ikramiyeler, satışının hangi kurumlar tarafından yapılacağı, ikramiye tahsilatının nasıl gerçekleştirileceği gibi organizasyonla ilgili detaylar 1904 yılında hazırlanan Yunan Milli Donanma Piyangosu Nizamnamesi ile belirlenmiştir. Buna göre; piyango meselesi için kanun çıkarıldıktan sonra ilk olarak Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak "*Milli Donanma Piyangosu*" kalem kurulmuştur. Kalemde bir müdür, bir veznedar (sandıkkâr), bir muhasebe memuru, bir kâtip ve bir mübaşir görev almıştır. Kalem müdürü, Maliye Bakanı'na bağlı olarak kalemin idaresinden sorumluydu ve piyango organizasyonu hakkında bakanın bilgilendirilmesi, bütçe oluşturulup Maliye Bakanlığı'na sunulması, biletlerin zamanında bastırılması ve veznedara verilmesi ile bunların dağıtılması konusunda veznedar ile muhasebe memurunu denetlemekle görevliydi. Veznedarın görev ve sorumlulukları ise piyango masraflarının sandık bütçesinden ya da eğer sandık bütçesinde para yok ise hazineden ödenmesi, biletlerin satışının ve dağıtımının kontrol edilmesi, biletlerden elde eden gelirlerin her ayın birinde, on birinde ve yirmi birinde Yunanistan Milli Bankası'na teslim edilmesi, masraf defterinin hazırlanması, kuralların çekildiği günün akşamı cetvellerinin hazırlanmasından ibaretti. Muhasebe memuru da yukarıda sayılan işlerde veznedara yardımcı olmakla görevliydi. Kâtip ve mübaşir ise kalem müdürünün emirlerine uygun olarak vazifelendirilmişlerdi. Kalemde yürütülen bütün işlemler Maliye Bakanı tarafından kaide olarak her sene Ocak ayında bakanlık görevlilerinden biri ile kontrol edilirdi. Bunun yanında Maliye Bakanı ne zaman isterse sandığı denetleme ve işlemleri kontrol etme hakkına sahipti.²³⁰

1904 yılındaki piyango nizamnamesine göre, piyango çekilişlerinin her sene Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının ilk pazar günleri olmak üzere senede dört sefer yapılması planlamıştır.²³¹ Ancak 1906 yılındaki üçüncü çekiliş Temmuz ayında değil Eylül ayında çekilmiştir.²³² Biletler senelik olarak basılmış ve bir koçan ile bir kupondan ibaret olmuşlardır. Biletlerden her sene bir milyon adet basılması

²³⁰ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

²³¹ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

²³² BOA, TFR.IAS, nr. 39/ 3862, s. 01-02.

kararlaştırılmış ve bilet fiyatı da 3 drahmi olarak belirlenmiştir.²³³ Ancak bilet fiyatları 3 drahmi olarak kalmamıştır. Misal vermek gerekirse; 1905 yılında piyasaya sürülen biletler nizamname belirtildiği gibi 3 drahmidir, lakin bu fiyat 1906 yılında 1 drahmi²³⁴, 1907 yılında ise 4 drahmi²³⁵ olmuştur. 1905 yılı içerisinde tedavülde olan biletlerin Yunan Milli Donanma Piyango biletleri olduğu Beyoğlu Mutasarrıflığı tarafından ele geçirilen biletin üstünde yer alan, 1905 yılındaki dört çekiliş için geçerlidir, ibaresinden anlaşılmaktadır.²³⁶ 1906 yılında ele geçirilen, Kavala ve Drama’da çoktan dağıtımına çıkarıldıkları bilgisine sahip olunan bilet ise Yunan Milli Donanma ve Antik Yunan Eserleri Piyangosu biletidir.²³⁷

Yine 1904 tarihli Yunan Milli Donanma Piyangosu Nizamnamesine göre biletlerin üstünde sıra numarası, senesi, rakamları ve tarihi ile Maliye Bakanı, kalem müdürü ve veznedarın imza ve mührü bulunması zorunluydu. Nizamnamede bahsedildiği gibi 1905 yılına ait biletlerin ön yüzünde sağ tarafta Maliye Bakanı adı ve imzası, ortada veznedarın adı ile imzası ve sol tarafta ise kalem müdürünün imzası bulunmaktaydı.²³⁸ Ancak 1906 yılından itibaren veznedarın adı ve imzası biletlerin üstünden kaldırılmıştır. 1906 ve 1907 yılına ait biletlerde veznedarın adı ve imzası bulunmamaktadır.²³⁹ Bunların yanı sıra “10 Haziran 1904 Tarihli Kanun ile Teşkil Olunan Yunan Milli Donanması Menfaatine Piyango” ibaresi de biletlerin üzerinde bulunması zorunlu olan bir diğer yazıdır.²⁴⁰ Bu ibare 1905 yılında çıkarılan kanunla Antik Eserler ve Milli Donanma Piyangolarının birleşmesinden itibaren “Yunan Milli Donanması ve Antik Yunan Eserleri Menfaatine Piyango” olarak değiştirilmiştir.²⁴¹

²³³ BOA, BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130. Biletlerin yılın hangi zamanı basılacağı bilgisi 1904 yılındaki nizamnamede geçmemektedir, sadece sayı bilgisi verilmektedir. Ancak 22 Haziran 1904 tarihinde Atina Sefareti’nden Hariciye Nezareti’ne gönderilen belgeye göre; Yunanistan Meclisi’nde alınan kararla biletlerin her sene ağustos ayında basılması planlanmıştır: BOA, HR.SYS, nr. 1756/12, s. 01-01, 01-04.

²³⁴ BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-01. 1907 yılındaki biletin fiyatının 1 drahmi olmasındaki sebep bu biletin 1905 ve 1907 yılı için basılan biletlerden farklı olarak o sene içerisindeki tek bir çekiliş için geçerli olması olabilir. Diğer biletler bir sene içerisindeki dört çekilişte de geçerliydi.

²³⁵ Stefani, **a.g.m.**, s. 28.

²³⁶ BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 01-01.

²³⁷ BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-01, 01-02.

²³⁸ BOA, İ.HUS, nr. 123/ 44, s. 01-01.

²³⁹ Stefani, **a.g.m.**, s. 28; BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-01.

²⁴⁰ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

²⁴¹ BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-01.

1905 yılı için üretilmiş olan ve 1904 yılında Beyoğlu Mutasarrıflığınca yakalanan bir bileten ise 1904 yılındaki nizamnamede biletler için yazılanların sağlanması yapılabilmektedir.²⁴² Buna göre; biletin dört köşesinde 3 drahmilik fiyat ibaresi, alt kısmında sol başta maliye nazırının imzası, ortada veznedarın imzası ve sağ tarafta ise kalem müdürünün imzası bulunmaktadır. Her imzanın üstünde ise hem Yunanca hem de Fransızca olarak unvanlar yazmaktadır. Bilet, Fransızca ve Yunanca olarak iki dilli basılmıştır. Biletin tam ortasında geçerli olduğu yılı gösteren 1905 yılı ibaresi bulunmaktadır. Biletin sol tarafında Yunanca ve sağ tarafında da Fransızca olarak “10 Haziran 1904 Tarihli ve 3024 Numaralı Kanun ile Teşkil Olunan Yunan Milli Donanması Menfaatine Piyango” ibaresi, biletin seri numarası, 1905 yılının dört çekilişi için geçerli olduğu ibaresi ile Atina’da “1/14 Ekim 1904” yılında basıldığı yazmaktadır. Biletin ortasında ise Salamis Deniz Savaşı’nın (M.Ö. 480)²⁴³ komutanı ve Antik dönemde Atina’yı bir deniz gücü haline getiren Neokles oğlu Themistokles’in (M.Ö. 514-449) çelenk içinde bir resmi ve arkasında da çapa yer almaktadır.²⁴⁴ Lakin burada biletlerin tasarımlarının yıllık olarak değiştiğini de söylemek gerekmektedir. 1905, 1906 ve 1907 yılına ait biletlerin üstünde yer alan belli başlı ibareler aynı olsa da tasarımları, biletlerin üstünde yer alan figür ve görseller değişiklik göstermektedir. Misal vermek gerekirse, üç biletin üstünde de bilet seri numarası, hangi yılda nerede basıldığı, hangi çekiliş için geçerli oldukları, kaç drahm olduğunu bildiren ibareler vardır.²⁴⁵ Ancak 1905 yılı biletlerinden farklı olarak 1906 yılının Eylül ayındaki çekiliş için tedavüle sokulan biletlerin ön yüzünde sağ ve sol başta *Atina Akropolü* içinde bulunan *Erekhteion Tapınağının Kekrops Heroonu*

²⁴² BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 02-01.

²⁴³ Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 9. Baskı, 2011, s. 278

²⁴⁴ Evelyn Shirley Shuckburgh, **Greece From the Coming of the Hellenes to AD.14**, T.F.Unwin, Londra, 1911, s. 109; Anton Hekler, **Greek & Roman Portraits**, W. Heinemann, Londra, 1912, s. 5, 313; Vatikan Müzesi, Pius-Clementine, Müzler Odası, No. 13; Mansel, **a.g.e.**, s. 301; BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 01-01.

²⁴⁵ Stefani, **a.g.m.**, s. 28; BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 01-01; BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-01.

köşkünün perde duvarlarındaki *Karyatidler*²⁴⁶ bulunmaktadır.²⁴⁷ Biletin orta üst kısmında ise *Aignia Aphaia Tapınağı*'nın Batı alınlıklarındaki Truva Savaşı'nın betimlendiği heykellerden esinlenen bir çizim bulunmaktadır.²⁴⁸ Bahsi geçen bu çizimin ortasında, başında miğfer elinde ise mızrak ve kalkan bulunan figür ise *Athena*²⁴⁹'dır. Biletin alt kısmında *Medusa rondanini*²⁵⁰ ve arka planında da ise 20. yüzyılda Yunan Donanmasında görev yapan zırhlılar görülmektedir.²⁵¹ 1906 yılındaki bilet tasarımına donanmaya ait figürlerin yanı sıra antik döneme ait tapınaklardaki figürlerin girmesi, bu yılda tedavüle sokulan biletlerin ikili biletler olmasından kaynaklanmaktadır. 1907 yılına ait bilete de aynı durum söz konusudur. Bu bilet üzerinde antik dönem yapı ve kişilere ait figürler ile zırhlılar yer almıştır.²⁵²

Yukarıda bahsedildiği gibi piyango nizamnamesiyle her çekilişte kazanacak biletlerin miktarı ve kazanılacak ücret tayin edilmiştir. Buna göre birinciye 100.000 drahmi, ikinciye 25.000 drahmi, üçüncüye 10.000 drahmi, üç adeti 5.000 drahmi

²⁴⁶ “Başlarındaki polos ya da bir veya iki elleriyle üst yapıyı destekleyen genellikle kadın şeklindeki heykeltraşi unsurlar” Zeynep Zorer, *Antik Çağ'da Anadolu'daki Karyatidler*, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 5. Daha detaylı bilgi için bkz. Werner Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, Hirmer Verlag München, Almanya, 1969, s. 202; Mylonas Shear, “Maidens in Greek Architecture: The Origin of the ‘Caryatids’”, *Bulletin de Correspondance Hellenique*, C. 123, S. 1, s. 65-85. Erekteion Tapınağı'ndaki Karyetidler ayrıca “Kore'ler” olarak da adlandırılmaktadır: Serra Durugönül, *Heykeller Konuşabilseydi: Antik Yunan Heykeltraşlık Sanatına Toplumsal Açından Bir Bakış*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2018, s. 96-97.

²⁴⁷ Şükriye Sevil Çonka Eracar, *Eskiçağ Mimarlığında Kadın Figürlü Taşıyıcılara ve Vitruvus'un Karyatid Tanımına Yeniden Bakış*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2018, s. 165; John Boardman, *Yunan Sanatı*, çev. Yasemin İlseven, Homer Yayınları, İstanbul, 2017, s. 153.

²⁴⁸ Astrid Fendt, “The Sculptures of The Temple of Aphaia on Aignia in Their Contemporary Context”, *From Hippias to Kallias: Greek Art in Athens and Beyond 527-449*, Ed. Olga Palagia, Elisavet P. Sioumpara, Acropolis Museum Edition, Atina, 2019, s. 193.

²⁴⁹ Yunan mitolojisinde Atina kentinin koruyucusu ve baş tanrı Zeus'un kızıdır. Athena; zekâ, savaş ve barış tanrıçası olarak bilinir. Yine mitolojiye göre başında miğfer, elinde mızrak ve kalkan bulundurulur. Mehmet Korkmaz, *Mitoloji Sözlüğü*, Alter Yayınları, Ankara, 2011, s.79, Plutark, *Ünlü Yunan ve Romalıların Yaşamları: Themistokles-Camillus*, çev. Meriç Mete, İdea Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s. 21. Medusa Rondanini hakkında daha detaylı bilgi için bkz. John Boardman, *Yunan Heykeli Klasik Dönem*, çev. Gürkan Engin, Homer Yayınları, İstanbul, 2005.

²⁵⁰ Janer Danforth Belson, “The Medusa Rondanini: A New Look”, *Journal of American Archaeology*, C. 84, S. 3, 1980, s. 378. Medusa ise Yunan mitolojisine göre Athena tarafından cezalandırılan ve saçının her bir teli yılanı dönüştürülen ve aynı zamanda da kendisine bakan her canlıyı taşa çevirme gücüne sahip mitolojik karakter: Korkmaz, *a.g.e.*, s. 216. Medusa ile tasvir ve heykelleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bilge Yılmaz Kolanı, “Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Bloklarında Medusa Bezemesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 40, Denizli, 2020, s. 81-104.

²⁵¹ BOA, TFR.IAS, nr. 39/3862, s. 01-01.

²⁵² Stefani, *a.g.m.*, s. 28.

tutarında 15.000 drahmi, beş adeti 1.000 drahmi tutarında 5.000 drahmi, 411 adeti 100 drahmi tutarında toplamda 41.100 drahmi, 578 adeti 50 drahmi tutarında 28.900 drahmi verilmek üzere 1.000 kişiye toplamda 225.000 drahmi ödül dağıtılması kararlaştırılmıştır. Tabi bu miktarlar 1904 yılında planlanan rakamlardır. Ancak 1906 yılında da aynı miktarda kişiye aynı miktarda ödül dağıtıldığı Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilen bir piyango biletinden anlaşılmaktadır.²⁵³

Kazanan numaraların duyurulması hakkında 1904 yılı nizamnamesinde herhangi bir bilgi verilmemektedir. Ancak devrin imkanları dikkate alındığında çekiliş sonrası numaraların gazeteler yoluyla duyurulmuş olması ihtimali çok yüksektir. Osmanlı Devleti topraklarında Yunan gazetelerinin dağıtımının ve satışının yapıldığı da bilinmektedir. Hatta Yunan gazetelerini satan şahısların aynı zamanda Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerini de sattıklarını gösteren örnekler de mevcuttur.²⁵⁴ Bütün bunlar göz önüne alındığında ikramiye isabet eden numaraların Yunan gazeteleri aracılığıyla dağıtılmış olması yukarıda da bahsedildiği gibi kuvvetle muhtemeldir. Bütün bunların yanında ayrıca Osmanlı Devleti tarafından 1887 yılında Promes ve yabancı piyango biletlerinin yasaklanması için yayımlanan kararnamenin gerekçesinde Yunan Milli Donanma Piyangosu gibi yabancı piyango biletlerinin gazeteler aracılığıyla ilan edildiği yazmaktadır.²⁵⁵

İkramiye isabet eden numaraların duyurulması kadar önemli bir diğer mesele de piyango isabet eden biletlerin ödemelerinin nasıl yapıldığıdır. 1904 nizamnamesine göre kazanılan miktar Yunanistan Milli Bankası tarafından ödenmekteydi. Bu da Maliye Bakanı tarafından bilet sahibi adına Yunanistan Milli Bankası'na verilen ödeme emriyle gerçekleşmekteydi. Piyango isabet eden bilet çekiliş tarihinden itibaren bir sene içerisinde tahsil edilmez ise piyango isabet eden miktar Yunanistan Milli Bankası tarafından Yunan Milli Donanma Sandığı'na teslim edilmekteydi. 1904 yılındaki nizamname ile düzenlenen bu durum iki organizasyon birleştirildikten sonra da değişmemiştir ve aynı uygulama devam etmiştir.²⁵⁶ Çekilişlerle alakalı bir diğer

²⁵³ BOA, TFR.I.AS, nr. 39/ 3862, s. 01-02, 02-01.

²⁵⁴ BOA, DH.KMS, nr. 12/9, s. 01-01.

²⁵⁵ BOA, Y.A.RES, nr. 37/40, s. 03-01; Öztop, **a.g.e.**, s. 61.

²⁵⁶ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/ 130; BOA, TFR.I.AS, nr. 39/3862, s. 01-02.

detay ise 1905 ve 1907 yılı için satın alınan bir biletin sene içerisindeki dört çekiliş için de geçerli olmasıdır. Piyango isabet eden bilet ise aynı sene içerisindeki diğer çekilişlerde geçerli değildi.²⁵⁷ Ancak 1906 yılında biletlerin dört çekiliş için geçerli olması durumu bir seneliğine değişmiştir ya da bu tarihte piyasaya yalnızca bir çekiliş için geçerli olan biletler de sürülmüş olabilir. 1906 yılına ait bir bilette 1905 ve 1907 yılındaki biletlerin üstünde yazan ilgili yıldaki dört çekiliş için geçerlidir ibaresinden farklı olarak sadece Eylül ayındaki çekiliş için geçerli olduğu ibaresi yazmaktadır.²⁵⁸

Biletlerin Yunanistan'da satışı ise mal müdürleri, vergi (rüşumat) ve konsolos memurları, Yunan ordusuna ait daireler ile üniversite veznedarları ve okul müdürleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bilet satanlar çekilişten üç gün önce satılmamış biletleri bildirmekte zorunlu tutulmuşlardır. Aksi halde bildirmediikleri satılmayan biletler üzerlerine kalmaktaydı. Yüklüce bilet satanlara ise yüzde üç komisyon verilmekteydi. Ayrıca tek seferde en az yirmi adet bilet satın alanlara ise yüzde 5 iskonto uygulanmaktaydı. Bunun yanı sıra bilet satışını üstüne alan bankalara yüzde on gelir (temettü) verilmiştir.²⁵⁹ Hatta biletler çıkar çıkmaz verilen bu yüzde on temettü için Yunanistan'da birçok kurumun talip olduğu “*Kredi Finans*” adlı bir bankanın da yüz bin bilet için Maliye Bakanlığı ile bir mukavele yaptığı bilinmektedir.²⁶⁰

Piyango çekilişini ise “*Piyango Kontrol Komisyonu*” denetlemekteydi. Her çekilişten sonra masraflar ve kazanan miktarlar çıkıldıktan sonra artan miktar Yunanistan Milli Bankası aracılığıyla Yunan Milli Donanma Sandığı'na aktarılıyordu. Hariciye Nezareti'ne Atina Sefareti'nden gönderilen 19 Ağustos 1904 tarihli belgede masraflar çıkarıldıktan sonra sandığın piyango organizasyonundan elde edeceği gelirin 2.000.000 drahmiyi geçeceği bildirilmiştir.²⁶¹ Bunun yanında Yunan Hükümeti tarafından Yunan Milli Donanma Sandığı'na verilen avanslar ise piyangoğun ilk çekilişinden gelen gelirden ödenmekteydi.²⁶²

²⁵⁷ Stefani, **a.g.m.**, s. 28; BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

²⁵⁸ BOA, TFR.IAS, nr. 39/3862, s. 01-01; BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 01-01; Stefani, **a.g.m.**, s. 28.

²⁵⁹ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

²⁶⁰ BOA, Y.A.HUS, nr. 480/121, s. 01-01, 02-01, 03-01.

²⁶¹ BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01.

²⁶² BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130.

Yunan Milli Donanma Piyango Nizamnamesinde biletlerin satılması ve dağıtılması ile ilgili yazılanlar Yunanistan ve biletlerin satışının serbest olduğu yerlerde geçerliydi. Osmanlı Devleti'nde bu biletlerin satışı, dağıtımı ve hatta bulundurulması bile yasak olduğundan biletler belgelerin diliyle “*hafiyyen*” yani gizli olarak kişi ve kurumlara dağıtılıp buralar aracılığıyla satılmaktaydı.²⁶³ Peki biletler Osmanlı Devleti topraklarına nasıl sokuluyordu, dağıtılması, satışı, ikramiye isabet eden rakamların duyurulması ve kazanılan ikramiyelerin tahsil edilmesi nasıl oluyordu ve en önemlisi de bu süreçte görev alanlar kim veya hangi kurumlardı?

Sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için biletlerin Osmanlı topraklarına nasıl ve hangi yollarla sokulduklarının anlatılmasından başlanmalıdır. Biletlerin Osmanlı Devleti'ne sokulmasındaki yollardan ilki postadır. Kapalı zarflar içine konulan biletler posta yoluyla dağıtılmak ve satılmak için gönderilmekteydi.²⁶⁴ Belgelerden anlaşıldığı üzere biletlerin gönderildiği kişiler arasında Yunan tebaasından kişiler olduğu gibi Osmanlı vatandaşı olan Rumlar da bulunmaktaydı.²⁶⁵ Hatta 1904 yılında postalanan bazı biletlerin direkt olarak Osmanlı'da yaşayan Rumlar adına gönderildikleri de bilinmektedir.²⁶⁶ İzmir'de 1905 yılında üzerinde on iki adet biletle yakalanan şahıs posta yoluyla biletlerin Osmanlı Devleti topraklarına sokulmasına örnek olarak gösterilebilir. Şahıs sorgusunda biletleri Atina'dan posta yoluyla temin ettiğini itiraf etmiştir.²⁶⁷

Biletlerin Osmanlı Devleti topraklarına sokulması ve dağıtılmasındaki ikinci yol ise Osmanlı Devleti'ne gelen kişilerin biletleri yanlarında getirmesidir. Bu duruma misal vermek gerekirse, 1904 yılında Midilli Adası'na gelen Yunan tebaasından iki kişi yanlarında getirdikleri biletleri buradaki Rumlara dağıtmıştır.²⁶⁸ Tanin gazetesinde 1914 tarihinde çıkan bir habere göre, aradan geçen 10 yıla ve alınan tedbirlere rağmen aynı yolla bilet sokulmaya çalışıldığı görülmektedir.²⁶⁹

²⁶³ BOA, BEO, nr. 2455/184067, s. 01-01; BOA, DH.MKT., nr. 888/42, s. 57-01.

²⁶⁴ BOA, DH.MKT, nr. 2606/130, s. 01-01.

²⁶⁵ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 03-01, 04-01.

²⁶⁶ BOA, DH.MKT, nr. 2606/130, s. 01-01.

²⁶⁷ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 18-01.

²⁶⁸ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 16-01.

²⁶⁹ 13 Mart Perşembe günü Avusturya vapuruyla İstanbul'a gelen yolculardan birinin kayıt memurluğuna müracaatı sonrasında gelişen olaylar ise şöyledir: Kavala'da başlayan yolculuğu

Yunan tebaasından olan kişilerin yurda soktukları biletlerin miktarları ise hiç de az değildir. 1905 yılında İzmir Yunan Konsolosu tarafından 5 bin adet bilet getirildiği bilgisinden Osmanlı Devleti topraklarına yüklü miktarda bilet girişinin yapıldığı tahmin edilebilmektedir.²⁷⁰ Hatta aynı yıl bir şahıs tarafından Osmanlı Devleti topraklarına 50.000 adet bilet getirildiği de iddia edilmiştir.²⁷¹ Ancak yapılan tahkikat neticesinde olayın doğruluğu ile ilgili kesin bir neticeye ulaşılamamıştır.²⁷²

Biletlerin Osmanlı topraklarına sokulmasında üçüncü yol deniz yoludur. Gerçi bu yol hakkında birtakım soru işaretleri vardır. Yunan Milli Donanma Piyango biletlerinin ihracının bu yolla yapıldığına dair bir vakaya denk gelinmemiştir. Hatta gemilerle gelen evrakın posta yoluyla kapalı zarflar içinde gönderilen biletlere nazaran yakalanma ihtimali daha yüksektir. Çünkü kapalı zarflar içinde postanelere gönderilen evraklar açılıp kontrol edilemezken gemilerle gelen biletler gümrükte kontrol esnasında fark edilebilirdi. Ancak diğer yabancı piyango biletlerinin Osmanlı

İstanbul'da sonlanan Hralmayo, kayıt memurlarına müracaatı esnasında Sinoplu olduğunu beyan ederek üstündeki Yunanistan pasaportunu çıkartmıştır. Kayıt memurları Cemal ve Mahmut Efendiler ise Hralmayo'nun tavrından şüphelenmiş ve şahsın üzerini aramışlardır. Yapılan aramada Hralmayo'nun üzerinden Osmanlı pasaportu çıkmıştır. Hralmayo'nun kendi adına düzenlenmiş bu ikinci pasaportun yanı sıra üzerinden; Osmanlı Devleti'ne sokulması yasak olan ve Selanik'te yaygın olduğu belirtilen Foş ve Makedonya gazetelerinden altı nüsha, Yunan Kralının tasviri bulunan Rumca bir risale, miktarı bilinmeyen ancak haberde bir hayli olarak belirtilen Yunan kartpostalları ile birer franklık on beş adet ve dörder franklık da üç adet olmak üzere toplamda 18 adet Yunan Donanması Piyango bileti ve cinsi ve miktarı belirtilmeyen evrak çıkmıştır. Hralmayo sorgusunda, bir hayli zamandan beri Rusya'da ikamet ettiği ve orada ticaretle iştigal ederken Osmanlı Devleti'nden izin almadan Yunan tâbiyetine geçtiğini belirttikten sonra Rusya'dan İstanbul'a geçerken üzerinde bulunan eski Osmanlı pasaportu sayesinde Batum Şehbenderliği'nden yeni bir Osmanlı pasaportu aldığını, İstanbul'a geldikten sonra da iş arama bahanesiyle Selanik'e geçtiğini itiraf etmiştir. Şahıs sorgusunun devamında üzerindeki biletleri Selanik ve Kavala'da iken verdiği yardımlar karşılığında aldığını belirtmiştir. Haberdan anlaşıldığı kadarıyla üzerinden çıkan evraklar ve çift pasaport Hralmayo'nun piyango biletlerini Osmanlı Devleti'ndeki Yunan gençlerine (*Yunan Palikaryalarına*) dağıtıp karşılığında Yunan Donanması'na yardım toplayacağı kanaatini oluşturduğundan ele geçirilen evraklarla birlikte polise teslim edilmiştir: "Yunan Gayretkeşliği", **Tanin**, 2 Cemaziyelevvel 1332-16 Mart 1330, s. 4; Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 158.

²⁷⁰ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 18-01.

²⁷¹ BOA, BEO, nr. 2461/184534, s. 01-01, 02-01, 03-01.

²⁷² BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 18-01. Piyango Organizasyonu konusunda konsolosluklara gönderilen yazılarda Rumlar arasında söz ve itibar sahibi kişilerin bu organizasyona katılması ve destek olmaları istenmekteydi. Olaya karışan şahsın da Rum ahali üzerinde nüfuzu olduğu belgelere yansımıştır. Durum bu açıdan değerlendirildiğinde şahsın suça karışmış olma ihtimali olduğu söylenebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi şahsa isnat edilen suç hakkında kesin bir delil bulunamamıştır. Bundan dolayı durum iddia olarak değerlendirilmiştir: BOA, BEO, nr. 2461/184534, s. 01-01, 02-01, 03-01.

topraklarına sokulmasında bu yolun denenmiş olması Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinde de bu yola başvurulmuş olabileceğini düşündürmektedir.²⁷³

Biletlerin hem ihracı hem de dağıtımı ve satışı konusunda ise konsolosluklar, metropolitlikler ve çeşitli meslek gruplarından Rum tüccarlar gibi Rumlar arasından gönüllü kişiler de rol almıştır. 1904 yılında Yunanistan'da piyango organizasyonu kurulduktan sonra Yunan Konsoloslarına gönderilen yazılarda, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gelirlerini artırmak amacıyla kurulan bu piyango organizasyonu için Osmanlı topraklarındaki bütün Rumlar, Yunan tebaası, konsolosluklar ve Rumlar arasında sözü geçen itibarlı kimseler çalışmaya davet edilmiştir.²⁷⁴ Bu maksatla Yunanistan'dan gelen emirle konsolosluklar ve Rumların ileri gelenleri arasındaki kişiler tarafından biletlerin dağıtımı, satışı ve gelirlerinin toplanıp Yunan Milli Bankası'na gönderilmesi için komisyonlar kurulmuştur.²⁷⁵ Diplomatik dokunulmazlığı olan konsolosluklar bu komisyonla birlikte dağıtım ve gelirlerin toplanmasında merkez rolü üstlenmişti. Konsolosluklar ayrıca bilet dağıtımı konusunda özverili bir şekilde çalışmaktaydı. Misal vermek gerekirse yukarıda da bahsi geçen Midilli'ye gelen iki Yunan tebaası şahıs ellerindeki biletleri dağıttıktan sonra kalan biletler dağıtılmak üzere Midilli Yunan Konsolosu tarafından teslim alınmıştır.²⁷⁶

Konsoloslukların dağıtım ve satış konusunda gönüllü kişilerle birlikte hareket ettikleri bilinmektedir. Misal olarak 1904 yılında İstanbul'da Galata'da Fermeneciler Sokakta müskirat²⁷⁷ fabrikacısı olan Yunan tebaasından bir kişinin Yunan Konsolosluk memurlarıyla beraber gizlice bilet dağıttığı tespit edilmiştir.²⁷⁸ Konsolos memurlarının yanı sıra bizzat konsolosların da bu süreçte rol aldığı anlaşılmaktadır. 1905 yılında İzmir'e beş bin adet bilet getiren İzmir Konsolosu bu biletleri Rum ve Yunan tebaasından zengin ve itibarlı kişilere, konsolos memurlarına ve mensuplarına bizzat kendisi kapalı zarflar içinde göndermiştir.²⁷⁹ Konsolosların yanı sıra Yunan

²⁷³ Öztop, a.g.e., s. 67.

²⁷⁴ BOA, YA.HUS, nr. 477/140, s. 02-01.

²⁷⁵ BOA, YA.HUS, nr. 477/140, s. 03-01.

²⁷⁶ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 16-01.

²⁷⁷ Alkollü içkiler.

²⁷⁸ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 08-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 33-1.

²⁷⁹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 18-01.

Sefirleri'nin de bizzat bu organizasyonda rol aldığı bilinmektedir.²⁸⁰ Konsolosluklar ayrıca biletlerin dağıtımını konusunda da bir düzen içinde çalışmaktadırlar. Nerede ne kadar Yunan tebaası olduğu biletlerden ne kadar sarf olunacağı bilgisi ile bilet dağıtım işlemlerini gerçekleştirmişlerdir.²⁸¹

Yukarıda belirtildiği gibi konsoloslukların yanında şahsi olarak gönüllü olan kişiler de bu organizasyonda rol almaktaydı. 1905 yılında Edirne'de kitapçılık yapan Kostanti bu kişilerden birisidir. İş yerinde Yunan Milli Donanma Piyango biletleri sattığı ihbar edilen Kostanti'nin dükkanında konsolos tercümanı huzurunda yapılan aramada bilet bulunamamış olsa da Kostanti ifadesinde kendisine üç ay önce Avusturya postasıyla²⁸² Yunanistan'dan 45 adet bilet gönderildiğini ve bu biletleri isimleri bilinen kişilere dağıttığını itiraf etmiştir.²⁸³ Kostanti olayı, Rumların arasında organizasyonda gönüllü olarak bulunan kişilerin olduğunu ve posta yoluyla ithal edildiği bilinen biletlerin sadece Yunanistan merkezli değil çeşitli ülkelere ait postalarla Osmanlı topraklarına sokulduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Yine 1906 yılında Edirne'de, üstünde Yunan Milli Donanma Piyangosu bileti ile yakalanan bir kişi bileti damadından aldığını itiraf etmiştir.²⁸⁴ Bu vakalardan başka ayrıca 1914 yılında İstanbul'da Yunan gazetelerini satan üç Rum tarafından Yunan Milli Donanma Piyango biletleri satıldığı da tespit edilmiştir.²⁸⁵

Biletlerin dağıtılmasında ve satışında görev alan diğer kurumlar; kilise ve metropolitliklerdir. 1906 yılında İstanbul Beyoğlu'nda bulunan Aya Triada Kilisesi başpapazı Dorateos'un Yunan Milli Donanma Piyango bileti dağıtım teşebbüsünde bulunduğu bilinmektedir.²⁸⁶ Yine bu çerçevede 1907 yılında Midilli Adası'nda bir nahiye olan Polihnit'te Osmanlı tebaasından bir Rum'un üstünden Yunan Milli

²⁸⁰ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 21-01.

²⁸¹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 12-01.

²⁸² Osmanlı Devleti'ndeki en yaygın yabancı postane örgütü: Tanju Demir, "Salih Zeki ve Ecnebi Postahaneleri'nin Kaldırılması Konusundaki Görüşleri", **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, S. VII/1, 2005, s. 173.

²⁸³ BOA, BEO, nr. 2541/190553, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 28-02.

²⁸⁴ BOA, ZB, nr. 422/32, s. 01-01.

²⁸⁵ BOA, DH.KMS, nr. 12/ 9, s. 01-01; BOA, DH.KMS, nr. 12/ 9, s. 02-01.

²⁸⁶ BOA, ZB, nr. 309/ 35, s. 01-01.

Donanma Piyango bileti çıkması üzerine yapılan tahkikat neticesinde biletin mahalli metropolit vekili tarafından satıldığı anlaşılmıştır.²⁸⁷

Biletlerin sadece gönüllü olarak değil ticari amaçla da satıldığı görülmektedir. Nitekim 1908 yılında Drama Mutasarrıflığı'ndan Rumeli Vilayeti Müfettişliği'ne gönderilen bir yazıda olay şöyle anlatılmaktadır; Nevrekop Kazası Rum ahalisinden olup ve beş seneden beri Kavala'daki Rum Hastanesi'nde hizmetli olan bir şahıs şüphe üzerine yakalanıp arandığında üstünden çeşitli piyango biletleri çıkmıştır. Biletler araştırıldığında bunların 24 adetinin Yunan Milli Piyango bileti, 49 adetinin Rumca piyango bileti olduğu ve geri kalanının ise Macaristan piyango biletleri olduğu anlaşılmıştır. Yine yapılan tahkikat neticesinde şahsın eskiden beri bu tarz piyango biletlerini satışını yaptığı da saptanmıştır.²⁸⁸ Buna göre; şahsın üstünden sadece Yunan Milli Donanma Sandığı Piyango biletleri çıksa, biletlerin satışını gönüllü olarak gerçekleştirdiği yorumu yapılabilir. Ancak şahsın üzerinden Macar Piyango biletleri gibi başka biletlerin çıkması ve yine aynı belgede şahıs hakkında öteden beri bu gibi piyango biletlerinin satışını yapıyor denilmesi bu işin ticaretini yaptığı düşüncesini pekiştirmektedir.

Piyangoda kazanılan ikramiyeler, nizamnamede de belirtildiği gibi Yunanistan Milli Bankası'ndan tahsil ediliyordu. Yunanistan'a gidip gelebilen kişiler için bu durum bir problem teşkil etmemekteydi. Ancak paranın Osmanlı sınırları içerisinde nasıl tahsil edildiği hususunda belirsizlik vardır. Arşiv belgeleri kapsamında bir Rum'a ikramiye çıkması ile ilgili bulunabilen tek belgede 19 Temmuz 1906 tarihli çekilişin 30 bin drahmilik ödülünün bir tüccara çıktığı, şahsın da ödülü Yunan Hükümeti'ne bağışladığı geçmektedir.²⁸⁹

Yunan Milli Donanma Piyangosu, piyasaya sürüldüğü ilk günden tedavülden kaldırıldığı tarih olan 1962 yılına kadar olan süreçte sandığın en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur. Yunan Milli Donanma Piyangosuna duyulan ilgi ve piyangonun sandığın gelirlerini artırmadaki potansiyeli daha 1904 yılında Osmanlı

²⁸⁷ BOA, DH.MKT, nr. 12021/46, s. 01-01.

²⁸⁸ BOA, TFR.I.SL, nr. 170/16937, s. 01-01.

²⁸⁹ BOA, TFR.I.SL, nr. 118/11740, s. 01-01.

idarecilerinin dikkatini çekmiştir. Hatta bu idareciler arasında devrin sadrazamı Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa da bulunmaktadır.²⁹⁰ Yunan Milli Donanma Piyangosu'na duyulan ilgi ve sandığın gelirleri üzerindeki etkisi belgelere de yansımıştır. Buna göre; her taraftan yüklü miktarda piyango bileti talep edildiği ve piyangonun sandığın gelirini artıracacağı yazmaktadır.²⁹¹ Ayrıca Yunan Konsoloslarının yardım için tertip edilen piyango biletleri karşılığında halihazırda zaten Yunanlılardan yüklü miktarda yardım toplamayı başardığı belirtilmiştir.²⁹²

Yunan Milli Donanma Piyangosu aracılığıyla sadece Osmanlı topraklarından değil yurt dışından da yüklüce yardım toplanmaktaydı. Romanya'nın İbrail şehri piyango biletleri aracılığıyla Yunanistan ve Osmanlı Devleti toprakları haricinde yardım toplanan yerlere örnek olarak gösterilebilir.²⁹³ George N. Tzogopoulos'a göre de bahsi geçen bu piyango organizasyonu kurulduğu yıllardan itibaren sadece gelirleri artırmakla kalmamış ilerleyen yıllarda da Yunan Donanması'nın başlıca gelir kaynaklarından birini oluşturmuştur.²⁹⁴

Yunan Milli Donanma Piyangosu aynı zamanda şans oyunlarının kamu yararına kullanılması konusunda Osmanlı Devleti tarafından örnek alınan bir organizasyondur. Osmanlı Devleti'nde Teçhizat-ı Askeriye Sandığı²⁹⁵ için de aynı Yunan Milli Donanma Piyangosu gibi bir organizasyon tesis edilmesi düşünülmüştür.²⁹⁶ Teçhizat-ı Askeriye Piyangosu adı altında düzenlenmesi planlanan piyango sadece bir girişim olarak kalmış, uygulamaya geçememiştir.²⁹⁷ Ancak

²⁹⁰ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/140, s. 01-01.

²⁹¹ BOA, HR.SYS, nr. 1756/24, s. 01-01.

²⁹² BOA, BEO, nr. 2406/187188, s. 01-01.

²⁹³ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 20-01.

²⁹⁴ Tzogopoulos, **a.g.m.**, s. 5. 2009 yılında Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Müdürü Christos Lygouris son zamanlarda sandığın yaşadığı maddi zorluklardan bahsederken "*Milli Donanma Sandığı'na Donanma Piyangosu'ndan gelir gelmediğini hatırlamalıyız*" diyerek piyango organizasyonunun Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gelir kaynakları arasındaki önemine yıllar sonrasında atıf yapmıştır: Tzogopoulos, **a.g.m.**, s. 17.

²⁹⁵ Osmanlı ordusunun teçhiz ve modernleştirilmesi amacıyla 1894-1908 yılları arasında Teçhizat-ı Askeriye Nezareti'ne bağlı olarak faaliyet gösteren yardım sandığı. Teçhizat-ı Askeriye Sandığı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Zekeriya Türkmen, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu'nun Modernizasyonu için Kurulan Teçhizat-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri", **Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1995, s. 479-493.

²⁹⁶ BOA, BEO, nr. 2373/177924, s. 01-01.

²⁹⁷ İlk defa 21 Aralık 1904 tarihinde organize edilmesi planlanan Teçhizat-ı Askeriye Piyangosu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Öztöp, **a.g.e.**, s. 148-152.

mücadele içinde olunan devlete karşı orduyu ve donanmayı teçhiz etme konusunda Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gelir kalemlerinden birinin örnek alınması açısından önemlidir.²⁹⁸

Piyango biletlerinin sandığa gelir getirme dışında bir işlevi daha vardı. Biletler, üzerinde taşıdıkları görseller sayesinde aynı zamanda bir propaganda malzemesiydi. En nihayetinde biletler Rumların yaşadıkları bütün coğrafyaya dağıtılmaktaydı. Sandığa yardım etme meselesi bir pratik olarak başlı başına bir propaganda süreci iken bu sürecin bir parçası olan biletler bundan bağımsız olarak düşünülemez. Bu çerçevede biletlerin üstüne konulan figür ve desenler özenle ve bilerek seçilmiştir. 1905 yılı için piyasaya sürülen ilk biletler bu sürecin en iyi örneklerinden birini teşkil etmektedir.²⁹⁹ Biletin üstünde donanmanın propagandasını yapmak için zırhlıların resminin olması doğaldır ancak ilk biletlere konulması için seçilen Themistokles figürü dönemin Yunan Milliyetçiliği'nin karakterini ve hedeflerini yansıtmaktadır.³⁰⁰

Themistokles, Salamis Savaşı öncesinde ve sırasında yaptıklarıyla Yunan tarihi için hem denizcilik politikası hem de Yunanlıları bir araya getirip bağımsızlık mücadelesi verme konusunda önemli bir figür olarak kabul edilmektedir. Yunan Milli Donanma Sandığı için Themistokles'i önemli figür haline getiren konu ise Themistokles'in büyük bir donanma kurup komutanlığını yaptığı bu donanma ile “barbar doğu” karşısında Yunanlıların hem birlik olmaları hem de bağımsızlıklarını korumalarıdır.³⁰¹ Yunan milliyetçi düşüncesinin Yunan ulusunun kökenlerini Antik

²⁹⁸ BOA, İ.HUS, nr.124/110, s. 08-01; Öztöp, **a.g.e.**, s. 149; BOA, İ.HUS, nr. 124/110, s. 02-01.

²⁹⁹ BOA, İ.HUS, nr. 123/44, s. 01-01.

³⁰⁰ MÖ 514-449 yılları arasında yaşamış olan Atinalı komutan ve devlet adamı: Thukydides, **Peloponnesos Savaşları**, çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları, 4. Baskı, 2020, s. 38.

³⁰¹ Antik Yunan kaynakları Themistokles'in Atinalıları denizcileştirdiği ve kurduğu donanmayla sadece Salamis Deniz Savaşı'nda Persleri yenip Yunanistan'ı işgalden kurtarmakla kalmayıp Atina'yı Yunan devletleri içerisinde en güçlü donanmaya sahip devlet haline getirdiği konusunda hem fikirdir. Ege ve Yunan tarihini incelediği eserinde Arif Müfid Mansel de Themistokles'in Atina'yı denizcileştirdiği fikrindedir. Mansel, inşa edilen bu donanmanın Atina'yı Yunanistan'ın en güçlü deniz devleti haline getirdiği ve Yunanistan'ı ikinci büyük istila tehlikesinden kurtardığını yazmaktadır. Hatta Mansel'e göre Themistokles'in asıl büyüklüğü yaklaşan Pers tehlikesi karşısında donanma inşa etme düşüncesinde sabit kalmasında ve halkı “*her şeyin yeniden kazanılması için ilk önce her şeyi feda etmek*” gerektiğine ikna etmesinden kaynaklanmaktadır: Herodot, **Tarih**, çev. Muntekim Ökmen, İş Bankası Kültür Yayınları, 17. Baskı, İstanbul, 2020, s. 571; Aristoteles, **Atinalıların Devleti**, çev. Ari Çokona, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 26; Plutark, **a.g.e.**, s. 13-14; Thukydides, **a.g.e.**, s. 22; Mansel, **a.g.e.**, s. 277-278. Themistokles tarafından kurulan ve yönetilen donanmanın Pers güçlerini nasıl yendiği tragedyalara bile konu olmuştur. Maraton ve Salamis Savaşlarına bizzat katılmış olan

Yunan'a dayandırdığı ve Osmanlı Devleti ile Ege Denizi'nde "kurtarılmamış Rumlar" için giriştiği donanma yarışı düşünüldüğünde Themistokles propaganda amacı da taşıyan biletler için bulunmaz derecede iyi bir figür olmuştur. Yunan milliyetçi düşüncesine göre, geçmişte Yunanlıları bir araya getirip Yunanistan'ı işgalden kurtaran gemiler 20. yüzyıl başında yine bütün adalı ve Anadolu Rumları kurtarıp yine Yunanlıları yeniden bir araya getirecekti.³⁰² Ayrıca Themistokles bu tezin yazıldığı 21. yüzyılda halen daha Yunanistan ve Yunan donanması için önemli bir figür olarak görülmekte ve bu çerçevede adı sembolik olarak donanmada yaşatılmaya devam etmektedir.³⁰³

2.4. Kurumlar ve Cemiyetler Aracılığıyla Toplanan Yardımlar

Atina Sefareti tarafından 1904 yılında Hariciye Nezareti'ne gönderilen yazıda ve yine aynı yıl Hariciye Nezareti tarafından Sadaret'e iletilen bilgede Yunanistan tarafından bütün Yunan vatandaşlarının bulundukları bölgelerde donanma adına çalışmak vazifesiyle görevlendirmeye karar verildiği yazmaktaydı. Yine aynı yazılarda konsolos ve şehrin önde gelen itibarlı kimseleri olan Yunanlılarla birlikte Yunan Donanması'na yardım toplamak için komisyonlar teşkil edilmesinin de istendiği rapor edilmekteydi.³⁰⁴ Bu kararlar sadece istek olarak kalmamıştır. Yunanistan tarafından Osmanlı Rum ahalisinden yardım toplayabilmek adına Osmanlı

Aiskhülos tarafından kaleme alınan "Persler" tragedyası Salamis Deniz Savaşı'nı ve sonrasında yaşananları ayrıntılı bir biçimde anlatması açısından önem taşımaktadır: Aiskhülos, **Persler**, Pinhan Yayıncılık, çev. Y. Gurur Sev, İstanbul, 2015.

³⁰² Plutark'a göre; Yunanistan'ın kurtuluşunun denize ve Themistokles tarafından yaptırılan bu gemilere bağlı olduğu Salamis Deniz Savaşı'nda Xerxes tarafından doğrulanmıştır. Pers kralı bu savaştan sonra kara gücünü de geri çekmiş ve Yunanistan kurtulmuştur: Plutark, **a.g.e.**, s. 14.

³⁰³ Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis'in 16 Haziran 2020 tarihinde İsrail'e yaptığı ziyaretin ardından iki devlet arasında Şubat 2020 tarihinde yapılan iş birliği anlaşması ile "Themistokles" sınıfı korvet yapımının kararlaştırıldığını duyurmuştur. Konuyla ilgili haberlerde de Themistokles isminin bilinçli bir şekilde seçildiği vurgulanmıştır: https://www.pentapostagma.gr/ethnika-themata/polemiko-naytiko/6948306_o-themistoklis-tromaxe-toys-toyrkoys-salos-sta-toyrkika, (Çevrimiçi), 30.05.2021; <https://navalpost.com/greek-and-israeli-shipyards-signed-a-cooperation-agreement-for-the-themistocles-class-corvette/>, (Çevrimiçi), 30.05.2021; https://www.defenseworld.net/news/27266/Greek_Israeli_Shipyards_to_build_Themistocles_Corvettes#.YO17xOgzaUI, (Çevrimiçi), 30.05.2021, <https://greekreporter.com/2020/06/23/greece-israel-to-co-produce-next-generation-navy-corvette/>, (Çevrimiçi), 30.05.2021.

³⁰⁴ BOA, Y.HUS, nr. 477/140, s. 02-01, 03-01.

sınırları içerisinde komisyonlar teşkil edilmiştir.³⁰⁵ Komisyonların yanı sıra Yunan ordusuyla donanmasının düzenlenmesi ve teçhiz edilmesi amacına yönelik Osmanlı'da yaşayan Yunan vatandaşlarına gizlice yardım toplamaları talimatı verildiği bilinmektedir.³⁰⁶

Yunanistan tarafından gönderilen bu talimatlar ve milli emeller çerçevesinde Rumlar ve Osmanlı topraklarında yaşayan Yunan vatandaşları arasındaki kişiler tarafından Osmanlı topraklarında gerek cemiyetler ve kurumlar aracılığıyla ve gerekse de bireysel olarak Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanmıştır. Bireysel olarak toplanan yardımlara misal vermek gerekirse; 1905 yılında Malkara kazasında bir grup Rum vatandaşı, Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplarken yakalanmıştı.³⁰⁷ Tanin gazetesinde 1914 yılında çıkan bir haberde, Ticaret ve Sanayi Odası hademelerinden Mihail, Büyükkada'da oturan Ticaret Odası kâtiplerinden Koçu ve tahkik memuru Penayot adlı üç kişinin, İstanbul Galata'da Mehmet Ali Paşa Hanı'ndaki odada kimlikleri bilinmeyen şahıslarla gizlice görüşüp Osmanlı aleyhinde konuştukları ve Yunan Donanması'na para göndermekte oldukları gerekçesiyle tutuklandıkları ve haklarında tahkikat başlatıldığı yazmaktadır.³⁰⁸ Yine 1914 yılında Tanin gazetesinde çıkan bir habere göre, Gemlik'te 50 kadar Rum ve bir Müslüman'dan oluşan komite tarafından Yunan Donanması'na yardım toplandığı aktarılmaktadır.³⁰⁹ Hatta 1905 yılında Midilli Belediye Başkanı'nın dahi Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplayabilmek amacıyla çalıştığı bilinmektedir.³¹⁰

Osmanlı topraklarında Rum ve Yunanlılara ait kurumlar ve cemiyetler tarafından Yunan Milli Donanma Sandığı için yardım seferberliği başlatılmıştı. Bu çerçevede Rum cemaatine ait okullarda Yunan Milli Donanma Sandığı için çalışan ve yardım toplanan yerler arasındaydı. Osmanlı makamları tarafından elde edilen istihbarata göre, Yunanistan Hükümeti tarafından konsoloslara Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması konusunda gönderilen yazılarda, okullarda bir yardım

³⁰⁵ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 18-01.

³⁰⁶ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 21-01.

³⁰⁷ BOA, DH.MKT, nr. 948/04, s. 01-01.

³⁰⁸ "Yunan Donanması'na İâne", **Tanin**, 17 Recep 1332-11 Haziran 1914, No. 1964, s. 4; Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 158.

³⁰⁹ Kerimoğlu, **a.g.e.**, s. 149.

³¹⁰ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 16-01, 17-01.

kasası teşkil edilerek gizlice yardım toplanması istenmişti.³¹¹ Yunanistan'dan gelen bu emirle okullarda birer yardım kasası kurulmuş ve bağış toplanmaya başlanmıştır. Bu durum belgelere şöyle yansımıştır: *“Yunan Donanması'nın tezyidi maksadıyla bilcümle Yunan mekteplerine birer iâne kasası vaz olduğu gibi Vilayet-i Şâhâne ve mahall-i sâireden dahi iâne cem' için Yunan Konsolosları'ndan bir iâne kasası teşkili Hükümet-i Yunaniye'nin bilcümle konsolos ve memurlarına hafıyyen i'tâ edilmesi evâmir-i iktizâsından bulunduğu ve bu vesile ile cem' olunacak iâne-i nakdiyenin kısmı âzamının Yunanistan'da teşekkül etmiş olan fesat komitesine tahsis edildiği istihbar kılındığından...”*³¹² Ayrıca bu belgeden Osmanlı makamlarının yardım toplamada bütün gelişmelerden haberdar olduğu anlaşılmaktadır.

Balkan Savaşları ardından 1913 yılında İzmir Kuva-yı Mürettebesi Kumandanı tarafından Sadrazam Said Halim Paşa'ya gönderilen Aydın Vilayeti'ndeki Rumların faaliyetleri ile ilgili raporda İzmir yetimhanesi tarafından Yunanlılığa ve Yunan Milli Donanma Sandığı'na yapılan yardımlar anlatılmaktadır. Raporda ayrıca Aydın Vilayeti'nin sahil kasabalarındaki Rumlara ait kurumların faaliyetlerine bakılınca Osmanlılığa ait bir temayül görülmediği aksine Yunanlılığa meyledildiği ve bunun için çalışıldığı anlatılmaktadır. Bunların yanı sıra raporda Aydın Vilayeti'nin Ayvalık'tan itibaren Kos (İstanköy) Adası'na kadar olan sahilinde yaşayanlar hakkında; Osmanlılıktan oldukça uzak, çoğunluğu Yunanlılığa meyilli, zahiren Osmanlı vatandaşı ve hatta Yunanlı Rum denilmektedir.³¹³

Okulların yanı sıra yetimhanelerde Rum yetimleri için harcanması gereken paraların dahi Yunan Konsolosluğu marifetiyle Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderildiği anlaşılmaktadır. Hatta İzmir'de 1880'li yıllarda kurulan bir Rum yetimhanesinin gelirinin bir kısmını Yunan Konsolosluğu aracılığıyla uzun müddetten beri gönderildiği 1914 yılında Polis Müdüriyeti tarafından yapılan tahkikatta ortaya çıkarılmıştır.³¹⁴ Sandığın yanı sıra yetimhanelerin yine Yunan Konsolosu marifetiyle

³¹¹ BOA, DH.MKT, nr. 2446/24, s. 01-01.

³¹² BOA, DH.MKT, nr. 2444/5, s. 01-01.

³¹³ BOA, A.}DVN, nr. 803/96, s. 01-01. Osmanlı Rumları üzerine çalışmaları olan Ahmet Efilöğlü da Batı Anadolu'da yaşayan Rumların Yunanlılığa meyilli olduklarını anlatmaktadır. Efilöğlü'na göre Batı Anadolu Rumları Yunanistan ile birleşme hayalleri kurmaktaydı: Efilöğlü, **a.g.e.**, s.21.

³¹⁴ Polis tarafından yapılan tahkikatta yetimhanenin senelik gelirinden masraflar çıkarıldıktan sonra kalan üç bin beş yüz liranın Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderildiği tespit edilmiştir. Hatta yine

Yunan Hükümeti'ne para gönderdikleri de bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin Kavala Şehbenderliği'nden 1914 tarihinde bildirildiğine göre yine İzmir'de bir Rum yetimhanesine ait emlakın satılmasından elde edilen 200 bin liralık gelir Yunan Hükümeti'ne gönderilmiştir.³¹⁵ Aynı yetimhane hakkında Aydın Valisi tarafından yapılan araştırmada yetimhaneye ait tahvil ve paranın Midilli bankalarında tutulduğu da bildirilmiştir.³¹⁶

Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplamak için kurumların haricinde cemiyetler de faaliyet göstermekteydi. Misal vermek gerekirse, 1907 yılında Sisam Adası Beyliği'nden Babıali'ye gönderilen şifreli telgrafa göre, Sisam'da bir müddetten beri Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplamak için bir cemiyet kurulduğu yazmaktadır.³¹⁷ Yine Sisam'dan bu sefer Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli bir telgrafnameye göre kurulan bu cemiyet Yunan vatandaşlarının kontrolündeydi.³¹⁸ Ancak Sisam yardım cemiyetinin içinde yerel halktan kimselerin bulunduğu da bilinmektedir. 1907 tarihli bir belgede durum şöyle anlatılmaktadır: “*ekseri Yunan tebaasından ve birkaç adet umumdan ibaret olmak üzere*”.³¹⁹ Belgelere yansıdığı kadarıyla cemiyet Sisam'da 1200 kuruşluk bir yardım da toplamıştır.³²⁰ Cemiyet dağıttırılırken yardımlara ait makbuzlar imha edildiği ve cemiyetin gelir defteri bulunmadığı için Yunan Milli Donanma Sandığı'na tam olarak ne kadar yardım toplandığı ile alakalı merkeze bildirilen rakamdan fazlasını öğrenmek ne yazık ki mümkün değildir.³²¹

Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım maksadıyla kurulan bir başka cemiyet Ayvalık'ta faaliyete başlayan “*Taihomenidioma*” adlı cemiyettir. Kavala Şehbenderliği'nden 1914 yılında Hariciye Nezareti'ne bildirilen yazıya göre, cemiyet

aynı belgeye göre yetimhanenin daima yüz yetim bulundurması gerekirken masrafları kısmak için sayının 15-20 yetime düşürüldüğü de yazmaktadır: BOA, DH.EUM, nr. 01/49, s. 02-02.

³¹⁵ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 05-01, 06-01.

³¹⁶ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 02/19, s. 01-01, 02-01.

³¹⁷ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 70-01.

³¹⁸ BOA, DH.ŞFR, nr. 381/10, s. 01-01.

³¹⁹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 69-01.

³²⁰ BOA, A.}MTZ.SM, nr. 04/153, s. 02-01; BOA, Y.A.HUS, nr. 511/136, s. 01-01.

³²¹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 69-02.

bir sandık teşkil ederek yardım toplamıştır. Muhasebesi metropolitlik tarafından tutulan sandığın gelirleri de Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderilmiştir.³²²

Yunan Hükümeti'nin gizli yolla yardım toplanması talimatına uygun olarak yardım toplamak için yine Yunanlılar ve Rumlar tarafından çeşitli faaliyetler altında cemiyetler teşkil edilmiştir. Bu tarz cemiyetlere musiki cemiyeti adı altında kurulan cemiyetler örnek olarak gösterilebilir. Dahiliye Nezareti'nden Sadaret'e yazılan bilgi yazısında, Osmanlı Devleti'nin bazı yerlerinde cemiyetler kurularak yardım toplanması için Rumlara ve Yunanlılara telkinler verildiği aktarılmaktadır.³²³ Yunanistan tarafından verilen telkinler işe yarayacak ki 1904 yılı Aralık ayında Konya Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne bildirilen yazıya göre, Antalya'da Osmanlı vatandaşı 23 Rum ve bir Yunan vatandaşının dahil olduğu delikanlılardan oluşan bir cemiyetin kurulduğu, cemiyetin musiki eğitimi vermek için aylık 1000 Fransız lirası karşılığında Osmanlı vatandaşı Rum bir öğretmeni tuttuğu ve Rum Kilisesi civarındaki metruk bir hastaneye ait koğuşlarda eğitim verdikleri bildirilmekteydi. Bu cemiyetin daha önceden faaliyetlerine son verilmiş bir cemiyet olduğu ve ikinci kez kurulduğu da öğrenilmişti. Bunun yanı sıra aynı tarihlerde Alanya Polis Başkomiserliği'nden aktarıldığına göre, yine Antalya Rumları tarafından bu sefer Yunan okullarından mezun bir öğretmen getirtilerek bir musiki cemiyeti kurulduğu ve yakın bir vakitte de açılış töreninin yapılacağı bildirilmişti.³²⁴

Bu cemiyetlerin ortak özellikleri, musiki eğitiminden elde ettikleri gelirleri Yunan Milli Donanma Sandığı aracılığıyla Yunan Donanması'na bağışlamalarıdır. Polis jurnalleri, mahalli idare, vilayet ve Dahiliye Nezareti ile Sadaret arasındaki yazışmaların hepsinin ortak noktası musiki cemiyeti altında Osmanlı Devleti'nin çeşitli yerlerinde cemiyetler kurulduğu ve bu cemiyetler aracılığıyla Yunan Donanması'na yardım toplandığı kanaatinin oluşmuş olmasıdır.³²⁵ Hatta 1906 yılında Çanakkale'de (Kal'a-i Sultânîye) yaşayan Rum cemaatinin önde gelenleri tarafından kurulmaya çalışılan musiki cemiyetinin açılmasına da "*Bazı mahallerde musiki*

³²² BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 05-01, 06-01.

³²³ BOA, BEO, nr. 2496/187188, s. 02-01.

³²⁴ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 10-01.

³²⁵ BOA, DH.MKT, nr. 511/105, s. 01-01; BOA, BEO, nr. 2496/187188, s. 01-01, 02-01; BOA, DH.MKT, nr. 2607/112, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 10-01, 13-01, 17-01.

cemiyeti teşkiliyle musiki talimi etmeleri Yunan Milli Donanması'na iâne toplamak maksadına mebni olduğu elde edilen delailden anlaşıldığının” denilerek yukarıdaki yazışmalardaki aynı gerekçe ile izin verilmemiştir.³²⁶

Cemiyetlerin yanı sıra Rumlar tarafından kurulan ticari işletmeler aracılığıyla Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanmaktaydı. 1913 yılında İzmir'de Orman Sokak civarında bir Rum tarafından kurulan sinema bu tarz işletmelere örnek olarak gösterilebilir.³²⁷ İzmir'in yanı sıra Adana'da da bu maksatla Rum cemaati tarafından bir sinema kurulduğu istihbaratı alınmıştır.³²⁸ 1914 yılında gelen istihbarat üzerine hemen Adana Vilayeti ile iletişime geçilip durum tahkik ettirilmiştir.³²⁹ Araştırma neticesi ise kısa bir süre içerisinde Adana Valisi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Buna göre, uzun müddetten beri Adana'daki sinemanın gelirinin Yunan Donanması'na gönderildiğinin söylenilmesine rağmen bu yönde bir delil bulunamadığı, ayrıca tahkikata konu olan müessesenin iki aydır kapalı olduğu bildirilmiştir.³³⁰ Ancak durumun ilk olarak bir şebenderlikten³³¹ bildirilmiş olması ve daha önce de bu yolla yardım toplandığının bilinmesi sinemanın gelirlerinin Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderilmiş olması ihtimalini akla getirmektedir.³³²

³²⁶ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 46-02, 45-01.

³²⁷ BOA, A.}DVN, nr. 803/96, s. 01-01.

³²⁸ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 05-01, 06-01.

³²⁹ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 03-01.

³³⁰ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/24, s. 02-01.

³³¹ Konsolosluk, Ali İbrahim Savaş, “Konsolos”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, s. 178-180. Şebenderlikler ve yürüttükleri İstihbarat faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Müslimen Abacı, **II. Abdülhamit Döneminde Karadeniz Bölgesindeki Şebenderliklerin İstihbarat Faaliyetleri (1876-1909)**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

³³² Osmanlı Rumları üzerine çalışması olan Ahmet Efilöğlu, Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım yapmayı kendilerine görev edindiklerini söylediği Rumların Adana'da açtıkları sinemanın gelirlerini bu amaçla Yunanistan'a gönderdiklerini aktarmaktadır: Efilöğlu, **a.g.e.**, s. 36.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ’NİN YUNAN MİLLİ DONANMA SANDIĞI’NIN FAALİYETLERİNİ ÖNLEMEK İÇİN ALDIĞI TEDBİRLER VE VERİLEN CEZALAR

3.1. Osmanlı Devleti Bakış Açısından Yunan Milli Donanma Sandığı

Yunan Milli Donanma Sandığı Osmanlı Devleti’nde hem iç hem de dış güvenlik açısından sorun yaratan bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti için kendi topraklarında başka bir devletin donanması adına özellikle de bağımsızlık döneminden beri hem siyasi hem de coğrafi alanda çatışma halinde olduğu hatta Osmanlı toprakları üzerinde yayılmacı politikaları bulunan bir devletin donanması için faaliyet gösteren bir kurum, haliyle sorun olarak algılanmaktaydı.

Yunan Milli Donanma Sandığı’nın Osmanlı Devleti tarafından bir sorun olarak algılanması arşiv belgelerinden takip edilebilmektedir. Yunan Milli Donanma Sandığı ve sandığa yardım edenler için belgelere yansıyan kelimeler Osmanlı Devleti’nin durum karşısındaki tutumunun ve bakış açısının özeti niteliğindedir. Yunan Milli Donanma Sandığı Osmanlı için “*Yunanistan’da teşekkül etmiş bir fesat komitesi*” olarak, Yunan Milli Donanma Sandığı’na yardım toplanması da “*mefsedet-kârânelik*” olarak adlandırılmaktaydı.³³³

Yunan Milli Donanma Sandığı’nın Osmanlı makamları açısından fesat komitesi olarak adlandırılması aslında pek de şaşırtıcı değildir. Özellikle fesat kelimesinin kargaşa ve karışıklık gibi anlamları göz önüne alınırsa bu durum daha da anlaşılır olmaktadır. Aynı durum mefsedet-kârânelik kelimesi için de geçerlidir. Halihazırda yine fesat kökünden türeyen ve fitne, bozgunculuk gibi ahlâk dışı

³³³ BOA, DH.MKT, nr. 2444/5, s. 01-01.

davranışlar için kullanılan bu tabir Yunan bağımsızlığı sonrası kimlikleri siyasileşen Rumlar ile Osmanlı Devleti'nin Yunan Milli Donanma Sandığı üzerinden yaşadığı problemleri de gözler önüne sermektedir. Birbiriyle mücadele içinde olan iki devletten birinin tercih edilmesinin doğurduğu sosyal ve siyasi kargaşa Osmanlı Devleti'nde durumun mefsedet-kârânelik kelimesiyle ele alınmasını açıklamaktadır.

Osmanlı Devleti'nde durumun fitne ve fesatlık olarak algılanmasının temelde iki önemli sebebi vardır. Bu sebeplerden ilki sandığın Osmanlı Devleti'yle Ege Denizi'nde donanma yarışı içinde bulunan Yunan Donanması'nın teçhiz edilmesini kolaylaştırması ve bu yardımlarının çoğunun Osmanlı Devleti topraklarından gönderildiği hakkındaki istihbarattır.³³⁴ Her ne kadar toplanan yardımlarla henüz donanma için bir sipariş verilmediği söylenmiş olsa da Osmanlı idarecileri bu yardımların yol açabileceği sorunu önceden fark etmiştir. Nitekim 1909 yılında Averof Zırhlısı'nın satın alınmasında Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gelirlerinden faydalanılması Osmanlı açısından sorunun büyüklüğünü göstermektedir.

İkinci sebep ise Osmanlı Devleti'nin sandığın Yunanistan'ın ideolojik aygıtı olarak çalıştığının ya da daha açık bir ifadeyle sandığın Osmanlı tebaası olan Rumlar üzerindeki milliyetçi propagandasının farkında olmasıdır. Osmanlı Devleti Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Rumlar arasında faaliyet göstermesini “*hayat-ı milliyeyi tahrik etmiş nâ-münâsib*” olarak tanımlamaktaydı.³³⁵ Kısacası, Rumların Yunan Milli Donanma Sandığı üzerinden Yunan Milliyetçiliği'nin öznesi haline getirilmesi Osmanlı Devleti için sosyal düzeni bozan bir fitneydi ve bununla ilintili olarak da kabul edilemez ve acilen önlenmesi gereken bir durumdu.

Bütün bunların üstüne yardım edilen devletin hem denizde hem de karada Osmanlı Devleti toprakları üzerinde yayılmacı bir politika izlemesi Osmanlı Hükümeti'ni Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetlerini önlemek için harekete geçirmiştir. Osmanlı Devleti topraklarından başka bir devletin donanmasına yardım

³³⁴ BOA, HR.SYS, nr. 1754/28, s. 01-01.

³³⁵ BOA, TFR.IAS, nr. 39/3862, s. 02-01.

toplanması meselesine yasak getirilmiş ve bu tarz yardımları önlemek için gereken tedbir ve cezaları uygulamak için çalışılmıştır.³³⁶

3.2. Yunan Milli Donanma Sandığı Menfaatine Yapılan Yardımları Önlemek İçin Osmanlı Hükümeti Tarafından Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti topraklarından Yunanistan menfaatine yardım toplanması aslında Yunan Milli Donanma Sandığı'ndan daha eski bir konudur. Yunanistan menfaatine yapılan yardımlar ve bu yardımların önlenmesi konusu Yunanistan ile Osmanlı Devleti'nin çatışma yaşadığı yıllarda artış eğilimi göstermektedir. Çünkü bu çatışma durumlarında Osmanlı Rumlarının Yunan bağımsızlığı sonrası siyasileşen kimlikleri daha da gün yüzüne çıkmaktadır. Bu durumun en bariz örneklerinden birisi 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı'dır. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rum ve Yunanlıların bu savaş sırasında ve hatta öncesinde Yunanistan'a yardım gönderdikleri bilinmektedir.³³⁷ Osmanlı Devleti tarafından daha önceki vakalarda göz önüne alınıp mevcut durum değerlendirildiğinde topraklarından başka bir devletin menfaatine veya donanmasına yardım toplanması meselesine yasak getirilmiş ve bu tarz yardımları önlemek için gereken tedbir ve cezaları almak için çalışılmıştır.³³⁸ Osmanlı Devleti'nde daha önceki vakalarla mevcut durumun beraber değerlendirilip karara varılması direkt olarak belgelere de yansımıştır. 1904 yılında Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması konusunda, 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı'nda Osmanlı Devleti topraklarından Yunanistan menfaatine yapılan yardımlara atıfta bulunularak böyle "*tasdiat*" yani baş ağrıtan, can sıkıcı, rahatsız edici durumlara hiçbir şekilde meydan verilmemesi gerektiği vurgulanmaktaydı.³³⁹

³³⁶ BOA, DH.HMS, nr. 16/69, s. 01-01.

³³⁷ BOA, BEO, nr. 948/71040, s. 02-01.

³³⁸ BOA, DH.HMS, nr. 16/69, s. 01-01.

³³⁹ BOA, BEO, nr. 2606/34, s. 01-01.

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı topraklarında faaliyet göstermeye başladığı zamandan itibaren tedbir alınması padişah iradesiyle kararlaştırılmıştır.³⁴⁰ Ancak yardımların türlü cemiyetler ve piyango organizasyonu gibi çeşitli yollarla toplanması yardımın türüne göre tedbir alınmasını gerekli kılmıştır. Osmanlı Devleti kendi topraklarında kendi tebaası olsun olmasın Yunan Milli Donanma Sandığı adına faaliyet göstermesini yasaklamış ancak yardımların türüne göre alınan tedbirler de farklılık göstermiştir.

Ayrıca Yunan Milli Donanma Sandığı'na Osmanlı topraklarından yardım toplanmasının engellenmesi bir iç mesele olarak ele alınmıştır. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin referans noktası da Rusya ve Hindistan tarafından Müslümanların Hicaz Demiryolu için yardımda bulunmalarına müsaade edilmemesidir. Osmanlı Devleti tarafından, bir demiryolu için bile Müslümanların yardım toplamasına izin verilmiyorken kendi topraklarında başka bir devletin donanması adına yardım toplanmasına hiç kimsenin itiraz hakkının olamayacağı belirtilerek meseleye dışarıdan bir müdahalenin kabul edilmeyeceği sürecin en başında vurgulanmıştır. Böyle bir açıklama yapılmasının iki sebebi vardır. Bunlardan ilki, yabancı devletlerin Osmanlı Rumlarını bahane ederek devletin iç işlerine karışmasını önlemek; bir diğer sebebi de Osmanlı Devleti içerisinde bu organizasyona katılan Yunan tebaası kimselerin bulunmasıdır.³⁴¹ Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanmasında dahil olan Rumlar ve Yunan tebaası kişiler dikkate alındığında Osmanlı Devleti isim vermese de özellikle Yunanistan'ın meseleye dahil olmasını önlemeye çalışmıştır.

3.2.1. Yunan Milli Donanma Piyangosu Aracılığıyla Toplanan Yardımları Önlemek İçin Alınan Tedbirler

Yunan Milli Donanma Piyangosu Osmanlı Hükümeti nezdinde fesat çıkaran yani zararlı (muzır) faaliyet kapsamında ele alınan bir organizasyondur. Hatta sadece

³⁴⁰ BOA, DH.MKT, nr. 2446/24, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 2444/5, s. 01-01.

³⁴¹ BOA, İ.HUS, nr. 120/71; BOA, BEO, nr. 2541/190553, s. 01-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 01-01; BOA, DH.HMŞ, nr. 16/69, s. 01-01.

Yunan Milli Donanma Piyangosu değil Osmanlı topraklarında tedavülde olduğu tespit edilen Ermeni, Makedon, Bulgar, Avusturya-Macaristan vb. bütün yabancı piyango biletleri de muzır faaliyet olarak algılanmıştır.³⁴² Yabancı piyango biletlerinin zararlı faaliyet olarak algılanmasının en önemli sebebi piyango organizasyonu aracılığıyla elde edilen paranın devletlerin ordularının, komitacıların ve çetelerin ise adamlarının teçhiz edilmesinde kullanılıyor olmasıdır.³⁴³

Yunan Milli Donanma Piyangosu haricinde bir örnek vermek gerekirse silahlı Ermeni cemiyetlerinden biri olan Truşak Cemiyeti'nin³⁴⁴ Mısır'da organize ettiği piyango bu tarz organizasyonlar içerisinde değerlendirilebilir.³⁴⁵ Yabancı piyangolardan elde edilen gelirler silahlanma dışında komita ve çete faaliyetlerini yürüten kişilerin diğer ihtiyaçları için de kullanılmaktaydı. Misal vermek gerekirse, Bulgaristan Komiserliği tarafından 1908 yılında gönderilen tahrirata göre Balkan Ermeni Komite şubelerinden olan Romanya'daki "Nevruz" adlı cemiyet tarafından siyasi suçlar nedeniyle hapis yatan Ermeniler menfaatine olmak üzere bir piyango organizasyonu düzenlendiği ve Osmanlı Devleti'nin bu biletlerin ithalini ve satışını yasakladığı bilinmektedir. Hatta tedbir olarak, biletler görüldüğünde anlaşılın diye biletlerin bir nüshası Bulgaristan Komiserliği tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir.³⁴⁶

³⁴² Edirne Vilayetindeki Simon adlı şahsın üzerinde ele geçirilen Avusturya-Macaristan Piyango bileti hakkında malumat istenirken yasak olan "fesedededen" olup olmadığı sorulmuştur. "Fesede"nin kelime anlamı da fesat çıkaran fena ve kötü kimseler demektir: BOA, ŞD., nr. 1938/22, s. 06-01. Mete Tunçay da 20. yüzyıl başlarında İstanbul'da Macar, Alman, Avusturya, Bulgar vb. piyango biletlerinin satıldığını söylemektedir: Tunçay, **a.g.e.**, s. 80.

³⁴³ Öztop, **a.g.e.**, s. 66; BOA, DH.MKT, nr. 988/32, s. 01-01.

³⁴⁴ Nurettin Birol, "19. Yüzyıl Sonlarında Refahiye Çevresinde Asayiş Problemleri" **Refahiye Araştırmaları Sempozyumu**, Erzincan, 2019, s. 342. Güler Yarcıya göre Droşak, Truşak, Cahit Külekçi'ye göre ise Tarosak, Truşak adlarıyla bilinen cemiyet 1890 yılında Ermeni bağımsızlığı amacıyla kurulmuştur. Yine Yarcıya göre cemiyetin ismi bayrak anlamına gelmektedir. Cahit Külekçi ayrıca cemiyetin bir diğer bölücü Ermeni cemiyeti olan Hınçak Cemiyeti ile temasta olduğunu ve Taşnak Cemiyeti'nin de öncüsü olduğunu söylemektedir: Güler Yarcı, "Ermeni Komitelerin Mali Kaynakları", **Ermeni Araştırmaları**, S. 51, 2015, s. 246; Cahit Külekçi, "Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı Devleti'nde Ermeni Cemiyetleri (1875-1925 Yılları Arası)", **İSTEM**, S. 15, 2015, s. 153.

³⁴⁵ Zikredilen belge ve Cahit Külekçi de cemiyetin Mısır'da Şura-yı Osmani adı altında kurulan başka bir örgütle iş birliği içinde olduğu ve maddi kazanç elde edebilmek için bir Ermeni Piyangosu organize edildiği yazılıdır: BOA, DH.TMIK.M, nr. 259/51, s. 01-01; Külekçi, **a.g.m.**, s. 153. Bunların yanı sıra arşiv belgeleri arasında Truşak Cemiyeti'nin silahlı faaliyetleri ile ilgili de belgeler mevcuttur. Truşak Cemiyeti'nin silahlı faaliyetleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. BOA, DH.TMIK.M, nr. 6/62; BOA, DH.TMIK.M, nr. 6/64.

³⁴⁶ BOA, DH.TMIK.M, nr. 270/38, s. 05-01, 06-01; BOA, HR.TH, nr. 364/4, s. 01-01.

Osmanlı Devleti'nde yabancı piyangolara karşı topyekûn bir mücadele olsa da Yunan Milli Donanma Piyangosu'nun bu mücadelede ayrı bir yeri vardır. Yabancı piyangolarla mücadele konusundaki belgeler ele alındığında Osmanlı Devleti'nin Yunan Milli Donanma Piyangosu'yla mücadeleye ayrıca bir önem atfettiği görülmektedir. Piyango kavramının Osmanlı Devleti'ndeki serüvenini ele alan çalışmasında Fatih Öztop da aynı fikirdedir. Fatih Öztop'a göre de yabancı piyango organizasyonları arasında Osmanlı Devleti'nin en çok dikkatini çeken organizasyon Yunan Milli Donanma Piyangosu'dur.³⁴⁷ Hatta Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinin peşine düşülmesinin diğer piyango biletlerinin de yakalanmasına vesile olduğu vakalar da mevcuttur. 1905 yılında Yunan Milli Donanma Piyangosu bileti sattığı şüphesiyle takibe alınan ancak yakalandığında üstünde Avusturya-Macaristan biletleri çıkan Simon bu olaya örnek olarak verilebilir.³⁴⁸

Yunan Milli Donanma Piyangosu ve diğer yabancı piyango biletlerinin yasaklanması ve tedbir alınması konusunda Osmanlı Devleti'nin en büyük amacı başka bir devletin ve bölücü çetelerin silahlanmasının önüne geçmek olsa da diğer yandan halkın ve ekonominin zarar ettirilmemesi de amaçlanmaktaydı. Çünkü Yunan Milli Donanma Piyangosu aracılığıyla hem halkın zarara uğratılma ihtimali vardı hem de bu yolla milli servet yurt dışına çıkarılıyordu. Hariciye Nezareti tarafından 1 Temmuz 1887 yılında yayınlanan görüşte, yabancı piyango biletlerinin Osmanlı Devleti topraklarına sokulması benzer gerekçelerle yasaklanmak istenmiştir.³⁴⁹

Bütün bunların yanında Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinin sadece Rumlar tarafından satın alındığını söylemek açıkçası biraz iddialı bir cümle olur. Bu biletler yabancı piyango bileti olarak biletleri tanımayanlara ve okuması olmayan kişilere de satılmış olabilir. Yabancı piyangolara yasak getirilirken vurgulanan halkın

³⁴⁷ Fatih Öztop Yunan Milli Donanma Piyangosu'nun Yunan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlendiğini söylemektedir. Ancak Yunan Milli Donanma Piyangosu bölümünde de anlatıldığı gibi organizasyon 10 Haziran 1904 tarihinde çıkarılan 3024 numaralı kanun çerçevesinde Yunan Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenmiştir. Yine 1904 yılında çıkarılan Yunan Milli Donanma Piyangosu Nizamnamesine göre de piyango organizasyonu Yunan Maliye Bakanlığı altında organize edilmiştir. Yunan Dışişleri Bakanlığı biletlerin konsolosluklar aracılığıyla dağıtımı ve yine ilgili kurumlar aracılığıyla paranın toplanması konusunda çalışmaktaydı: Öztop, **a.g.e.**, s. 66.

³⁴⁸ BOA, ŞD, nr. 1938/22, s. 02-01.

³⁴⁹ Öztop, **a.g.e.**, s. 60.

zarara uğratıldığı gerekçesinden yola çıkılırsa yaşanan sıkıntılar görülebilir. Nitekim yabancı piyango biletlerinin halkı zarara uğratması 1887 yılında Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen evraka şu sözlerle yansımıştır: “*Ecnebi piyango biletlerinin memâlik-i mahrusede neşr u sarfindan nâşi ahalinin dūçâr oldukları mazarrattan bahisle...*”.³⁵⁰ Bu görüşte piyangonun halka zarar verdiği açıkça beyan edilmiştir.

Yunan Milli Donanma Piyangosu biletleri tedavüle sokulduğu 1904 yılından itibaren hem Yunanistan'da hem de Osmanlı Devleti'nde talep gören bir organizasyon olmuştur. Atina Sefareti ve Ataşenevalliği piyango organizasyonunun Yunan Milli Donanma Sandığı'na gelir getirmedeki potansiyelinin farkında olmuş olacak ki biletlerle ilgili kanun çıkar çıkmaz sürecin takipçisi olmuştur. Yunan Milli Piyango organizasyonu ile ilgili yurt dışı istihbaratının en önemli ayağını Atina Sefareti ve Ataşenevalliği oluşturmaktadır. Piyango ile ilgili kararın meclisten hangi gün çıktığı, organizasyonun nizamnamesi, sürecin nasıl işlediği ve yönetildiği ile ilgili bütün istihbarat Atina Sefareti tarafından sağlanmıştır. Osmanlı Devleti de Atina Sefareti'nden alınan istihbaratlara göre, ilk günden itibaren biletler hakkında önlem ve tedbir almıştır.³⁵¹

Bilindiği üzere Yunan Milli Donanma Piyangosu 10 Haziran 1904 tarihinde çıkarılan kanunla organize edilmişti. Bu kararın çıkmasının üstünden bir ay bile geçmeden Temmuz 1904 tarihinde biletlerin Osmanlı Devleti topraklarına sokulması, dağıtılması ve satılması padişah iradesiyle yasaklanmıştır.³⁵² Yasağın böylesine hızlı bir şekilde alınmasının iki sebebi vardır. İlk sebep, Osmanlı Devleti'nde yabancı piyangoların halihazırda zaten yasak olmasıdır.³⁵³ İkinci sebebi ise Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumlar ve Yunan vatandaşı olan nüfustur. Nitekim piyango

³⁵⁰ BOA, DH.MKT, nr. 1415/104, s. 01-01.

³⁵¹ BOA, Y.A.HUS, nr. 477/130, s. 03-01, 03-02, 03-03; BOA, HR. SYS, nr. 1756/21.

³⁵² BOA, İ.HUS, nr. 120/71, s. 01-01.

³⁵³ Öztop, **a.g.e.**, s. 60. 19. yüzyıldan itibaren Avrupa ve Amerika'da piyango organizasyonlarına karşı olumsuz bir bakış açısı ve yasaklama görülmektedir. Misal vermek gerekirse; 17 Mayıs 1836'da Fransa'daki piyango yasağı 1933 yılına kadar neredeyse 100 yıl devam etmiştir. Ayrıca 1878 yılında Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi'nin piyangoların halkın ahlakını bozduğunu açıklamasının ardından 17 yıl sonra 1895'te piyango ABD'de tamamen yasaklanmıştır. İngiltere'de ise 19. yüzyıl başlarında yasaklanmıştır: Tunçay, **a.g.e.**, s. 20-21; Wilmann, **a.g.e.**, s. 11.

biletlerinin tedavüle sokulmasından birkaç ay sonra Posta ve Nafia Nezareti bazı Rumlar adına zarflar içinde gönderilen piyango biletlerinin yakalandığını bildirmektedir.³⁵⁴

Piyango hakkında çıkarılan yasağa rağmen biletlerin ülkeye girişi ve satışı aynı diğer yabancı piyango biletlerinde olduğu gibi engellenememiştir.³⁵⁵ Hatta yasak kararından bir sene sonra 1905 yılında Sadrazam Avlonyalı Mehmed Paşa'nın Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yazıda, Yunanistan tarafından Yunan Milli Donanma Piyango biletlerinin Osmanlı topraklarına ithaline “*Kemâl-i kerem ile çalışmakta*” olunduğunu yazmaktadır.³⁵⁶ Gerçekten de Yunanistan posta, ticaret vapurları, yolcular, kaçakçılık gibi yollarla piyango biletlerini Osmanlı topraklarına var gücüyle sokmaya çalışmıştır. Bunda başarılı da olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Kavala, Preveze gibi Yunanistan sınırına yakın olan yerlerinde ve Rumların yoğunlukta yaşadığı İstanbul ve Aydın Vilayeti vb. yerlerde yakalanan biletler alınan tedbirlere rağmen Osmanlı Devleti topraklarına bilet sokulduğunun göstergeleridir.

Osmanlı Devleti'nde önce biletlerin ithali için önlem alınmıştır. Bu çerçevede Yunan Milli Donanma Piyango biletleri için alınan önlemlerin ilk cephesini gümrükler ve postaneler oluşturmaktadır. Çünkü biletlerin en yaygın gönderilme biçimi ya yolcu ve eşya yanında ya da zarf içinde postaneler aracılığıyla ithalidir.³⁵⁷ Postaneler sadece Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinin değil hem bütün yabancı piyango biletlerinin hem de Osmanlı Hükümeti için zararlı yayın olarak kabul edilen harita, kitap vb. eşyaların getirilmesinin bir yoluydu.³⁵⁸ Hatta harita, kitap gibi eşyaların yanı sıra yasak ilaç, silah gibi eşyaların bile postaneler yoluyla Osmanlı topraklarına sokulduğu bilinmektedir.³⁵⁹

Bu noktada tedbir alınması en gerekli ve en sorunlu yerler haliyle postanelerdi. Bu yüzden postaneler Yunan Milli Donanma Piyango biletlerinin ithali konusunda

³⁵⁴ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 03-01.

³⁵⁵ Öztop, **a.g.e.**, s. 60.

³⁵⁶ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 13-01.

³⁵⁷ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 28-02, 04-01; BOA, DH.MKT., nr. 2606/130, s. 01-01.

³⁵⁸ BOA, DH.MKT, nr. 2151/132, s. 01-01.

³⁵⁹ Demir, **a.g.e.**, s. 173.

tedbir alınan ilk yer olmuştur.³⁶⁰ Ancak postaneler konusunda alınan önlemlerde önemli iki mesele vardır. Bunlar, yabancı postaneler ve kapalı zarflar meseleleridir. Osmanlı Devleti’nde faaliyet gösteren yabancı postaneler aracılığıyla ithal edilen her cins kaçak eşya yüzünden Osmanlı Hükümeti bu tarz kurumlarla sorunlar yaşamaktaydı.³⁶¹ Misal vermek gerekirse, 1868 yılında İstanbul’daki Yunan Postanesi “evrak-ı muzırrayı” yani zararlı yayınları ülkeye soktuğu gerekçesiyle kapatılmıştı.³⁶²

Yabancı postaneler meselesi aynı zamanda o dönemde yazılan dergi yazılarında görülmektedir. İbnüzzıya Ahmet Reşid tarafından 1909 yılında *İstişare* dergisinde kaleme alınan “*Memleketimizde Ecnebi Postahâneleri*” adlı yazıda yabancı postaneler meselesi devrin en önemli meseleleri arasında zikredilmektedir. Hatta Ahmet Reşid yine aynı yazıda Osmanlı Devleti’ndeki en yaygın posta kurumu olan Avusturya postanelerinde çalışan yabancı memurlarının sayısının çokluğunu çekirge istilasası gibi bir benzetme ile açıklamaktadır.³⁶³ Yabancı postaneler yurt dışından yabancı piyango biletlerinin getirilmesine karşı önlem dahi almıyordu. Bundan dolayı Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinin Osmanlı topraklarına sokulmasında güvenlik açığı oluşturmaktaydılar. Nitekim 1905 yılında Osmanlı Devleti’ne getirtilen biletlerin Avusturya postanesi aracılığıyla getirtildiği bilinmektedir.³⁶⁴

Kapalı zarflar meselesi ise Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerinin yurda sokulmasını kolaylaştıran etkenlerdendi. Zarflar içerisinde gelen evraklar kontrol edilemiyordu. Bu durumun yarattığı açıktan dolayı ülkeye yabancı piyango biletlerinin girişi kolaylaşmaktaydı. Bu yolla Osmanlı Devleti topraklarına sokulan yabancı piyango biletleri arasında çoğunluğu Yunan Milli Donanma Piyangosu oluşturmaktaydı.³⁶⁵

³⁶⁰ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 03-01.

³⁶¹ Tanju Demir, Salih Zeki Bey’in yabancı postanelerin kaldırılmasındaki görüşlerini anlattığı makalesinde yabancı piyango tarafından getirtilen yasaklı ilaç, yayın, eşya ve hatta silahlardan dolayı Osmanlı Devleti’nin bu kurumları önemli bir tehdit olarak gördüğünü yazmaktadır: Demir, **a.g.m.**, s. 173.

³⁶² Kollektif, **Geçmişten Günümüze Posta**, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, s. 174.

³⁶³ İbnü’z-zıya Ahmet Reşid, *Memleketimizde Ecnebi Postahâneleri*, **İstişare**, Sayı 16, 1 Kanunusani 1324, s. 721-728. Yazının günümüz harflerinde çevirisi için bkz. Belkıs Konan, “Memleketimizde Ecnebi Postahâneleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 59, S. 1, 2010, s. 175-182.

³⁶⁴ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 28-02; BOA, BEO, nr. 2541/190553, s. 01-01.

³⁶⁵ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 03-01, 04-01; BOA, DH.MKT, nr. 2606/130, s. 01-01.

Fatih Öztop'a göre, Posta ve Telgraf Nezareti kapalı zarflar konusunda önlem almak istemişse de Şûrâ-yı Devlet halkın tepkisini çekeceğinden endişe ederek kapalı zarfların açılarak kontrol edilmesine izin vermemiştir. Osmanlı Devleti topraklarına sokulan biletler dikkate alındığında bu konuda Fatih Öztop'un da belirttiği gibi yeterli önlem alınmadığı görülmektedir.³⁶⁶

Postanelerden yani biletlerin ithalinden sonra tedbir alınan bir diğer nokta ise biletlerin yurt içindeki dolaşımının önlenmesidir. 1904 yılında Dahiliye ve Zaptiye Nezaretlerine gönderilen yazıda, biletleri dağıtmaya ve satmaya çalışanların engellenmesi, yakalananlar hakkında gerekli işlemlerin başlatılması ve mevcut biletlerin toplattırılması emredilmekteydi.³⁶⁷ Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen aynı tarihli ve aynı minvaldeki belgede ek olarak bu durumun bütün vilayetlere hızlıca bildirilmesi gerektiği de söylenmekteydi.³⁶⁸ Ancak bu konuda şöyle bir problem vardı. Biletlerin Osmanlı Devleti topraklarına sokulması gibi dağıtımı ve satılması da gizli bir şekilde yapılmaktaydı. Osmanlı Devleti'ndeki her vatandaşın cebini aramak veya bütün vilayetleri sürekli olarak gözlem altında tutmak da mümkün olmayacağından biletlerin görüldüğü yerlerdeki araştırmaların yoğunlaştırılması yoluna gidilmiştir. Muhbirler tarafından elde edilen istihbarat değerlendirilerek veyahut şüpheli durumlarda yapılan aramalarda çıkan biletlerden yola çıkılarak biletlerin görüldüğü yerlerde araştırmalar ve tedbirler artırılıp, biletleri ithal edenler, satanlar ve bulunduranlar yakalanmaya çalışılmıştır.³⁶⁹ Misal vermek gerekirse bir şahsın üzerinde miktarı fark etmeksizin bilet yakalandığında dükkanında veya ikametgahında arama yapılıyor, müşteri mi yoksa dağıtıcı mı olduğu teyit edilmeye çalışılıyordu. Ardından tahkikat bölge içerisinde derinleştirilerek devam ediyordu.³⁷⁰

Yunan Donanması'na destek olsun diye düzenlenen Yunan Milli Donanma Piyangosu için alınan önlemler sürecin başından beri gerek Yunan Milli Donanma

³⁶⁶ Öztop, **a.g.e.**, s. 67.

³⁶⁷ BOA, BEO, nr. 2455/184067, s. 01-01.

³⁶⁸ BOA, DH.MKT, nr. 888/44, s. 06-01.

³⁶⁹ 1905 yılında Preveze'deki yardım toplanma meselesini ve 1906 yılında Kavala'daki bilet satışını ortaya çıkaran muhbirlerdir. Hatta Preveze'de görev yapan muhbir açığa çıkması halinde hayatı tehlikesi olduğunu bildirmektedir. Bunun yanında muhbirlerin kimlikleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur. BOA, TFR.IAS, nr. 39/3862, s. 02-01; BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 31-01.

³⁷⁰ BOA. DH.MKT, nr. 888/42, s. 39-02; BOA. DH.MKT, nr. 1099/52, s. 01-01, 02-01.

Sandığı menfaatine gerekse de yabancı devletlere ait çeşitli yollarla yardım toplanmasına hiçbir şekilde imkan verilmemesi emri gereğince sıkı tutuluyordu.³⁷¹ Vilayetlere ve ilgili nezaretlere tekrar tekrar yasak hatırlatılıyor ve alınması gereken önlemler her seferinde bildiriliyordu.³⁷² Mesela 1905 yılında biletlerin satışı Yunanistan tarafından çok çalışıldığı bundan dolayı da alınan önlemlerin devam ettirilmesi bizzat Sadrazam tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir.³⁷³ Ancak alınan bütün önlemler ve kurumlara yapılan ikazlara rağmen ilerleyen yıllarda biletlerin Osmanlı topraklarına sokulduğu ve satışının yapıldığı görülmektedir.³⁷⁴ Hatta 1906 yılında konu hakkında son zamanlarda Yunan Hükümeti'nin donanmasını teçhiz etmek için tedavüle sokulan piyango biletlerinin Osmanlı Devleti'ndeki Rumlara gizlice dağıtmaya çalışıldığı bildirilmiştir.³⁷⁵ 1907 yılında ise piyango biletlerinin Osmanlı Devleti topraklarına sokulduğu ve hatta çeşitli yollarla Rumlardan yardım toplanmasına devam edildiği istihbaratı alınmıştır.³⁷⁶

3.2.2. Nakdi Yardımlar İçin Alınan Tedbirler

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetlerini önleme kapsamında tedbir alınan diğer konu da bireysel olarak ya da kurumlar ve cemiyetler aracılığıyla toplanan nakdi yardımlardır. Bu çerçevede özellikle Rumlara ait cemiyetler ve kurumlar takip edilmiş ve nakdi yardım toplanılmasına engel olunmaya çalışılmıştır.³⁷⁷ Ayrıca tedbir alınırken toplanan yardımların azlığına çokluğuna da bakılmamıştır. Osmanlı Devleti için önemli olan topraklarından başka bir devletin donanması için bir kuruş dahi olsa para gönderilmemesi ve bu yolla toplumun huzurunun bozulmamasıdır. 1907 yılında Sisam'da Yunan Milli Donanma Sandığı menfaatine yardım toplandığı haberini alan Sadrazam Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın sarf ettiği sözler Osmanlı Devleti'nde

³⁷¹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 08-01.

³⁷² BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 12-01.

³⁷³ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 13-01.

³⁷⁴ BOA, ZB, nr. 591/77, s. 01-01; BOA, ZB, nr. 593/127, s. 01-01; BOA, ZB, nr. 593/80, s. 01-01.

³⁷⁵ BOA, HMS, nr. 16/69, s. 04-01.

³⁷⁶ BOA, DH.MKT, nr. 2611/96, s. 01-01.

³⁷⁷ BOA, BEO, nr. 2496/187188, s. 02-01.

konuya yaklaşımın iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa'nın sözleri şöyledir: "...ecza-i memâlik-i şâhânenen olan bir mahalde para toplanması şâyân-ı dikkat olup paranın azlığı çokluğu mâhiyet-i meseleyi tagayyür edeceğinden bu cemiyetin serian hallolunması zımında..."³⁷⁸ Yardımların ulus devlet için sembolik anlamı düşünüldüğünde Osmanlı Devleti'nde her kuruş yardımın peşine düşülmesi daha da anlaşılır olmaktadır. Çünkü daha önceden de belirtildiği gibi bu yardımlar ulusu bir araya getirmeyi amaçlayan yardımlardır ve bu çerçevede miktarından daha çok sembolik anlamı önem taşımaktadır.

Bilindiği üzere nakdi yardımlar metropolitlikler, kiliseler, konsolosluklar gibi çeşitli cemiyet, kurum ve gönüllü kişiler aracılığıyla toplanmaktaydı. Bundan dolayı da alınan tedbirler yardımın toplanma biçimine göre çeşitlilik göstermektedir. Tedbir kapsamında ilk olarak nakdi yardımlar konusunda çalışabilecek olan kurum ve kişiler gözetim altına alınmıştır. Bu kapsamda takip edilen ilk kişiler metropolitler ile Rum cemaatinin ileri gelenleridir. Misal vermek gerekirse; Cezair-i Bahr-i Sefid Valisi 1901 yılında Yunanlıların vilayet dahilinde yardım toplamak için olağanüstü çalıştıklarını bildirdikten sonra Midilli, Girit ve Rodos'ta tedbir olması için metropolit ve Rum cemaatinin ileri gelenlerini bir araya getirerek Yunanistan için "*bir akçe verdirilmeyeceğine*" dair söz aldığı bilinmektedir. Hatta vali aynı tedbirleri Sakız ve Limni Adası'nda da aldığını bildirmiştir.³⁷⁹ 1905 yılında ise kayıp eniştesini arama bahanesiyle Trabzon Vilayeti dahilindeki Gümüşhane Sancağının Torul kazasından olan Papaz Konstantin'in Dinar'a oradan Isparta'ya, Burdur'a ve buradan da Antalya'ya gidip Yunan Konsolosu ile görüşmesi şüphe uyandırmış ve bu yolla Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplayabileceği şüphesiyle hareketleri takip altına alınmıştır.³⁸⁰ Bu noktada Osmanlı Devleti'nde tedbirlerin Atina Sefareti'nden gelen istihbarat neticesinde alındığını belirtmek gerekmektedir. Zira daha önce belirtildiği gibi Atina Sefareti'nden gelen bilgiler Yunanistan tarafından Osmanlı Devleti'ndeki konsolos, metropolit ve Rum cemaatinin önde gelenlerine Yunan Milli Donanma Sandığı için gizlice yardım toplanmasının söylendiğini aktarmaktaydı.

³⁷⁸ BOA, Y.A.HUS, nr. 511/136, s. 01-01.

³⁷⁹ BOA, Y.PRK, nr. 52/105, s. 01-01.

³⁸⁰ BOA, DH.TMIK, nr. 198/12, s. 01-01.

Osmanlı Hükümeti tarafından takibe alınan diğer yapı Yunan tebaası kişiler ve Rumlar tarafından çeşitli adlar altında kurulan cemiyetlerdir. Cemiyetler hakkında tedbir alınmasının Osmanlı açısından iki nedeni vardır. Bunlardan ilki, Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanmasının engellenmesi iken diğeri Yunan milliyetçi düşüncesinin yayılmasını önlemektir.³⁸¹ Bu çerçevede cemiyetler konusunda alınan ilk tedbir izinsiz hiçbir cemiyetin kurulmaması ve yardım toplanmamasıdır. Bir cemiyet kurulacağı zaman cemiyete katılanların kimler olduğu, ne amaçla kurulacağı, hangi araç gereçlere ihtiyaç duyulduğu ve bunların kaç paraya nereden hangi yolla temin edileceği gibi bilgiler değerlendirilip yapılan tahkikat neticesinde cemiyetin kurulup kurulmamasına karar veriliyordu.³⁸²

Ruhsatsız olduğu veya Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım yaptığı tespit edilen cemiyetler ise kapatılmaktaydı.³⁸³ Bu noktada cemiyetlerin dağıtılması için illa Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım yapıldığının tespit edilmesi de zorunlu değildi. Cemiyetin durumu genel olarak değerlendirildiğinde Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım yapılması şüphesi doğar ise cemiyetin kapatılmasına karar veriliyordu. Bu nedenle kapatılan cemiyetlerden biri 1905 yılında Büyükada'da kurulan “*Arı Kovanı*” adlı cemiyettir. Cemiyeti kuranlar fakirlere yardım amacıyla hareket ettiklerini ve mahalli metropolitten aldıkları izni yeterli görüp bundan dolayı hükümetten izin almayı gerek görmediklerini ifade etmişlerdir. Biletsiz dört yüz kuruş ve bin adet piyango bileti basıp bu yolla yardım toplamak için de kırk bin kuruş toplayan cemiyet daha biletleri tedavüle sokamadan elde edilen gelirlerin Yunan Milli Donanma Sandığı'na verilebileceği endişesi ile dağıtılmıştır. Cemiyet dağıtılırken üyeler yasağa aykırı davranmayacaklarını söyleyip biletleri kendileri teslim etmişlerdir.³⁸⁴ İlgili olayda cemiyetin 27 Kasım 1885'te çıkarılan hayır işleri için düzenlenecek olan piyango organizasyonlarını izne tabi tutan yasaya aykırı davrandığını da söylemek mümkündür. Buna göre ne kadarlık bir yardım için piyango organizasyonu tesis ettiği bilinmeyen Arı Kovanı Cemiyeti'nin 50.000 kuruşun altındaki yardım için mahalli idareden, 50.000 kuruşun üstündeki yardım için de

³⁸¹ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 35-01, 46-02.

³⁸² BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 35-01, 36-01.

³⁸³ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 69-02.

³⁸⁴ BOA, DH.TMIK, nr. 197/55, s. 01-01, 10-01, 12-01.

gerekçe gösterip Babıâli'den izin alması gerekiyordu.³⁸⁵ Ancak yukarıda bahsedildiği gibi cemiyet mahalli metropolitlikten aldığı izni yeterli görüp mahalli idareden veya Babıâli'den izin talep etmemiştir. Rum cemaati arasında Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplayanların olması ve üstüne ruhsat için mahalli idareden izin alınmaması cemiyetin kapatılmasına zemin hazırlayan etkenlerdir.

Cemiyetlerin takip altına alınması ve zararlı cemiyetlerin engellenmesi için ise 16 Ağustos 1909 tarihinde "*Cemiyetler Kanunu*" da çıkarılmıştır. İki fasıl ve 19 maddeden oluşan kanuna göre, cemiyet kurmak için ruhsata gerek yoktur ancak kurulan cemiyet eğer İstanbul'da ise Dahiliye Nezareti'ne, taşrada ise de mahallin en büyük mülkiye amirine kurulduktan sonra en geç bir ay içerisinde bildirilmesi gerekiyordu. Kanunun 3., 4. ve 6. maddeleri ile gizli, etnik, siyasi ve devletin birlik ve bütünlüğüne aykırı olan cemiyetlerin kurulması yasaklanmıştır. Ayrıca cemiyetlere üye olma yaşı da 20 olarak belirlenmiştir. Yaşın yanı sıra bir cemiyete üye olabilmek için cinayetten hüküm giymemiş ve medeni haklardan mahrum edilmemiş olma şartı da getirilmiştir. Cemiyetin faaliyetlerinin kontrol altında tutulabilmesi ve denetlenebilmesi için de gelir gider defterlerinin istenildiği takdirde sunulmak şartıyla tutulması istenmiştir. Cemiyetler kanununa aykırı davrananlar hakkında suçun sıklığına göre değişen para cezası uygulanması 12. ve 13. maddelerle kararlaştırılmıştır. Ayrıca 14. madde ile muzır faaliyet içinde bulunduğu fark edilen cemiyetlerin feshedilerek mallarına hükümet tarafından el konulması da kanunla birlikte kararlaştırılan bir diğer husustur. Cemiyet üyesi tarafından yapılacak yardımın azami miktarı da yıllık yirmi dört altın olarak belirtilmiştir.³⁸⁶

Yukarıdaki örneklerden ve çıkarılan kanundan yola çıkılarak Rumların kendi cemaatleri için yardım toplamalarına yasak getirildiği düşünülebilir. Ancak Osmanlı Devleti'nde Rumların kendi cemaati hayrına olmak üzere kilise ve okul gibi hayır

³⁸⁵ Öztop. a.g.e., s. 59.

³⁸⁶ Düstur, "Cemiyetler Kanunu", **Tertib-i Sani**, C. 1, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329, s. 604-608; Zafer Toprak, "1909 Cemiyetler Kanunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, 1985, s. 205-208. Cemiyetler Kanunu üzerinde Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmelerin ve maddeler üzerinde gerçekleştirilen tartışmalar hakkında detaylı bilgi için bkz. Zehra Arslan, "Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan'da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılmasında İttihat ve Terakki Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 11, S. 3, 2010, s. 57-72.

kurumları için yardım toplamalarına herhangi bir yasak getirilmemiştir. Hatta piyango yasağı yürürlükteyken bile hayır işleri için düzenlenen piyango organizasyonları ilgili yasaktan muaf tutulmuştur.³⁸⁷ 1904 yılında Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne gönderilen evrakta; Rumların kendi cemaatleri için yardım toplamalarına bir şey denilmediği ancak kendilerinden asker alınmayıp hatta çoğu zaman askere gitmemek için gereken parayı bile ödemedikleri halde Osmanlı sınırları içerisinde başka bir devletin donanmasına yardım etmelerine asla müsaade olunmayacağı belirtilmiştir.³⁸⁸

Rumlar arasında çeşitli yollarla gizlice Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması, cemaat ihtiyacı için toplanan yardımlara bir düzen getirilip takibe alınmasını ve izne tabi tutulmasını gerekli kılmıştır.³⁸⁹ Burada gizlice yardım toplanılmasından kasıt cemaat ihtiyacı için toplanan yardımların bahane edilerek Yunan Milli Donanma Sandığı'na para toplanıp gönderilmesidir. Bunun en uç örneklerinden biri, Rum yetimleri için toplanan paraların Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderildiği vakadır.³⁹⁰ Yardım toplanmasının takibe alınmasının ve izne tabi tutulmasının bir diğer nedeni de Yunanistan tarafından Osmanlı Devleti'ndeki konsolos ve memurlarına gönderilen gizlice yardım toplama emridir. 1901 yılında Erdek'te Rum cemaati tarafından kilise ve okul borçlarını kapatmak için izinsiz yardım toplanmaya çalışılmıştır. Ancak yukarıda sayılan nedenler ve ayrıca organizasyonun da ruhsatsız olması nedeniyle cemaatin bu yolla yardım toplamasına meydan verilmemesi istenmiştir.³⁹¹

Yardım organizasyonlarının ruhsata tabi tutulması ve izinsiz yardımların yasaklanmasının bir diğer nedeni de toplanan ve harcanan miktarın kaydının olmamasıdır. Çünkü bu bilgilerin bilinmediği bir organizasyon dışarıdan hayır işi için organize edilmiş gibi gözükse de toplanan paranın belli miktarı ihtiyaçlara harcandıktan sonra kalan paranın Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderilme ihtimali vardı.

³⁸⁷ BOA, DH.MKT, nr. 1466/84, s. 01-01.

³⁸⁸ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 01-01.

³⁸⁹ BOA, DH.MKT, nr. 2606/34, s. 01-01; BOA, BEO, nr. 2541/190553, s. 01-01.

³⁹⁰ BOA, DH.EUM.3.ŞB, nr. 01/49.

³⁹¹ BOA, DH.MKT, nr. 2446/24, s. 01-01; BOA, DH.ŞFR, nr. 255/7, s. 01-01.

Bir taraftan hayır işleri için düzenlenen organizasyonlar diğer yandan Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderilen yardımlar Osmanlı Devleti'nde konunun tabiri caizse hayırla şer arasında ele alınması gereken bir olgu haline gelmesinde etkili olmuştur. Hayırla şerri birbirinden ayırmak için de 7 Eylül 1909 yılında “*Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat*” adıyla 19 maddelik bir talimatname yani yönetmelik çıkarılmıştır.³⁹² Talimatnameye göre, yabancı elçiliklerin düzenlemekte oldukları belirli konser ve eğlenceler hariç hayır işleri için düzenlenen konser, eğlence, şefkat pazarı, piyangolar artık belediye dairelerinin iznine ve gözetimine bırakılmıştır. Yardım toplama talebinde bulunacak kişiler organizasyonu hangi belediye dairesi dahilinde tertip edeceklerse o daire başkanlığına dilekçe ile başvurup izin istemek zorundaydı. İzin için verilecek dilekçede ise organizasyonun nerede ve kimler tarafından düzenleneceği, gelirin nereye harcanacağı, organizasyon için ne kadar masraf edileceği gibi bilgilerin yanı sıra dilekçe sahiplerinin nüfus ve ikametgâh bilgileri de istenmekteydi. Ayrıca yardım organizasyonu bir okul yararına veya okul sınırları içerisinde gerçekleşecek ise ilgili okul idaresinin bunu onayladığına dair bir evrakın dilekçeye eklenmesi istenmiştir. Eğer organizasyon şefkat pazarı veya piyango olarak tertip edilecekse satılacak olan eşyanın üzerine konulacak olan sıra numarası, eşyanın cinsi ve türünü, organizasyonun ne kadar süreceği bilgilerini içeren imzalı bir defter hazırlanarak dilekçeye ek olarak sunulmalıydı. Zikredilen bilgileri ihtiva eden dilekçe ilgili belediye başkanlığına verildikten sonra ekleriyle birlikte İstanbul'da Zaptiye Nezareti'ne ve vilayetlerde valiliklere gönderilerek organizasyonda bir mahzur olup olmadığı sorulduktan sonra bir mahzur görülmediği takdirde belediye tarafından yardım organizasyonuna izin verilmesi kararlaştırılmıştır. Organizasyon okul yararına düzenlenecek ise Zaptiye Nezareti'nin yanı sıra Maarif Nezareti'nin de

³⁹² Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, **Tertib-i Sani**, C. 1, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329, s. 731. 6 Eylül 1909 tarihinde çıkarılan nizamname yaklaşık bir sene sonra 6 Kasım 1910 tarihinde de Takvim-i Vekayi gazetesinde “Cem-i İânât Hakkında Talimat Suretidir” başlığıyla neşredilmiştir: Takvim-i Vekayi, 1 Zilkade 1328 ve 21 Teşrinievvel 1326, S. 664, s. 2. Fatih Öztop, 19 maddelik “*Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat*” adlı talimatnameden “*Cem-i İânât Nizamnamesi*” olarak bahsetmiştir. Ancak “*Cem-i İânât Nizamnamesi*” başlığıyla yayımlanan nizamname 33 maddeden ibaret olup 6 Aralık 1915 yılında çıkarılmıştı: Öztop, **a.g.e.**, s. 69-71; Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728; BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-01,01-06; BOA, DH.İ.UM, nr. 91/1, s. 01-01; **Cem-i İânât Nizamnamesi**, Cihan Biraderler Matbaası, 1339-1343, s. 2; Takvim-i Vekayi, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, 7 Safer 1334 ve 2 Kanunievvel 1331, S. 2378, s. 1; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, **Tertib-i Sani**, C. 8, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928, s. 190.

görüşü istenmiştir.³⁹³ Ayrıca sadece hayır işleri için bu tarz organizasyonlara izin verildiği ve başka işler için kullanılmasına müsaade edilmediği de görülmektedir.³⁹⁴ Talimatnamede ayrıca nakdi piyangolara, Zaptiye Nezareti ve görüş istenildiği durumlarda Maarif Nezareti tarafından mahzur görülen organizasyonlarla masrafları ön görülen hasılatın yüzde 20'sini geçen organizasyonlara izin verilmeyeceği de belirtilmiştir.³⁹⁵

Yardım organizasyonuna izin çıktıktan sonra da organizasyon sürecinin takibi devam etmektedir. Faaliyet günü belediye tarafından görevlendirilen bir memur satılan veya piyangoya konulan eşyaların dilekçede verilen eşyalar olup olmadığını, piyango biletlerinin uygunluğunu, çekiliş sonuçlarını, toplanan miktarı, organizasyonun belirtilen sürede yapılıp yapılmadığını hem kontrol etmek hem de kayıt altına alıp imzalı evrakla belediyeye bildirmekle görevliydi.³⁹⁶ Organizasyonda eğer nakdi yardım toplanılacak ise bunlar belediye tarafından hazırlanmış olan üzerinde rakam yazan mühürlü biletler karşılığında toplanmalıydı.³⁹⁷ Organizasyon bittikten sonra toplanan para miktarı ve dağıtılan para ile ilgili hesaplar belediye başkanlığı tarafından gazetelerde ilan edilmeliydi.³⁹⁸ Yardımlardan elde edilen aynı gelirin dağıtımının ilgili belediye dairesi başkanlığı gözetiminde ve makbuz karşılığında yapılması kararlaştırılmıştır.³⁹⁹

1909 yılında çıkarılan talimatnameden sonra 6 Aralık 1915 yılında 4 bölüm ve 33 maddeden ibaret “*Cem-i İânât Nizamnamesi*” çıkarılmıştır.⁴⁰⁰ Yardım toplama esaslarını belirleyen Cem-i İânât Nizamnamesi aslında 1909 yılında çıkarılan talimatnamenin genişletilmiş ve birtakım eklemeler yapılmış halidir. Nizamnamenin birinci bölümü olan “*Ahkâm-ı Umumiye*” incelendiğinde aynı talimatnamede olduğu

³⁹³ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728.

³⁹⁴ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 729.

³⁹⁵ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728, 730.

³⁹⁶ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728-730.

³⁹⁷ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 730.

³⁹⁸ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728, 731.

³⁹⁹ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 731.

⁴⁰⁰ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-01, 01-06; BOA, DH.İ.UM, nr. 91/1, s. 01-01; **Cem-i İânât Nizamnamesi**, Cihan Biraderler Matbaası, 1339-1343, s. 2; Takvim-i Vekayi, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, 7 Safer 1334 ve 2 Kanunievvel 1331, S. 2378, s. 1; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 190.

gibi yabancı elçiliklerin düzenlediği yardım organizasyonları hariç olmak üzere her kim tarafından ve ne yararına olursa olsun her türlü tiyatro, müsamere, sergi, eğlence, piyango vb. organizasyonların izne tabi tutulduğu görülmektedir.⁴⁰¹ İzin almak için yine; yardımın hangi amaçla toplanacağı, ne kadar yardıma ihtiyaç duyulduğu, masrafın ne kadar olduğu, organizasyonun ne kadar süreceği ile başvuranların kimlik ve ikametgah bilgilerinin olduğu bir dilekçeyle başvurulması istenmiştir.⁴⁰² İzin alındıktan sonra görevlendirilen memur vasıtasıyla yapılan organizasyonlar kontrol altında tutulmaya devam edilmiştir. Hatta izni veren mülki amir suistimallerin önlenmesi adına organizasyonu denetlemesi için bir veya daha fazla memuru görevlendirmekle yetkilendirilmiştir.⁴⁰³ Talimatname ile nizamname arasındaki en büyük farklardan biri ise nakdi piyango organizasyonları konusunda ortaya çıkmaktadır. Talimatnamede “...mukabili yani ikramiyesi nakdi olan piyangolara müsaade olunmayacaktır”⁴⁰⁴ denilmesine karşın nizamnamenin 17. maddesinde “Her ne nam ve menfaate olursa olsun mukabili yani ikramiyesi nakit olan piyango keşidesi on bir ve on iki ve on üç ve on dördüncü ve on beşinci maddelerde muharrer muâmelât icrâ edildikten sonra Meclis-i Vükela kararı ile irade-i seniyye şerefsâdır olmasına mütevakkıftır” denilerek yardım toplanması meselesinde daha önceden yasak olan nakdi piyango organizasyonuna müsaade edilmiştir.⁴⁰⁵ Cem-i İânât Usulü Talimatnamesi’nde sadece Dahiliye Nezareti görevlendirilmişken, Cem-i İânât Nizamnamesi’nde Dahiliye Nezareti ile birlikte Adliye Nezareti de görevlendirilmiştir.⁴⁰⁶

Talimatnamede belirtilmeyen bir konu olarak mahallindeki en büyük mülkiye memurunun izniyle gazetelerin hayır işleri için yardım toplamalarına da nizamname ile müsaade verilmiştir. Tabi bu organizasyonun da diğerleri gibi şeffaf ve açık bir şekilde yürütülmesi istenmiştir. Bunun için; yapılacak yardımın miktarı, türü, yardım yapacak kişinin ismi ve yardım yapıldıktan sonra toplanan yardım miktarının gazetede yayımlanması kararlaştırılmıştır. Bu organizasyonda da makbuz karşılığında yardım

⁴⁰¹ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-01, 01-02; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 190.

⁴⁰² BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-03; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 192.

⁴⁰³ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-05; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 194-195.

⁴⁰⁴ Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, s. 728.

⁴⁰⁵ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-03, 01-04; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 193.

⁴⁰⁶ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-06; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 196.

kabul edilmiştir.⁴⁰⁷ Talimatname ile nizamnamenin en önemli farklarından biri ise organizasyonda bir suistimal görülmesi durumunda ruhsat veren memurun bu durumdan mesul tutulmasıdır.⁴⁰⁸ Yardım kutusu gezdirerek ya da belli noktalara kutu koyarak para toplanması Müdâfaa-i Milliye, Hilâl-i Ahmer ve Osmanlı Donanma Cemiyeti gibi padişah iradesiyle tasdik edilmiş cemiyetlere bırakılmıştır. Buna göre bu tarzda cemiyetlerin Ramazan ve Kurban bayramlarının ilk günleri, Hz. Muhammed'in doğum tarihi, Cülûs-ı Hümâyûn ve 10 Temmuz tarihine denk gelen tarihlerde bu yolla yardım toplayabilecekleri belirtilmiştir. Zikredilen günlerde hangi kurum yararına yardım toplanacağı ise mahalli idarenin en büyük mülkiye memurunun kararına bırakılmıştır.⁴⁰⁹

Talimatnameden farklı olarak nizamnameye göre yardım organizasyonuna izin verilmesinin yolu başvuran cemiyetin ve yardımın nerede, hangi kurum aracılığıyla yapılacağına göre değişiklik göstermekteydi. Nizamnamenin ikinci bölümü olan “*Îâneye Lüzum ve İhtiyacın Sûret ve Merci-i Takdir ve Teyidi*” başlığı altında süreç şöyle anlatılmaktadır. Bir cemiyet tarafından yardım toplanacaksa organizasyonun türü, yardımın türü, nasıl toplanacağı, miktarı, süresi, nerede ve kimlerle yapılacağı, yardımın nereye yapılacağı, ne kadar masraf edileceği bilgileri başvuran şahısların ikametgah ve kimlik bilgilerinin olduğu dilekçe ile Mahalli İdare Meclisine başvurulup ardından Mahalli İdare Meclisi tarafından hazırlanan mazbata Liva İdare Meclisince ve Vilayet İdare Meclisi tarafından incelenip onaylandıktan sonra aynı süreç için Dahiliye Nezareti'ne gönderilmekteydi. Dahiliye Nezareti'nin icra edeceği tetkik neticesinde kabul veya reddedilen başvurular başvurunun geldiği yere bildirilmekteydi. Cemiyetler değil de kişiler tarafından düzenlenecek olan yardım organizasyonu için ise yine yukarıda yazılan bilgilerinin olduğu dilekçe istenmiştir. Yardım organizasyonu düzenlemek isteyen kişilerin dilekçe ile bağlı bulundukları mahallin en büyük mülki amirine başvurmaları gerekmektedir. Eğer teşebbüs okul dahilinde yapılacaksa aynı talimatnamede olduğu gibi ilgili okulun onayı istenmiştir. Başvuru sürecinden sonra sürdürülen tahkikat neticesinde ve zabıtaca mahzur

⁴⁰⁷ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-04; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 194.

⁴⁰⁸ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-05; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 195.

⁴⁰⁹ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-02; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 190.

görülmez ise izin vali tarafından verilmiştir. Belediyeye ait bir organizasyon ise yine Mahalli Meclis tarafından düzenlenecek olan mazbatanın ilgili yerin Mahalli İdare Meclisince ve Vilayet İdare Meclisi tarafından incelenip onaylandıktan sonra onay için Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Bunun yanı sıra başvuru sürecinde vilayete ait yardım toplanacak ise Mahalli Meclis İdaresi tarafından düzenlenecek olan mazbatanın Vilayet Umum Meclisi'ne, Vilayet Umum Meclisi toplanmadığı zamanlarda Vilayet Encümeni tarafından incelenip onayladıktan sonra son ve kesin onay için Dahiliye Nezareti'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁴¹⁰

Organizasyon ve yardımın dağıtımı sırasında alınan tedbirler ve yapılan denetlemeler ise nizamnamenin “*Îânat ve Teberruatın Suret-i Ahzı ve Sarfı*” adlı üçüncü bölümünde anlatılmaktadır. Buna göre; Dahiliye Nezareti'nden izin çıktıktan sonra yardım organizasyonu için başvuran cemiyet, kurum veya şahıslar arasından seçilen üç ila beş kişiden oluşan bir heyet her mahalleden kim ne kadar ve ne türde yardımda bulunacaksa bunu isimleriyle birlikte kaydederek defteri izin için başvurulmuş İdare Meclisi'ne ya da belediyeye teslim etmeliydi. Defter teslim edildikten sonra ilgili makam tarafından tasdik edilmesi istenmiş ve ardından yardım toplayacak kişilere mühür ve makbuz karşılığında geri verilip yardımda bulunacak kişilerden taahhüt ettikleri yardımın bu yolla toplanması kararlaştırılmıştır.⁴¹¹ Eğer yardım sergi, tiyatro, eğlence vb. organizasyonlar aracılığıyla düzenlenecek ise mahallin en büyük mülkiye memuru tarafından suistimali önlemek adına bir veya daha fazla sayıda memur görevlendirilerek organizasyon ilgili memurların gözetimine bırakılmıştır. Organizasyon sonunda görevlendirilen memurlar tarafından müşterek bir mazbata hazırlanması da istenmiştir. Mazbatanın daha sonra yardıma izin veren memura teslim edilmesi kararlaştırılmıştır. Hayır cemiyetlerinin dip koçanlı biletle yardım toplamaları bu nizamname ile serbest bırakılmıştır. Ancak yardım eğer eşya olarak alınacaksa, kabul edilecek olan eşyanın cinsi ve sahipleri tarafından belirlenen kıymetini gösteren makbuz verilmesi istenmiştir. Biletler nakit para karşılığında toplanacak ise biletlerin toplanacak olan miktarın toplamına eşit bir şekilde bölünmüş olması ve kaç kuruşa mahsus olduğunun biletlere ve dip koçanlara basılı matbu olarak yazılması şart

⁴¹⁰ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-03; Düstur, “Cem-i İânat Nizamnamesi”, s. 191-193.

⁴¹¹ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-04; Düstur, “Cem-i İânat Nizamnamesi”, s. 193-194.

koşulmuştur. İlgili biletleri Mahalli Belediye Meclisi mühürleyerek kıymetlerini içeren bir mazbata tanzim etmekle görevlendirilmiştir. Organizasyon bittikten sonra sarf olunan ve olunmayan biletlerin miktarı daha önceden düzenlenen mazbata üzerinde belirtildikten ve belediye meclisi tarafından onaylandıktan sonra organizasyonla ilgili diğer evraklarla birlikte izin veren memura teslim edilir. Nizamnamede bütün sürecin sonunda organizasyonda toplanan miktar gazeteler aracılığıyla neşredilir, denilmektedir.⁴¹² Nizamnamenin son faslı ise “*Ahkâm-ı Cezâiye*” yani ceza gerektiren hallere ayrılmıştır. Buna göre, nizamnameye aykırı olarak yardım toplamak ve organize etmek yasaklanmıştır. Nizamnameye aykırı olarak yardım organize etmek isteyenler ise zaptiyece engellenip mahkemeye çıkarılacaklardır, denilmektedir.⁴¹³

Hem talimatnamede hem de nizamnamede görüldüğü üzere Osmanlı Devleti’nde cemiyetlerin, kurumların ve şahısların hayır işleri için yardım toplamalarına düzen getirilmiştir. Elbette sürecin bu denli takip altına alınmasının tek sebebi Rumlar ve Yunan Milli Donanma Sandığı değildir. Osmanlı Devleti’nin ilgili talimatname ve nizamnameyi yürürlüğe sokmasında yardım adı altında insanların duygularının sömürülüp kazanç elde edilmemesi de önemli bir etkidir. İki metinde de Osmanlı Devleti nazarında zararlı cemiyetlerin adlarının belirtilmemesi meseleye genel olarak yaklaşılması da bu düşüncüyü desteklemektedir. 1909 yılından önce nizamname ve talimatnameden sonraki yıllarda olduğu kadar düzenli ve tertipli bir şekilde olmasa da Osmanlı Devleti tarafından Rum cemaatine düzenlenen yardım organizasyonlarının Yunan Milli Donanma Sandığı’na yardım gönderilmemesi için takip altında tutulduğunu belirtmek gerekmektedir. Misal vermek gerekirse 1907 yılında hasılatı Rum cemaati fukarasıyla okul çocuklarına dağıtılmak için Preveze’de Metropolitlik nezaretinde düzenlenen çarşı ve pazarda kutu gezdirerek yardım toplanması bu çerçevede takibe alınmıştır. Vilayetten aktarılan bilgilere göre, daha önceden de böyle bir organizasyona teşebbüs edildiği, ancak engellenmesine rağmen yeniden cemaat için izinsiz bir şekilde yardım toplanmaya çalışıldığı ifade

⁴¹² BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-05; Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, s. 194-195.

⁴¹³ BOA, DH.İ.UM.EK, nr. 98/65, s. 01-05.

edilmiştir.⁴¹⁴ Bahsi geçen önceki organizasyon ise 1905 yılında gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl yine Preveze’de otellere konulan kutu vasıtasıyla Hristiyan yolculardan toplanan paraların da bu çerçevede takibe alındığı Preveze Muhabere Memuru’nun Sadaret’e bildirdiği rapordan anlaşılmaktadır.⁴¹⁵

Osmanlı Devleti’nde yardımların tespit edilmesi ve buna göre tedbir alınmak amacıyla başvuru yollarından biri ise Yunanistan gazetelerindeki ilanların takip edilmesidir. Atina Sefareti’nden ve Yanya Vilayeti’nden bildirildiği üzere Yunanistan’da Yunan Milli Donanma Sandığı’na yapılan yardımlar gazetelerde cetvel halinde neşredilmekteydi.⁴¹⁶ Böyle bir uygulama olduğu Atina Sefareti tarafından da teyit edilmiştir.⁴¹⁷ Bu noktada yardım yapanların isimlerinin neden gazetelerde ilan edildiği sorulabilir. Yunanistan’da yardımların bu yolla duyurulmasındaki amaç insanları yardım yapmaya teşvik etmektir. Bu tarz kitlesel ve ideolojik organizasyonlarda yardım yapanların duyurulması, belli miktarlarda yardım yapanlara ödül verilmesi 20. yüzyıl başlarında uygulanan teşviklerdendir. Misal vermek gerekirse, Osmanlı Donanma Cemiyeti tarafından belli miktarlarda yardımlar için sırasıyla; Tunç, Nikel, Gümüş, Altın, Fevkalade Altın ve Murassa donanma madalyaları verildiği bilinmektedir.⁴¹⁸ Osmanlı Devleti’nde ise teşvik amacıyla yapılan bu hareketten istihbarat elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak Yunanistan tarafından konsolosluklarına gönderilen yazılarda yardımların gizlice toplanılması gerektiği vurgusu yapıldığı dikkate alındığında bu yolla isimlerinin tespit edilmesinin bir girişimden öteye geçmeyeceğini göstermektedir nitekim öyle de olmuştur. 1906 yılında Yanya Valisi tarafından, Preveze’de Metropolit marifetiyle Rum yetimleri için

⁴¹⁴ BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 02-01, 03-01, 04-01, 05-01, 06-01, 07-01.

⁴¹⁵ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 29-01.

⁴¹⁶ BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 07-01.

⁴¹⁷ BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 04-01.

⁴¹⁸ Madalya alabilmek için gereken asgari yardım tutarı ise şöyledir; 5 kuruşluk yardıma Tunç, 10 kuruşluk yardıma Nikel, 20 kuruşluk yardıma Gümüş, 3 liralık yardıma Altın, 6 liralık yardıma Fevkalade Altın ve nakit olarak tek seferde 500 lira yardımda bulunan veya 50.000 liranın toplanmasına vesile olanlara ise Murassa Donanma Madalyası verilmekteydi: Özçelik, **a.g.e.**, s. 223. Donanma Cemiyeti’ne katkılarından dolayı madalya alanlara da misal vermek gerekirse 1917 yılında; Şehit Yüzbaşı Selahaddin Efendi’nin hemşiresi Mevhibe Hanım Altın, yine Şehit Yüzbaşı Selahaddin Efendi’nin hemşiresi Naciye Hanım Gümüş, Gönen kazası tüccarından Burzizade Hacı Tahsin ve Ali Mollazade Osman efendiler Nikel ve Maliye Nezareti Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti Umumisi Üçüncü Kalemünde kâtip olarak görev yapan Hüseyin Fahreddin Bey ise Tunç Donanma Madalyası ile taltif edilmiştir: BOA, MV, nr. 246/107, s. 01-01.

çarşı ve pazarda bir süredir toplanan paraların, gazetelerdeki haberler aracılığıyla Yunan Milli Donanma Sandığı'na gönderilip gönderilmediğinin tespiti Atina Sefareti'ne sorulmuştur. Atina Sefareti tarafından, Yunanistan'daki gazetelerin sandığa yardım edenlerin isimlerini duyururken Osmanlı Devleti topraklarından yardım gönderen kişi ve kurumların isimlerini yayımlamamaya dikkat ettiği bu nedenle böyle bir tahkikatın sürdürülemeyeceğinin bildirilmesi üzerine gazetelerden istihbarat elde edilemeyeceği anlaşılmıştır.⁴¹⁹

Osmanlı Hükümeti'nin başvurduğu bu yol, kendi topraklarından Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım gönderilmesini önleyecek en ufak bir ihtimalin bile değerlendirildiğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Zaten Zaptiye Nezareti'ne gönderilen emirlerde özetle; güvenlik güçleri tarafından sürekli olarak çalışarak Osmanlı Devleti'nin hiçbir yerinde Yunan Milli Donanma Sandığı'na her ne yolla olursa olsun yardım toplanmasının engellenmesi söylenmekteydi.⁴²⁰

3.3. Verilen Cezalar

Yunan Milli Donanma Sandığı'na Osmanlı Devleti topraklarından yardım toplanmasının yasaklanmasının ardından bu uğurda çalışan ya da destek olduğu tespit edilen kişilere ne ceza verileceği de gündeme gelmiştir. Özellikle Yunan Milli Donanma Piyangosu bu konuda bir cezanın yürürlüğe konmasını ve uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede 1905 yılında Adliye Nezareti'nden Sadaret'e yazılan bir yazıda Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplamak suçundan adliyeye teslim olunan şahıslar hakkında ne surette ceza verileceği sorulduğunda ceza için Osmanlı Devleti'ndeki bütün yabancı piyango organizasyonu ile ilgili düzenlemeyi, yasaklamayı ve cezayı ihtiva eden Promes⁴²¹ Nizamnamesi işaret edilmiştir. Süreçte

⁴¹⁹ BOA, BEO, nr. 3038/227838, s. 01-01, 02-01, 03-01, 04-01, 05-01, 06-01, 07-01; BOA, HR.SYS, nr. 1758/6, s. 01-01, 01-02.

⁴²⁰ BOA, BEO, nr. 2461/184534, s. 02-01.

⁴²¹ Promes: İkramiyeli hisse senedi veya bileti. Düstur, **Tertibi Sani**, Mütemmim Cild, "Promes Yani İkramiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname", Hilal Matbaası, Dersaadet, Eylül 1333-Zilkade 1335, s. 75.

Promes Nizamnamesi'nin işaret edilmesinin ilk nedeni biletleri ithal edenler, satanlar, satılmasına aracılık edenler, alanlar ve üzerlerinde bulunduranlara ne ceza verileceği ile ilgili Ceza Kanunnamesi'nde tam ve kesin bir ceza olmamasıdır.⁴²² İkinci nedeni ise 17 Ekim 1904 yılında Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerini satan ve sattıranların Promes Nizamnamesi'nin ilgili maddeleri gereğince para cezası ile cezalandırılması ile ilgili İrade-i Seniyye'dir.⁴²³

Promes Nizamnamesi daha doğrusu tam adıyla “*Promes Yani İkramiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname*” 13 Ağustos 1887 tarihinde çıkarılmıştır. Promesler için 16 maddeden mürekkep olarak teşkil edilen nizamnamenin 14. ve 15. maddeleri ise verilecek olan ceza ile ilgilidir. Buna göre; ruhsatlı olarak borsalarda alınıp satılması serbest olan yabancı tahvilatlar hariç olmak üzere gerek kuralı gerek kurasız promes bileti satan ve sattıranlardan birinci defada bir altından üç altına kadar, ikinci defada üç altından on altına kadar para cezası alınması kararlaştırılmıştır.⁴²⁴ Nizamnamenin uygulamaya geçmesi için ise üç ay mühlet verilmiştir. Nizamnamenin uygulanmasında ise Ticaret ve Nafia Nezareti görevlendirilmiştir.⁴²⁵ Dahiliye Nezareti'nden Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi'ne gönderilen 1 Mayıs 1904 tarihli tezkireyle birlikte yabancı piyango biletlerini ithal edenlerin ve satanların Promes Nizamnamesi'ne göre cezalandırılması için değişiklik yapılması teklif edilmiştir. 13 Eylül 1904 tarihinde tezkire üzerine görüşüldükten sonra Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi tarafından yabancı promesleri alıp satanlar hakkında uygulanan cezanın yabancı piyango biletleri için de uygulanması kararlaştırılmıştır.⁴²⁶ Sadrazam Avlonyalı Mehmet Ferid Paşa'nın 1 Ekim 1904 tarihindeki arzı üzerine de 17 Ekim 1904 tarihinde yabancı piyango biletlerini satan ve sattıranlardan Promes Nizamnamesi'nin 15. maddesi gereğince birinci defada bir altından üç altına, ikinci defada üç altından on altına kadar para cezası alınması padişah iradesiyle

⁴²² BOA, ŞD, nr. 2748/53, s. 01-01.

⁴²³ BOA, İ.DH, nr. 1427/44, s. 04-01.

⁴²⁴ Düstur, “Promes Yani İkramiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname”, s. 75-77.

⁴²⁵ Düstur, “Promes Yani İkramiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname”, s. 77.

⁴²⁶ BOA, İ.DH, nr. 1427/44, s. 01-01; Düstur, “Ecnebi Piyangolarını Satanların Promes Nizamnamesi Mucebince Tedibi Hakkında İrade-i Seniyye”, **I. Tertip**, C. 8, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1943, s. 93-94.

kararlaştırılmıştır.⁴²⁷ 20 Ekim 1904 tarihinde ise ilgili karar Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir.⁴²⁸ 1905 yılında Yunan Milli Donanma Piyango biletleri nedeniyle adliyyeye gönderilen şahıslara da Promes Nizamnamesi'nin 14. ve 15. maddelerine istinaden gerekli cezaların verilmesi söylenmiştir.⁴²⁹ Böylelikle 1904 yılında çıkarılan kararın uygulamaya geçtiğini söylemek mümkündür. Nitekim 1906 yılında yasaklı piyango biletlerini sattığı tespit edilen Humbaracı yokuşunda sakin Apostol'dan Promes Nizamnamesi'nin 15. maddesi gereğince bir altın ceza alınmıştır.⁴³⁰ Ceza miktarına bakıldığında Apostol'un yasaklı bilet satmak suçundan ilk defa ceza aldığı söylenebilir.

Promes Nizamnamesi tesis edilirken ruhsatlı olarak geliri hayır işlerine ayrılanlar hariç olmak üzere her tür piyango bileti için hisse bileti yani promes basılması, ihracı ve satılması yasaklanırken neden sürece yabancı piyango biletlerinin de dahil edilmediği sorusu akla gelebilir.⁴³¹ Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi tarafından yabancı piyango biletleri konusunda uygulanacak ceza görüşülürken bu soruya da cevap verilmiştir. Buna göre Promes Nizamnamesi hazırlanırken sadece promeslerin cezaya tabi tutulmasının nedeni olarak piyango biletlerinin genel olarak o dönemde yabancı promes biletleri kadar önem arz etmemesi gösterilmiştir.⁴³² Bu noktada her ne kadar yabancı piyango biletlerinin Osmanlı Devleti topraklarına sokulması ve satılması 1904 yılındaki irade ile cezaya tabi tutulmuş olsa da 1904 yılından önce de ilgili suçtan yakalananların para cezasına çarptırıldığıının aktarılması gerekmektedir. Misal vermek gerekirse; yabancı piyango biletlerini satmak suçundan dolayı 3 Aralık 1902 yılında Hasköy'de Arabacılar semti sakini taşçı Yasef'ten üç

⁴²⁷ BOA, İ.DH, nr. 1427/44, s. 02-01, 04-01. Bu noktada ilgili kararın kesin tarihi olarak 17 Ekim 1904 tarihi kabul edilmelidir. Çünkü Şûrâ-yı Devlet'in kendi başına bir düzenleme ya da karar verme yetkisi yoktur. Zaten ilgili kararda görüleceği üzere alınan kararın kesinlik kazanması için önce Sadaret makamına oradan da Padişahın iradesine sunulmuştur. Kaldı ki Şûrâ-yı Devlet Nizamnamesi'nin "*Faşlı Evvel*" bölümünün 8. maddesine göre de Şûrâ-yı Devlet kararları nihai değildir: Düstur, "Şûrâ-yı Devletin Nizamname-i Dahilisidir", 1. Tertip, C. 1, Matbaa-i Amire, 1289, s. 709.

⁴²⁸ BOA, BEO, nr. 2436/182641, s. 01-01.

⁴²⁹ BOA, ŞD, nr. 2748/53, s. 01-01.

⁴³⁰ **Ceride-i Mehakim-i Adliye**, No. 448, S. 5, 11 Şubat 1321-3 Zilhicce 1323, s. 3; Tunçay, **a.g.e.**, s. 77.

⁴³¹ Düstur, "Promes Yani İkramiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname", s. 75.

⁴³² BOA, İ.DH, nr. 1427/44, s. 01-01.

lira⁴³³, 11 Şubat 1903 tarihinde ise Yunanistan tebaası olan Sarafim'den iki lira para cezası alınmasına karar verilmiştir.⁴³⁴

Adliye Nezareti tarafından 1905 yılında Sadaret'e gönderilen tahrirattan anlaşıldığı kadarıyla Promes Nizamnamesi'nin ceza ile ilgili 15. maddesinde değişiklik yapılması teklif edilmiştir. Nizamnamenin 1887 yılındaki ilk halinde promes satan ve sattıranlara ceza verilmesi hakkında hüküm varken ithal edilmesi konusunda herhangi bir ceza hükmü bulunmamaktaydı. 1904 yılındaki değişiklikle birlikte piyango biletlerini satan ve sattıranların Promes Nizamnamesine göre cezalandırılması kararlaştırılmasına rağmen yine ithal edenler hakkında bir hüküm verilmemiştir. Bu çerçevede 17 Haziran 1905 tarihinde Adliye Nezareti tarafından ceza hükümlerini içeren 15. maddenin "*Promes ve her nevi piyango biletleri satan ve sattıran ve bunları memâlik-i şâhâneye ithâl edenlerden*" ibaresi ile güncellenmesi ya da bu konuda bir ceza tayin edilmesi teklif edilmiştir.⁴³⁵ 1 Ağustos 1905 tarihli Şûrâ-yı Devlet kararı neticesinde 8 Ağustos 1905 tarihinde piyango biletlerini satan ve sattıranların Promes Nizamnamesi'nin 15. maddesi gereği para cezası ile cezalandırılması kararlaştırılmıştır.⁴³⁶

Biletleri ithal eden ve satanlar hakkında verilecek cezalar hakkında bilgilerin yanı sıra yabancı piyango biletlerini bulunduran, taşıyan ya da müşterisi olanlar hakkında verilecek ceza hakkında da 1905 yılına kadar kesinlik bulunmamaktadır. Bu durum Edirne'de Simon adlı bir şahsın üzerinden çıkan Avusturya Piyango bileti üzerine bilet satın almış olan şahıslara verilecek cezanın tespit edilmesi ile ilgili 11 Haziran 1905 yılında Edirne Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne bildirilen yazıda belirtilmiştir.⁴³⁷ 23 Ağustos 1905 tarihinde ise Dahiliye Nezareti tarafından Sadaret'e üzerinde bilet yakalanan bir şahısla ilgili ne suretle muamele olunacağına dair kesinlik olmadığından dolayı yabancı piyango biletlerini taşıyan ve satın alanlar hakkında bir

⁴³³ **Ceride-i Mehakim-i Adliye**, No. 119, S. 2; 20 Teşrinisani 1318-3 Ramazan 1320, s. 3. Mete Tunçay semtini adını "*Brabanlar*", şahsın ismini de "*Yosef*" olarak vermiştir. Ancak yazılışı gereği isim "*Yasef*" semt ise "*Arabacılar*"dır: Tunçay, **a.g.e.**, s. 77.

⁴³⁴ **Ceride-i Mehakim-i Adliye**, No. 138, Sene: 2, 29 Kanunısani 1318-13 Zilkade 1320, s. 3, Tunçay, **a.g.e.**, s. 77.

⁴³⁵ BOA, ŞD, nr. 2748/53, s. 01-01.

⁴³⁶ BOA, BEO, nr. 263/198220, s. 01-01, 02-01.

⁴³⁷ BOA, ŞD, nr. 1938/22, s. 03-01.

ceza verilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴³⁸ 30 Ekim 1905 tarihli Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi görüşü ve 11 Aralık 1905 tarihli Meclis-i Mahsus-ı Vükela zabıtnamesinden anlaşıldığı kadarıyla yabancı piyango biletlerini satan ve sattıranlar ile müşterisi olanlara aynı cezanın verilmesinin doğru olmayacağına hüküm verilip biletleri taşıyan veya müşterisi olanlara ayrıca ceza verilmemesi ancak biletlere el konulup imha edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴³⁹ İlgili karar 27 Aralık 1905 tarihinde Sadaret'ten Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir.⁴⁴⁰

Promes Nizamnamesi'nde bahsi geçmemesine rağmen Yunan Milli Donanma Piyango biletleri ile yayımlanması yasak evrak ve kitapları Osmanlı topraklarına ihraç edip satmak suçlarından dolayı 1914 yılında Hristos, Stefanos ve Penayotis adlı üç kişinin sınır dışı edildiği bilinmektedir. İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen belgede sınır dışı edilen şahıslar için İslam ve Osmanlılık hislerini rencide ettikleri ayrıca huzur ve asayiş de bozdukları belirtilmiştir.⁴⁴¹

Bu olaydan üç yıl önce 11 Mart 1911 tarihinde de Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerini satmak suçundan dolayı Sıvacıoğlu Hanı'nda kalan Yunanistan vatandaşı Nikola ve Kosti adlı şahıslar hakkında sınır dışı edilmeleri için Emniyet-i Umumiye tarafından tezkire hazırlandığı bilinmektedir.⁴⁴² Paragrafın başında belirtildiği gibi sınır dışı etme uygulaması Promes Nizamnamesi'nde bahsi geçen bir konu değildir. Bu nedenle bahsi geçen cezanın genel olarak uygulanan bir ceza olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak üç yıl arayla gerçekleşen iki vakada da ihraç edilen kişilerin ortak noktalarının Yunan tebaası olmalarından yola çıkılarak söz konusu cezanın Rumlara karşı değil Yunan vatandaşlarına karşı uygulandığı söylenebilir.

Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım toplanması konusunda bir ceza değil tedbir olarak “görev yerinin değiştirilmesi” yoluna başvurulduğu bilinmektedir. 1910 yılında Manisa'da Reji Müdürü Kimon Efendi hakkında halk arasında Yunan

⁴³⁸ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 38-02.

⁴³⁹ BOA, BEO, nr. 2729/204628, s. 01-01, 02-01, 03-01; BOA, DH.HMŞ, nr. 16/69, s. 03-01.

⁴⁴⁰ BOA, DH.MKT, nr. 888/42, s. 47-01.

⁴⁴¹ BOA, DH.KMS, nr. 12/9, s. 01-01, 02-01.

⁴⁴² BOA, HR.HMŞ.İŞO, nr. 5/43, s. 01-01.

emellerine gönül verdiği ve Yunan Donanması için yardım topladığı şayiası yayılmıştır. Belgelere “*Manisa Reji Müdürü Kimon Efendi’nin âmal-i Yunaniye’ye meclûbiyetten olarak Yunan Bahriyesi için îâne toplamakta bulunması hakkındaki tevâtür efkâr-ı umûmiyeyi tehyiç eylediğinden...*”⁴⁴³ olarak yansıyan bu durum üzerine menfi bir olaya meydan verilmemesi adına tedbir olarak Kimon Efendi’nin Aydın Vilayeti haricinde bir memuriyete atanması kararlaştırılmıştır. Ne yazık ki konuyla alakalı Dahiliye Nezareti, Maliye Nezareti ve Varidât-ı Umumiye Müdüriyeti arasındaki yazışmalarda Kimon Efendi’nin nereye ve hangi memuriyete atandığı hakkında bir malumat yoktur.⁴⁴⁴

Verilen cezalara genel olarak bakıldığında daha çok Yunan Milli Donanma Piyangosu nedeniyle düzenleme yapıldığı ve ceza verildiği görülmektedir. Yunan Milli Donanma Sandığı’na nakdi yardım toplamaya aracılık eden, toplayan ya da bağışta bulunanlara ise verilen bir ceza görülmemektedir. Hatta Yunan Milli Donanma Piyangosu biletlerini satın alanlardan ziyade satan ve ihraç edenlere ceza verilmiştir. Müşterisi olanlara bir ceza verilmemiştir. Osmanlı Hükümeti tarafından Yunan Milli Donanma Piyangosu meselesi dahil olmak üzere Yunan Milli Donanma Sandığı’na yardım etmek için teşebbüs edilen yolları engelleme, tedbir alma yoluna başvurulmuştur. Bu amaçla kurulan cemiyetler dağıtılmış, Rumlara ait kurumların ve cemaatlerin yardım toplamalarına düzen getirilmiş ve takibe alınmış, bilet müşterisi olanlar hakkında bir ceza uygulanmayıp sadece yakalanan biletlere el konularak imha edilmesi yoluna gidilmiştir.

⁴⁴³ BOA, D.H.MUI, nr. 1042.2/11, s. 02-01.

⁴⁴⁴ BOA, D.H.MUI, nr. 1042.2/11, s. 01-01, 03-01, 04-01.

SONUÇ

Esas amacı Yunan Donanması'nı güçlendirmek olan Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyet gösterdiği 20. yüzyılda deniz gücü Yunanistan için tabiri caizse hayat demektir. Osmanlı'dan bağımsız olan Yunanistan'ın Osmanlı ile paylaştığı Ege'yi bir iç deniz olarak hayal ettiği siyasi ve askeri hedeflerine bakıldığında bu kavramsallaştırma daha da anlam kazanmaktadır. Ancak bu bölgesel hikâyeye müdahil olan küresel bir gelişme vardı o da Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyet gösterdiği yıllarda donanma teknolojisinde yaşanan gelişmelerdi. Deniz platformlarının bu dönemdeki sürat, dayanıklılık ve ateş güçlerinin gelişimi donanmaları küresel veya bölgesel etki sahibi olmak isteyen devletlerin birincil gündemi haline getirmiştir.

Mevcut siyasi ve askeri hedefler gereği hasımla yürütülen mücadelede asimetri oluşturabilmek bu teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekten geçiyordu. Adalar Denizi'nde Osmanlı ile Yunanistan arasında yaşanan donanma yarışı haliyle bu gelişmelerden etkilenmiştir. Donanma teknolojisindeki bu gelişim beraberinde mali bir yük getirmiştir. Yunanistan'ın mevcut iktisadi durumu da donanma teçhiz etmenin önünde engel olunca devlet yetkilileri bu yükü Yunan ulusu ile paylaşma yoluna gitmiştir. Böylelikle Yunan Milli Donanma Sandığı kurulmuştur.

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın kuruluşu ile Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan Rumların durumu konu özelinde tekrar gündeme gelmiştir. Bağımsız bir Yunan Devleti kurulduktan sonra Rumların kimlikleri zaten siyasi bir hal almıştı. Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetleri ise gitgide alevlenen bu meselenin daha da gerginleşmesine sebep olmuştur. Çünkü Yunanistan tarafından Osmanlı vatandaşı Rumlar, Yunan ulusunun bir parçası olarak görülmekteydi. Yunan Milli Donanma Sandığı da bir pratik olarak Rumlarla hem maddi hem de manevi bağ kurmaya çalışan bir kurumdu. Yani hem Yunan milliyetçi düşüncesi hem de Yunan Milli Donanma Sandığı Osmanlı Rumlarını özne olarak kabul etmekteydi. Kısacası, Yunan yayılmacılık hedefi ile Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Osmanlı Devleti'ndeki faaliyetleri birbiri ile ilişkilidir. Bu noktadan bakıldığında Yunan Milli Donanma

Sandığı tipik bir 20. yüzyıl kurumudur. Diğer donanma cemiyetleri gibi Yunan Milli Donanma Sandığı da ulusun menfaati ve birliği için kitleleri seferber etmeye çalışan milliyetçi bir kurumdur.

Yunan Milli Donanma Sandığı, Osmanlı Rumlarını bu fedakârlık organizasyonuna davet edebilmek için Osmanlı topraklarında diplomatik dokunulmazlığı bulunan konsolosluklar, kilise ve metropolitlikler ile çeşitli cemiyet ve gönüllüler aracılığıyla 1900 yılından itibaren gizli bir şekilde teşkilatlanmıştır. Süreçte Yunanistan tarafından resmi olarak görevlendirilen kurumlar ise konsolosluklardır. Diğer kurumlar, cemiyetler ve kişiler gönüllü olarak organizasyona dahil olmuşlardır. Bu gönüllü seferberlik organizasyonu Osmanlı Rumlarının yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde daha aktif görev almıştır. Arşiv belgelerine yansıyan olayların çoğunluğunun yaşandığı yerler Batı Anadolu, Ege Adaları ve Osmanlı Devleti'nin Yunan sınırına yakın olan bölgeleridir.

Yunan Milli Donanma Sandığı'nın gerek faaliyetlerini gerekse de gelirlerini artıran olay ise 1904 yılında tedavüle sokulan Yunan Milli Donanma Piyangosu biletleridir. Bu organizasyon ile Osmanlı Devleti topraklarından Yunan Donanması'na gönderilen yardım miktarında artış görülmektedir. Bunun yanı sıra basılı materyal olduğundan dolayı Yunan Milliyetçiliği'nin simge ve sembolleri aracılığıyla da propaganda araçları olma özelliğini de taşımaktadır. Kısacası, Yunan Milli Donanma Piyangosu, piyango organizasyonlarının millileşmesi ve kamu yararına kullanılması konusunda örnek oluşturmaktadır.

Arşiv belgeleri incelendiğinde Yunan Milli Donanma Sandığı'na Osmanlı Devleti topraklarından yüklü miktarda yardım gönderildiği görülmektedir. Ancak bu noktada hem yardımların yıl yıl tam miktarı hem de Yunanistan'da veya Yunan diasporasının bulunduğu bölgelerden toplanan yardımlarla mukayesesi konusunda bir tespit yapılamamaktadır. Her ne kadar Atina Sefareti ve Ateşenevalliği sandık hakkında istihbarat sağlamış olsa da sandığın yıllık bütçeleri hakkında detaylı bir malumat bulunmamaktadır. Bu tarz bilgilerin ortaya çıkarılmasının yolu Yunan Milli Donanma Sandığı'nın bugün Atina'da bulunan merkez binasındaki arşivlerinde araştırma yapmaktan geçmektedir.

Osmanlı Devleti açısından Yunan Milli Donanma Sandığı'nın faaliyetleri hem iç hem de dış sorun olarak ele alınmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti, Yunan Milli Donanma Sandığı'nın Yunanistan'ın ideolojik aygıtı olarak hareket ettiğinin farkındaydı. Osmanlı Devleti tarafından sandığa yardım meselesi Yunanlılığa temayül olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti topraklarından sandığa en küçük yardımın bile gönderilmemesi amaçlanmış ve gönderilen yardımlar hakkında tedbirler alınmıştır. Tedbir noktasında hayırla şerrin birbirinden ayrı tutulmasına dikkat edildiği söylenebilir. Çünkü Rumların kendi cemaatleri için yardım topladıkları bilinmektedir. Her ne kadar hayır işleri için toplanan yardımlar suistimal edilmiş olsa da bu konuda toptan bir yasak getirilmemiştir. Hayır işleri için toplanan yardımlar önce 1909 yılında Cem-i İânât Talimatnamesi ve 1915 yılında da Cem-i İânât Nizamnamesi ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Rumlar tarafından kurulan cemiyetlerin takip ve faaliyetlerinin kontrol edilebilmesi için de 1909 yılında çıkarılan Cemiyetler Kanunu'ndan faydalanılmıştır.

Yunan Milli Donanma Sandığı kurulduğu tarihten itibaren Osmanlı Devleti tarafından takip edilen, hakkında istihbarat toplanılan bir kurumdur. Osmanlı Devleti topraklarında faaliyet gösterdiği günlerden itibaren de sandığa yardım gönderilmemesi için gerek Sadaret gerek nezaretler ve gerekse de vilayetlerce ilgili tedbirler alınmıştır. Ancak buna rağmen Osmanlı Devleti topraklarından Yunan Donanması'na yardım gönderilmesi engellenememiştir. 1900 yılından itibaren neredeyse her yıl düzenli olarak ilgili nezaretlere ve vilayetlere yasak hatırlatılmış ve Zaptiye Nezareti tarafından önlemler alınmış olmasına rağmen ilerleyen yıllarda vakalar görülmeye devam etmiştir.

Tedbirlerin yanı sıra verilen cezalar da Yunan Milli Donanma Sandığı'na yardım yapılması konusunda caydırıcı olmamıştır. Konu özelinde nakdi olarak yardım topladığı tespit edilen kişiler hakkında herhangi bir ceza uygulanmamıştır. Nakdi olarak yardım yaptığı tespit edilen cemiyetler ise sadece dağıtılmıştır. Cezalar Yunan Milli Donanma Piyangosu konusunda işletilmiştir. Hatta Yunan Milli Donanma Piyangosu biletini satın almış kişilere de bir ceza verilmediği görülmektedir. Sadece biletleri ihraç eden, satan ve sattıranlara suçun işlendiği sıklığa göre Promes

Nizamnamesi gereğince para cezası uygulandığı görülmektedir. Sınır dışı etme cezası ise sadece Yunan Milli Donanma Piyango bileti satarken yakalanan Yunan vatandaşlarına uygulanan bir cezadır.

Yunan Milli Donanma Sandığı konusundaki bir diğer mesele ise Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yunan vatandaşlarıdır. Sandığa yardım yaparken yakalanan şahısların ve yardım yapmak için kurulan cemiyetlerin arasında Yunan vatandaşlarına rastlanmaktadır. Bununla birlikte Yunan Dışişleri Bakanlığı tarafından gönderilen belgelerde Yunan vatandaşlarının ve Rumlar arasında ileri gelenlerin bulundukları bölgelerde Yunan Milli Donanma Sandığı için faaliyette bulunmaları isteniyordu. Bu çağrının cevap bulduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Yunan Milli Donanma Sandığı, yüzyılı aşan varlığı ile hem yardım toplama hem de bir pratik olarak toplumsallaştırma ve dönüştürme konularında başarılı olmuş bir kurumdur.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)⁴⁴⁵:

A.}MKT.MHM	: Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi
A.}MTZ.SM	: Sadâret Eyâlât-ı Mümtâze Kalemi Belgeler Sisam
BEO	: Bâb-1 Âlî Evrak Odası
DH.İ.UM.EK	: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye
DH.İD	: Dahiliye Nezareti İdare
DH.TMIK.M	: Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu
DH.EUM.3.ŞB	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 3. Şube
DH.EUM.THR	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri Tahrirat Kalemi
DH.KMS	: Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti
DH.MKT	: Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi
DH.MUI	: Dahiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi
DH.ŞFR	: Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi
HR.HMŞ.İŞO	: Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası
HR.SYS	: Hariciye Nezareti Siyasî Kısım
HR.TH	: Hariciye Nezareti Tahrirat
İ.HUS	: İrade Hususi
MV	: Meclis-i Vükelâ Mazbataları

⁴⁴⁵ Belgelerin dosya ve gömlek numaraları metin içinde dipnotlarda verilmiştir.

ŞD	: Şûrâ-yı Devlet Defterleri
TFR.I.AS	: Rumeli Müfettişliği Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlığı
TFR.I.MN	: Rumeli Müfettişliği Manastır
TFR.I.SL	: Rumeli Müfettişliği Selânik
Y.A.HUS	: Yıldız Sadâret Hususi Maruzat
Y.PRK.EŞA	: Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik Maruzât
Y.PRK.UM	: Yıldız Perakende Umum Vilayetler Tahriratı
Y.EE.KP	: Yıldız Sadrazam Kamil Paşa
Y.PRK.BŞK	: Yıldız Perakende Baş Kitabet
Y.PRK.TKM	: Yıldız Perakende Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği
ZB	: Zaptiye Nezareti

SÜRELİ YAYINLAR

New York Times, 4 Ağustos 1899, No. 15466.

New York Times, 6 Nisan 1896, No. 13924.

New York Times, 29 Nisan 1897, No. 14257.

“Yunan Gayretkeşliği”, **Tanin**, 2 Cemaziyelevvel 1332-16 Mart 1330.

“Yunan Donanmasına İâne”, **Tanin**, 17 Recep 1332-11 Haziran 1914, No. 1964.

“Yunan Bütçesi”, **Hikmet**, C. 1, S. 80, 8 Teşrinievvel 1328.

“Yunanlıların İânâtı”, **Hikmet**, C.1, S. 80, 8 Teşrinievvel 1328.

“Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, **Takvim-i Vekayi**, 1 Zilkade 1328 ve 21 Teşrinievvel 1326, S. 664.

“Cem-i İânât Nizamnamesi”, **Takvim-i Vekayi**, 7 Safer 1334 ve 2 Kanunievvel 1331, S. 2378.

Emir Vahid, “Drednot”, **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326.

Ali Şükrü, “Muavenet-i Milliye Cemiyetleri”, **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326.

Petraki Papadopulo, “Suret-i Nutuk”, **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326.

İbnü’z-ziya Ahmet Reşid, “Memleketimizde Ecnebi Postahâneleri”, **İstişare**, S. 16, 1 Kanunusani 1324.

Ceride-i Mehakim-i Adliye, No. 448, Sene: 5, 11 Şubat 1321-3 Zilhicce 1323.

Ceride-i Mehakim-i Adliye, No. 119, Sene: 2, 20 Teşrinisani 1318-3 Ramazan 1320.

Ceride-i Mehakim-i Adliye, No. 138, Sene: 2, 29 Kanunusani 1318-13 Zilkade 1320.

Düstur, “Cem-i İânât Usulü Hakkında Talimat”, **Tertib-i Sani**, C. 1, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329.

Düstur, “Cemiyetler Kanunu”, **Tertib-i Sani**, C. 1, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329.

Düstur, “Promes Yani İkrâmiye Hissesi Biletlerinin İhraç ve Furuhtu Hakkında Kararname”, **Tertibi Sani**, Mütemmim Cild, Hilal Matbaası, Dersaadet, Eylül 1333-Zilkade 1335.

Düstur, “Cem-i İânât Nizamnamesi”, **Tertib-i Sani**, C. 8, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1928.

Düstur, “Ecnebi Piyangolarını Satanların Promes Nizamnamesi Mucebince Tedibi Hakkında İradei Seniye”, **I. Tertip**, C. 8, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara, 1943.

Düstur, “Şûrâ-yı Devletin Nizamname-i Dahilisidir”, **1. Tertip**, C. 1, Matbaa-i Amire, 1289.

KİTAP, MAKALE VE TEZLER

Abdullah, Najat;

Jewish and Greek Communities in Egypt: Entrepreneurship and Bussiness before Nasser, I. B Tauris, London-New York, First Published, 2016.

Abacı, Müslimen;

II. Abdülhamit Dönemi Şehbenderliklerin İstihbarat Faaliyetleri (1876-1909), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Aiskhülos;

Persler, Pinhan Yayıncılık, çev. Y. Gurur Sev, İstanbul, 2015.

Althusser, Louis;

İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2019.

Altınay, Ayşe Gül - Bora, Tanıl;

“Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, ed.

- Tanıl Bora - Murat Gültekingil, C. 4, İstanbul, 2017.
- Anderson, Benedict; **Hayali Cemaatler**, çev. İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 2020.
- Aristoteles; **Atinalıların Devleti**, çev. Ari Çokona İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Arslan, Zehra; “Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan’da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 11., S. 3, 2010.
- Bachmann, Jesse; “The Imperial German Navy, 1897-1918: Negotiating the Nation”, **The Arbutus Review**, C. 7, S. 1, 2016.
- Belen, Fahri; **20. Yüzyılda Osmanlı Devleti**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Belen, Necdet; **Ege Denizi ve Ege Adaları**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Belson, Janer Danforth; “The Medusa Rondanini: A New Look”, **Journal of American Archaeology**, C. 84, S. 3, 1980.
- Benlisoy, Foti - Benlisoy, Stefo; “Millet-i Rum’dan Helen Ulusuna (1856-1922)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi**, C. 1, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2017.
- Beşikçi, Mehmet; “Donanma Sembolizmi ve Milliyetçi Propaganda: I. Dünya Savaşı Öncesinde İktidarın Çelik Sembolleri” **Toplumsal Tarih Dergisi**, S. 127, Ankara, Temmuz, 2014.
- Beyhan, Mehmet Ali; “Girit’e Dair Önemli Bir Kaynak: Mahmud Celaleddin Paşa’nın Girit İhtilal Tarihi”, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, S. 22, İstanbul, 2011.
- Birol, Nurettin; “19. Yüzyıl Sonlarında Refahiye Çevresinde Asayiş Problemleri” **Refahiye Araştırmaları Sempozyumu**, Erzincan, 2019.
- Boardman, John; **Yunan Sanatı**, çev. Yasemin İlseven, Homer Yayınları, İstanbul, 2017.

- Büyüktuğrul, Afif; “Balkan Savaşı Deniz Harekatı Üzerine Gerçekler (1912-1913)”, **Belleten** C. XLIV, S. 176, 1980.
- Büyüktuğrul, Afif; “Osmanlı (Türk)-Yunan Deniz Silahlanma Yarışı”, **Belleten**, C. XXXIX , S. 156, 1975.
- Carr, John; **RHNS Averof**, Pen and Sword Maritime, United Kingdom, 2014.
- Cem-i İânât Nizamnamesi**, Cihan Biraderler Matbaası, Dersaadet, 1339-1343.
- Chaldeos, Antonios; “Sudanese Toponyms Related to Greek Entrepreneurial Activity”, **Journal of Nubian Studies**, S. 4, 2017.
- Clogg, Richard; **Yunanistan’ın Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2018.
- Coubertin, Pierre de- Philemon, Timoleon J.- Politis, N.G.- Annios, Charalambos; “The Olympic Games in 1896”, **The Olympic Games B.C. 776-A.D.1896**, Athens-London, 1897.
- Çankaya, Özlem; **Milli Mücadele Dönemi’nde Asker Firarileri**, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Çilingir, Hamdi; “Zekata Muhtaç Donanma, Donanmaya Muhtaç Devlet II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Devleti’nde İane-i Donanma’ya Zekat Meselesi” **İnsan ve Toplum Dergisi**, Online Basım, 28.08.2019, insanvetoplum.org.
- Decker, Wolfgang - Lennartz, Karl; “Patron of The Fisrt Modern Olympic Stadium and Sponsor to the Olympic Movement”, **Journal of Olympic History**, S. 2, 15 July, 2007.
- Demir, Tanju; “Salih Zeki ve ‘Ecnebi Postahaneleri’nin Kaldırılması Konusundaki Görüşleri”, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları**, S. 7/1, 2005.
- Demiryürek, Mehmet; “Yunan Milli Donanma Sandığı ve Osmanlı Hükümeti”, **Toplumsal Tarih**, S. 116, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Ağustos-2003.
- Durugönül, Serra; **Heykeller Konuşabilseydi: Antik Yunan Heykeltraşlık Sanatına Toplumsal Açından Bir Bakış**, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2018.

- Efiloğlu, Ahmet; **Osmanlı Ruıları: Göç ve Tehcir 1912-1918**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2017.
- Eracar, Şükriye Sevil Çonka; **Eskiçağ Mimarlığında Kadın Figürlü Taşıyıcılara ve Vitruvius'un Karyatid Tanımına Yeniden Bakış**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2018.
- Erbaş, Fatih; **Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi: 19. Yüzyılda Donanmalar**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2019.
- Fendt, Astrid; **"The Sculptures of The Temple of Aphaia on Aignia in Their Contemporary Context", From Hippias to Kallias: Greek Art in Athens and Beyond 527-449**, Ed. Olga Palagia, Elisavet P. Sioumpara, Acropolis Museum Edition, Atina, 2019.
- Fleming, N.C; **"The Imperial Maritime League: Biritsh Navalism Conflict, and the Radical Right: 1907-1920"**, **War in History**, C. 23, S. 3, 2016.
- Fotakis, Zizis; **Greek Naval Strategy and Policy 1910-1919**, Routledge, New York, 2005.
- Fuchs, Werner; **Die Skulptur der Griechen**, Hirmer Verlag, München - Germany, 1969.
- Glavanis, Pandelis Michalis; **Aspects of the Economic and Social History of the Greek Community in Alexandria During the Nineteenth Century**, Department of Economic and Social History, The University of Hull, 1989.
- Grigoriadis, İoannis N.; **Kutsal Sentez: Yunan ve Türk Milliyetçiliğine Dini Aşlamak**, çev. İdil Çetin, İstanbul, 2014.
- Guttmann, Allen; **The Olympics: A History of the Modern Games**, University of Illionis Press, Urbana and Chicago, 1992.
- Gürel, Şükrü Sina; **Tarihsel Boyutları İçerisinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2018.
- Güvenç, Serhat; **Osmanlıların Dretnot Düşleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

- Hatipoğlu, Murat; “Elefterios Venizelos’un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megali İdea’nın Kazandığı Yeni Karakter”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları**, Ankara, 1986.
- Hekler, Anton; **Greek & Roman Portraits**, W. Heinemann, Londra, 1912.
- Heredot; **Tarih**, çev. Müntekim Ökmen, İş Bankası Kültür Yayınları, 17. Baskı, İstanbul, 2020.
- Hobsbawm, Eric; **Milletler ve Milliyetçilik**, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018.
- Ortaylı, İlber; “Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- Kalelioğlu, Oğuz; **Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri ve Megali İdea**, Bilgi Yayınevi, 2009.
- Karpat, Kemal; **Osmanlı’da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.
- Kerestecioğlu, İnci Özkan; “Milliyetçilik: ‘Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens’ten Frankeştayn’ın Canavarına, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, der. Hatice Birsen Hekimoğlu Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.
- Kerimoğlu, Hasan Taner; **İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914**, Libra Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Kolancı, Bilge Yılmaz; “Anadolu’da Roma İmparatorluk Dönemi Mimari Bloklarında Medusa Bezemesi”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 40, Denizli, 2020.
- Kollektif, **Geçmişten Günümüze Posta**, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017.
- Konan, Belkıs; “*Memleketimizde Ecnebi Postahâneleri*”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 59, S. 1, 2010.

- Korkmaz, Mehmet; **Mitoloji Sözlüğü**, Alter Yayınları, Ankara, 2011.
- Kuran, Ercüment; “XIX. Yüzyıl Anadolu Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kaynağı Olarak Yabancı Seyahatnamelerden Georfes Perrot’nun Souvenirs D’un Voyage En Asie Mineure’ü”, **Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri (6-7 Haziran 1996)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1997, s.153.
- Külekçi, Cahit; “Arşiv Vesikalarına Göre Osmanlı Devleti’nde Ermeni Cemiyetleri (1875-1925 Yılları Arası)”, **İSTEM**, S. 15, 2015.
- Kütükoğlu, Mübahat S.; “Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumlarının Tutumları”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri: Türk-Yunan İlişkileri**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- Lazareteou, Sophia; “Greek Monetary Economics in Retrospect: The Adventures of the Drahcma”, **Economics Notes by Banca Monte dei Pashi di Siena SpA**, C. 34, S. 3, Malden, 2005.
- Levandis, John Alexander; **The Greek Foreign Debt and The Great Powers 1821-1898**, Columbia University Press, New York, 1944.
- Llewellyn Smith, Michael; **Yunan Düşü**, çev. Halim İnal, Ayraç Yayınevi, 2002.
- Ludendorff, Erich Von; **Topyekûn Harp**, çev. Aynur Onur Çiftci, Erhan Çiftci, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
- Mansel, Arif Müfid; **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 9. Baskı, 2011.
- Mercan, Evren; **Osmanlı Bahriyesi’nde Modernleştirme Stratejisi Bağlamında İlk Türk Denizaltıları “Abdülhamid” ve “Abdülmecid”**, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
- II. Abdülhamit Dönemi Deniz Stratejileri**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.

- Millas, Herkül; **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.
- Moiras, Leonidas; **Gudi Darbesinin Türk ve Yunan Kamuoyuna Yansıması**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Örenç, Ali Fuat; “1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması”, **Tarih Dergisi**, S. 46, İstanbul, 2009.
- _____ “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harp Sanayii”, **Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.
- _____ **Balkanlarda İlk Dram: Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan**, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2011.
- _____ **Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve On İki Ada**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2006.
- Örs, Hatice Birsen Hekimoğlu; “İdeoloji”: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, der. Hatice Birsen Hekimoğlu Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.
- Özçelik, Selahattin; **Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.
- Özkırımlı, Umut - Sofos, Spyros A.; **Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye’de Milliyetçilik**, çev. Sezin Tekin, Özlem Bülbül, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- Öztop, Fatih; **Osmanlı Devleti’nde Piyangolar**, Eğitim Yayınevi, Konya, 2020.
- Panzac, Daniel; **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.
- Plutark; **Ünlü Yunan ve Romalıların Yaşamları: Themistokles-Camillus**, çev. Meriç Mete, İdea Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2011.
- Renan, Ernest; **Ulus Nedir?**, çev. Gökçe Yavaş, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2016.

- Rüger, Jan, Nation; “Empire and Nation: Identity Politics in the United Kingdom 1887-1914”, **Past and Present**, S. 185, Oxford University Press, 2004.
- Savaş, Ali İbrahim; “Konsolos”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.
- Schulze, Hagen; **Avrupa’da Ulus Devlet**, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul, 2005.
- Shear, Mylonas; “Maidens in Greek Architecture: The Origin of the Caryatids”, **Bulletin de Correspondance Hellenique**, C. 123, S. 1, 1999.
- Shuckburgh, Evelyn Shirley; **Greece From the Coming of the Hellenes to AD. 14**, T. F. Unwin, London, 1911.
- Sondhaus, Lawrence; **Naval Warfare 1815-1914**, Routledge, London and New York, 2001.
- Stefanakis, Emmanuel - Kritikos, George; “The Battleship ‘G.Averof’ Promotion and Enrichment of The Museum Archives”, **The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences**, S. 37, Beijing, 2008.
- Stefani, Evangelia; “National İdeology and the Management of Antiquities in Macedonia (late nineteenth-early twentieth century)”, **Archaeology Behind the Battle Lines: The Macedonian Campaign (1915-19) and its Legacy**, Ed. Andrew Shapland, Evangelia Stefani, Routledge, Newyork, 2017.
- Summers, Anne; “The Character of Edwardian Nationalism: Three Popular Leagues”, **Nationalist and Racist Movements in Britain and Germany before 1914**, Ed. Paul Kennedy-Anthony Nichols, The Macmillian Press LTD, Oxford, 1981.
- Şener, Bülent; **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul, 2011.
- Tağmat, Çağla D. ; “Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri”, **Türk-Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler: Dağlar Dağlar Viran Dağlar**, Ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014.

- Tekinalp, Osman; **Stratejiye Giriş ve Deniz Stratejisi: Temel Kavramlar, Taktik Bilgiler ve Tarihi Örnekler**, Doruk Yayınları, İstanbul.
- Thukydides; **Peloponnesos Savaşları**, çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları, 4. Baskı, 2020.
- Toprak, Zafer; “Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı”, **Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri: Gemiler, Efsaneler, Denizciler**, ed. Ekrem Işın, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- “1909 Cemiyetler Kanunu”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, 1985.
- Tunçay, Mete; **Türkiye’de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi**, Milli Piyango İdaresi, Ankara, 1993.
- Türkmen, Zekeriya; “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu’nun Modernizasyonu için Kurulan Teçhizat-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri”, **Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1995.
- Tzogopoulos, George N.; “A History of the National Fleet Fund”, **4th Hellenic Studies Symposium of the Hellenic Observatory**, London Scholl of Economics, Athens 25-26 June, 2009.
- Ünver, Metin; **Midilli Adası’nın İdari ve Sosyo Ekonomik Yapısı (1876-1914)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012.
- William, Gerald; **The History of Lotteries**, (Çevrimiçi) <http://willmann.com/~gerald/history.pdf>, 13.05.2021.
- Yarcı, Güler; “Ermeni Komitelerin Mali Kaynakları”, **Ermeni Araştırmaları**, S. 51, 2015.
- Yavuz, Fikrettin; “Düveli Muazzama’nın Baskı Unsuru Olarak Gambot Diplomasisi ve Osmanlı Devleti”, 4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, **Bildiri Tam Metin Kitabı 5 Sosyal Bilimler**, Ankara, 2019.

- Yener, Emir; “Deniz Muharebeleri ve Müşterek Harekât, **Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.
- Yıldız, Gültekin; **Osmanlı Devleti’nde Askeri İstihbarat ‘1864-1914’**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Zarifi, Yorgo L; **Hatıralarım-Kaybolan Bir Dünya İstanbul 1800-1920**, çev. Karin Skotiniyadis, Literatür Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2011.
- Zorer, Zeynep; **Antik Çağ’da Anadolu’daki Karyatidler**, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, T.C. Başbakanlık Devleti Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2010.

ÇEVİRİM İÇİ KAYNAKLAR

- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistan-savas-gemisi-almak-icin-halktan-yardim-toplayacak/1331709>, (Çevrimiçi), 14.03.2021.
- <https://sputniknews.com/europe/201812071070475724-greece-navy-crowdfunding/>, (Çevrimiçi), 14.03.2021.
- <https://www.nbcnews.com/news/world/greek-government-plans-crowdfunding-new-warships-n944836>, (Çevrimiçi), 14.03.2021.
- <https://www.thetimes.co.uk/article/greece-navy-frigates-to-be-paid-for-by-crowdfunding-z0ltp92vl>, (Çevrimiçi), 14.03.2021.
- <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/aneksartites-ypiresies/tameio-ethnikoy-stolou/genika.html>, (Çevrimiçi), 15.03.2021.
- <https://www.hellenicnavy.gr/el/organosi/aneksartites-ypiresies/tameio-ethnikoy-stolou/organosi.html>, (Çevrimiçi), 15.03.2021.
- https://www.pentapostagma.gr/ethnika-themata/polemiko-naytiko/6948306_o-themistoklis-tromaxe-toys-toyrkoys-salos-sta-toyrkika, (Çevrimiçi), 30.05.2021.
- <https://navalpost.com/greek-and-israeli-shipyards-signed-a-cooperation-agreement-for-the-themistocles-class-corvette/>, (Çevrimiçi), 30.05.2021.
- https://www.defenseworld.net/news/27266/Greek_Israeli_Shipyards_to_build_The_mistocles_Corvettes#.YOI7xOgzaUl, (Çevrimiçi), 30.05.2021.
- <https://greekreporter.com/2020/06/23/greece-israel-to-co-produce-next-generation-navy-corvette/>, (Çevrimiçi), 30.05.2021.

<https://averof.mil.gr/en/istoria-pliou/>, (Çevrimiçi), 28.05.2021.

<https://averof.mil.gr/en/modern-photos/>, (Çevrimiçi), 28.07.2021.

<https://www.ahistoryofgreece.com/photos/averoff.htm>, (Çevrimiçi), 28.07.2021.

<https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/our-collections/photography/numerical-list-of-images/nhhc-series/nh-series/NH-61000/NH-61017.html>, (Çevrimiçi), 28.07.2021.

EKLER

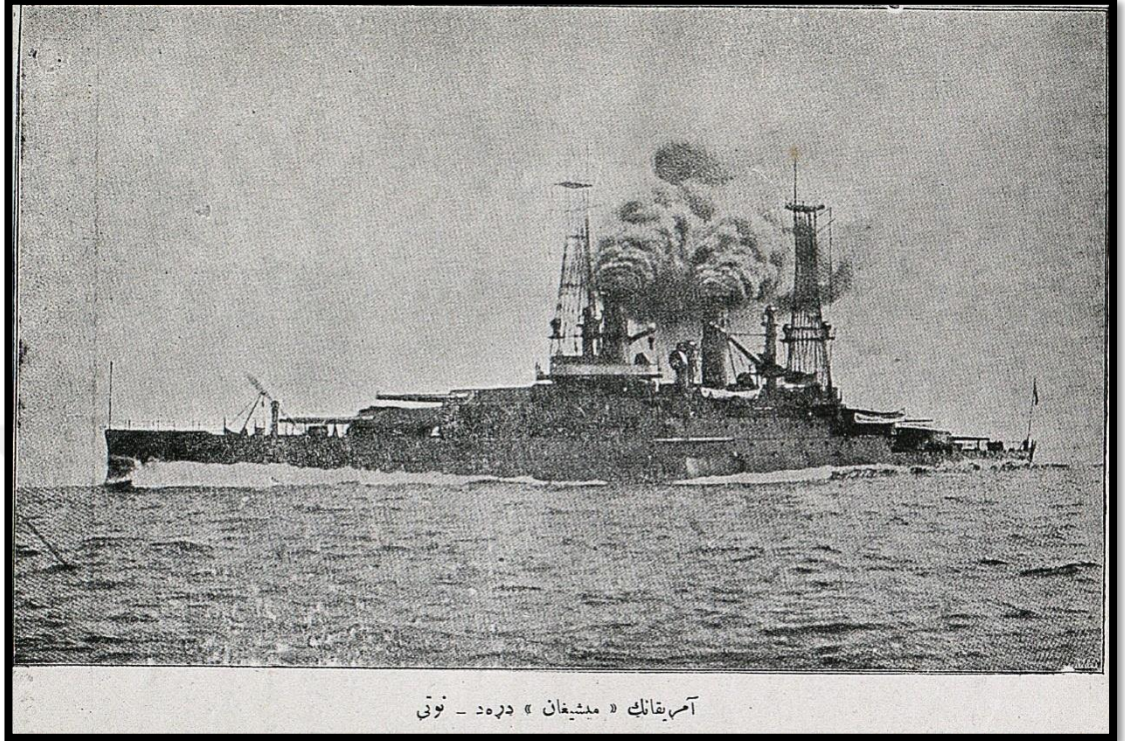
Ek 1: 1905 Yılı Yunan Milli Donanma Piyango Bileti
(Kaynak: BOA, İ. HUS, nr. 123/44)

Ek 2: 1906 Yılı Yunan Milli Donanması ve Antik Eserleri Menfaatine Piyango Bileti
(Kaynak: BOA, TFR. I.AS, nr. 39/3862)

Ek 3: 1907 Yılı Yunan Milli Donanması ve Antik Eserleri Menfaatine Piyango Bileti
(Kaynak: Evangelia Stefani, “National İdeology and the Management of Antiquities in Macedonia (late nineteenth-early twentieth century)”, **Archaeology Behind the Battle Lines: The Macedonian Campaign (1915-19) and its Legacy**, Ed. Andrew Shapland, Evangelia Stefani, Routledge, Newyork, 2017, s. 26)

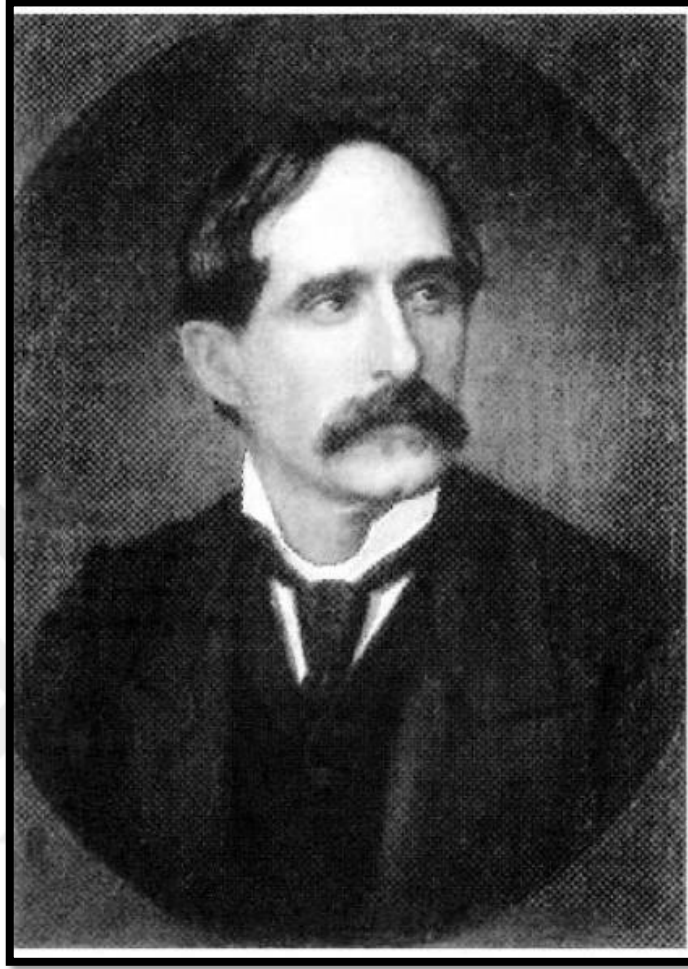

Ek 4: “*Amerikanın (Mişigan) Dred-notu*”
(Kaynak: **Donanma Mecmuası**, S. 1, Mart 1326, s. 40)

Ek 5: HMS Dreadnought

(Kaynak: <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/our-collections/photography/numerical-list-of-images/nhhc-series/nh-series/NH-61000/NH-61017.html>, (Çevrimiçi), 28.07.2021.)

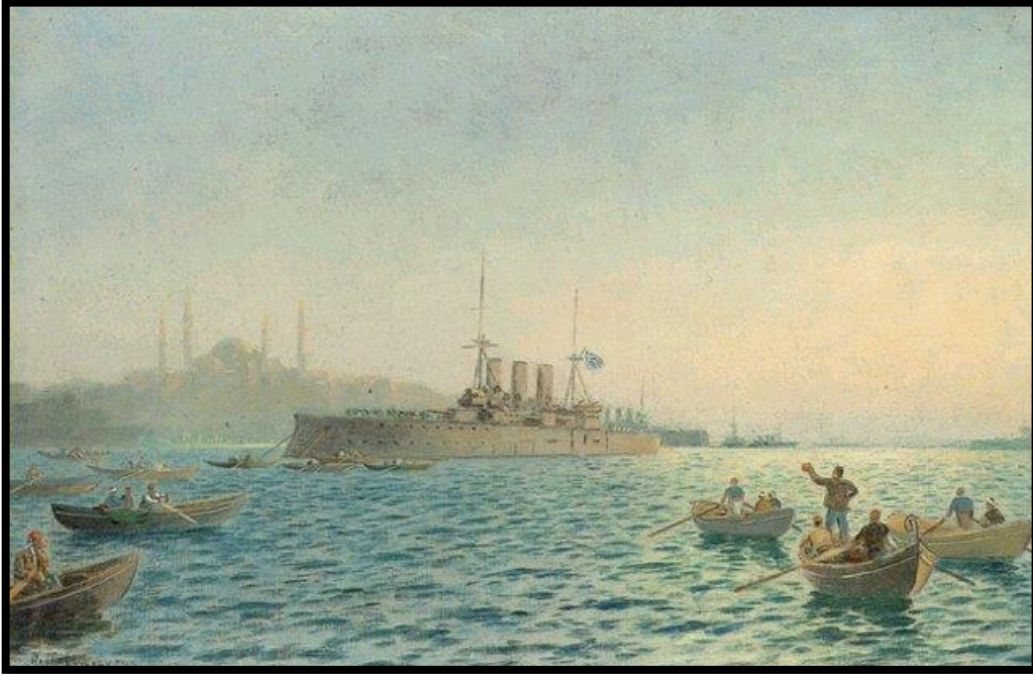
Ek 6: “*George Averof*”

(Kaynak: Wolfgang Decker, Karl Lennartz, “Patron of The Fisrt Modern Olympic Stadium and Sponsor to the Olympic Movement”, **Journal of Olympic History**, S. 2, 15 July 2007, s. 20)

Ek 7: Günümüzde müze olarak kullanılan Averof zırhlısı.

(Kaynak: <https://averof.mil.gr/en/modern-photos/>, (Çevrimiçi), 28.07.2021)

Ek 8: Averof zırhlısı İstanbul'da (1919).

(Kaynak: <https://www.ahistoryofgreece.com/photos/averoff.htm>, (Çevrimiçi), 28.07.2021)

EK 9: “Alphonse Daumier’in Yunanistan’ın Büyük Devletler’e olan borçlarını konu alan bir karikatürü”

(Kaynak: Richard Clogg, **Yunanistan’ın Kısa Tarihi**, çev. Dilek Şendil, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2018, s. 72)